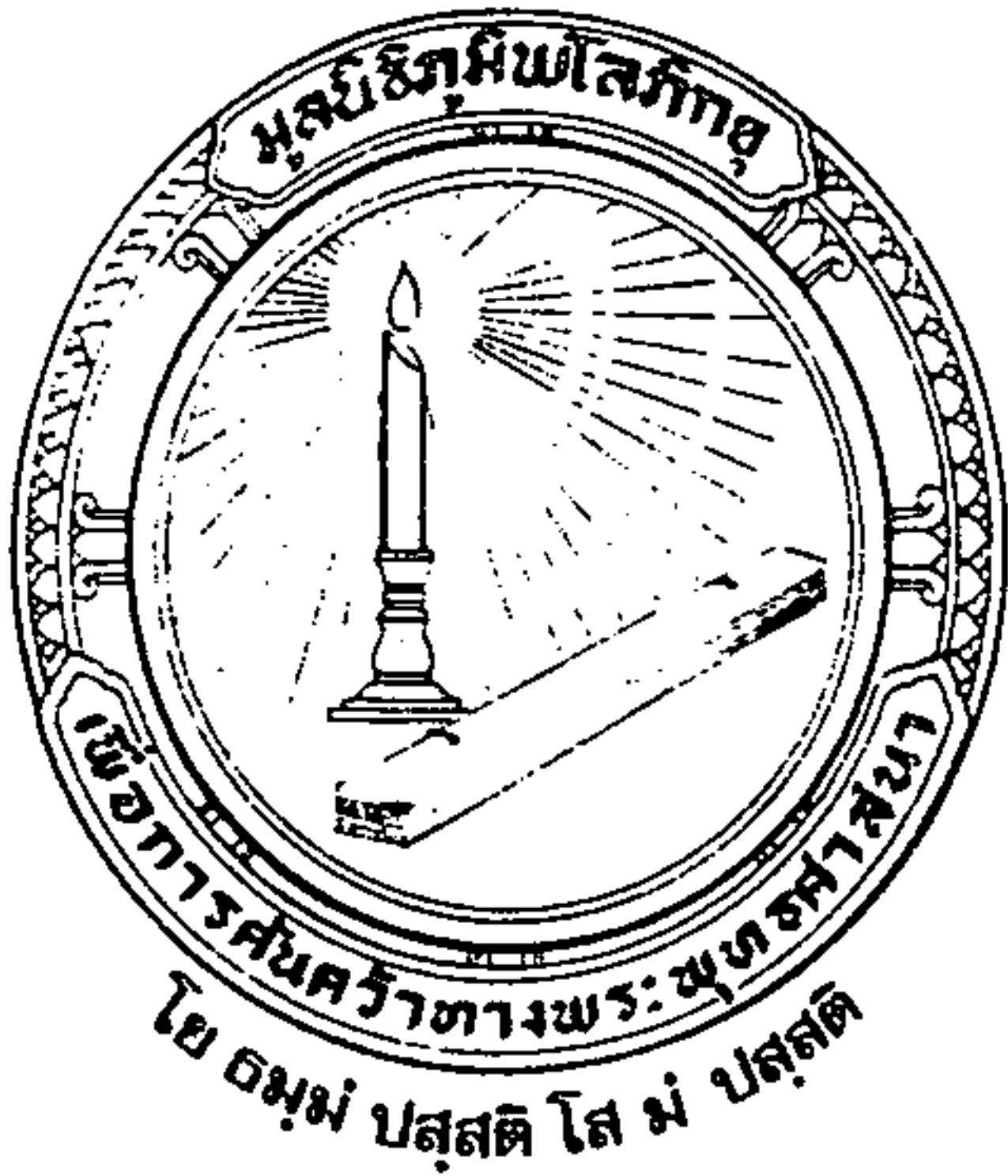


BBF00011



ปฏิสัมพันธ์ทางวรรณคดี
(บาลี-ไทย)
ภาค ๒

PATISAMBHIDĀMAGGA
(PĀLI-THAI)
PART II

ฉบับแปลและเรียบเรียงโดย
ดร. โศภน ปรสสดี

ปีที่พิมพ์ครั้งแรกโดยกองพิมพ์
แห่งกรมพระยาศรีสุนทรโวหาร ภูมรินทร์ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕

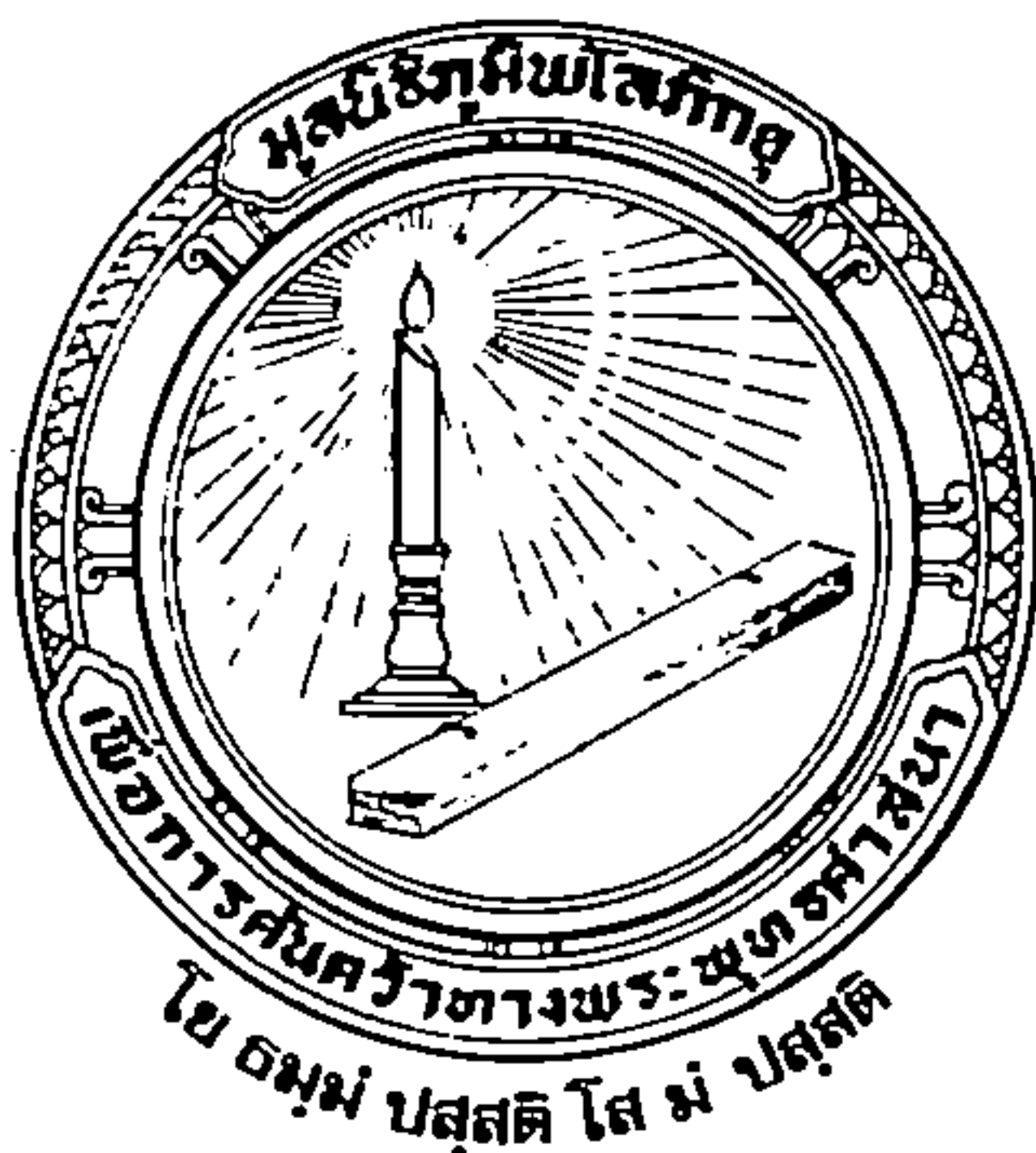


หอสมุดสงฆราชวิทยาลัย บวรสังฆาราม

สงฆราชวิทยาลัยสงฆราชวิทยาลัยบวรสังฆาราม
สงฆราชวิทยาลัยสงฆราชวิทยาลัยบวรสังฆาราม

โครงการปริวรรตบาลีอักษรของและอักษรโบราณที่
อักษรและแปลพระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8295-20-6



ปฏิสัมภิตามรรคา
(บาลี-ไทย)
ภาค ๒

PATISAMBHIDĀMAGGA
(PĀLI-THAI)
PART II

ฉบับแปลจากฉบับบาลี

ปีที่พิมพ์ครั้งแรกโดยกองการปริวรรตบาลี ๒๐๐ ปี
แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๒๕

ทศมัยสงฆสมาคมจิตรลดา กรุงเทพมหานคร

สงฆสมาคมจิตรลดา กรุงเทพมหานคร

โครงการปริวรรตบาลีของคณะอักษรศาสตร์
เชียงใหม่แปลจากฉบับบาลีของกองการปริวรรตบาลี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่



พระบรมราชาโฆวาท



“ข้าพชนุไมทนา ขอให้ทำต่อไปอย่าหยุดเสีย
ข้าพชนุไมทนาขอรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัว
เป็นการช่วยให้คนเข้าถึงธรรม

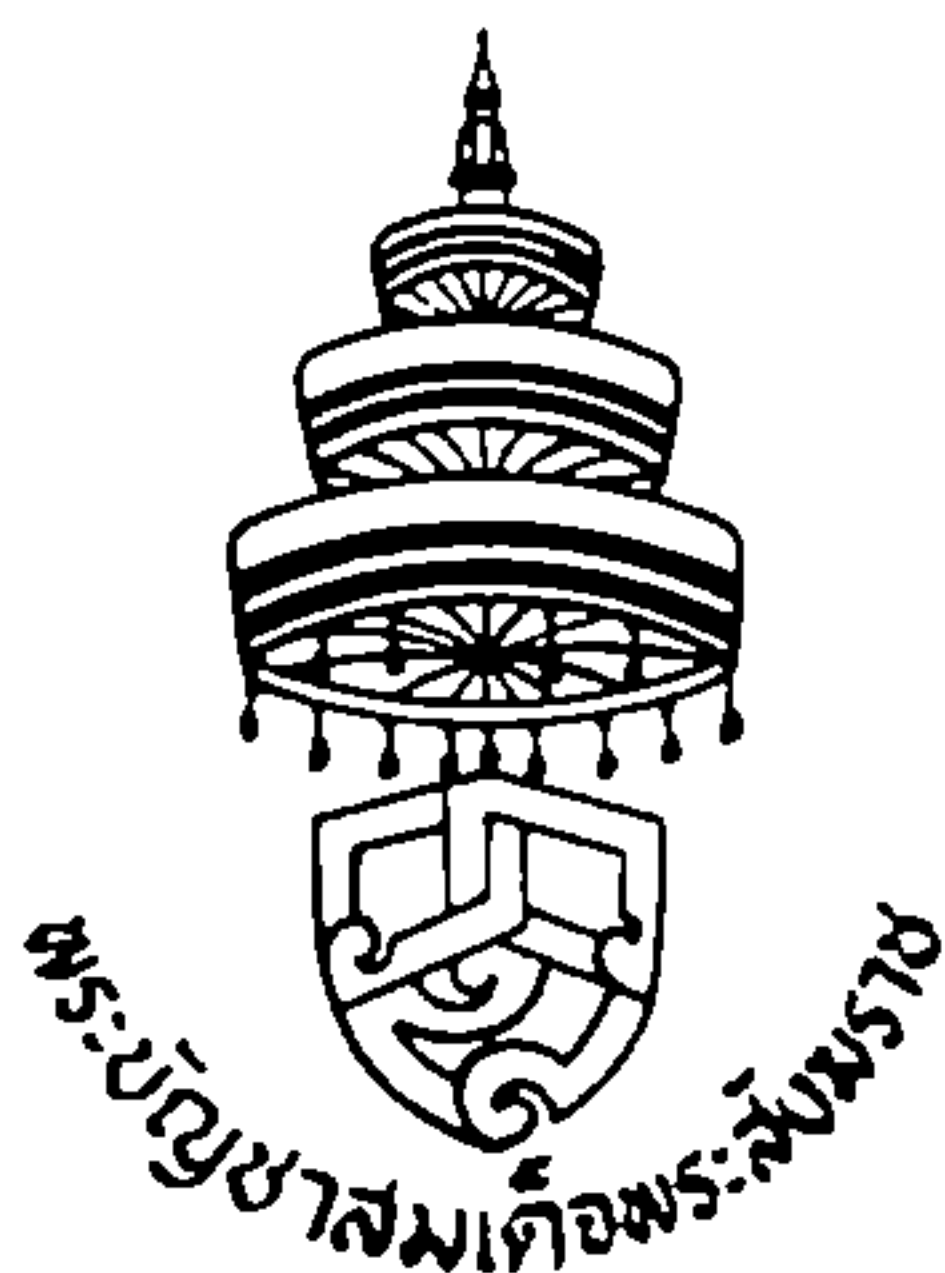
การแปลคำขาสีมาเป็นคำไทยนั้น ข้าพชนุไมทนา
ให้ของหนัก ขอให้ข้าพชนุไมทนาได้เป็นอันขาด เพราะ
ข้าพชนุไมทนาแล้ว จะทำให้เกิดความสงบยากแก่
นักศึกษาคือไปภายหลังว่า ข้าพชนุไมทนาให้เข้าใจ
ไม่ได้แต่ข้าพชนุไมทนา ก็ควรมีคำอธิบายไว้ด้วย”

(พระบรมราชาโฆวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ปัจจุบัน พระราชทานแก่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
ญาณโทยมहाเถระ และคณะกรรมการของสมาคมศูนย์ค้ำคว้าทางพระ-
พุทธศาสนา ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ น้อมเกล้าฯ ถวายพระคัมภีร์แปลเป็น
ภาษาไทยฉบับแรก เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๔๐๖.)



นางสวัสดิ์ อ้วนนท์ (นางสารสาสพลักษณ์)

ร้อยเอกสมหวัง สารสาส หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร
นางจรีตราบ สารสาส นางโสภณ อ้วนเกียรติ์ นางเสลา สักอติ
สร้างอุทิศส่วนกุศลให้มารดา



สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกล-
มหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐม
กษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์
และประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์มาตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕
ซึ่งเป็นวันสำคัญแห่งชาติวันหนึ่ง เรียกว่า วันจักรี จะมีกำหนดครบ ๒๐๐ ปี ใน
พุทธศักราช ๒๕๒๕ จึงเป็นโอกาสพิเศษ สมควรที่ฝ่ายพุทธจักรจะได้สร้าง
อนุสรณ์ยัตถุรวมในมหกรรมครั้งนี้ด้วย

มูลนิธิภูมิพลโลกขุไคสนองพระคำรินัน โดยนำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่
ได้จัดทำตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระ-
คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยขึ้นนอมถวาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา
ของพระภิกษุสามเณร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

โดยที่พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
อรรถโยชนา ปกรณวิเสส และสัททาวีเสส มีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นคัมภีร์สำคัญ

(๘)

ที่จะเป็นรากฐานการศึกษาพระปริยัติสัทธรรมต่อไปในภายหน้า จึงทรงเห็นสมควร
ประทานนามพระคัมภีร์ที่จัดพิมพ์ในชุดนี้ว่า ฉบับ "ภูมิพลโลกชู" อันเป็นพระบรมราช-
ฉายา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อสมัยทรงผนวชเป็น
ภิกษุภาวะ เป็นการเฉลิมพระเกียรติองค์ศาสนูปถัมภกพระองค์นี้

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปสู่ความสำเร็จด้วยดี และทรงเห็นเป็นการ
สมควร ประกาศพระบัญชาให้เป็นที่ปรากฏเกียรติคุณสืบไป จึงทรงแต่งตั้งคณะ-
กรรมการอำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฉบับภูมิพลโลกชู เป็นที่
ระลึกในโอกาสฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

- | | |
|--|-------------------------|
| ๑. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) | ประธานกรรมการฝ่ายสงฆ์ |
| ๒. พระวิสุทธาธิบดี (จิตวิโร) (มรณภาพ) | รองประธานฝ่ายสงฆ์ |
| ๓. พระพุทธพจนวราภรณ์ (จินตาทโร) | รองประธานฝ่ายสงฆ์ |
| ๔. พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์
(ถึงแก่อนิจกรรม) | ประธานกรรมการฝ่ายฆราวาส |
| ๕. พลเรือเอก ม.จ. กภาพรรณกิจ ศีตกุล ร.น.
(สิ้นชีพิตักษัย) | รองประธานกรรมการ |
| ๖. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล | รองประธานกรรมการ |
| ๗. คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร | รองประธานกรรมการ |
| ๘. นายประเสริฐ ณ นคร | รองประธานกรรมการ |
| ๙. พลเรือเอกอนันต์ เนตรโรจน์ ร.น. | กรรมการ |
| ๑๐. พลเรือเอกอภัย สีกะกลิ่น ร.น.
(ถึงแก่อนิจกรรม) | กรรมการ |

๑๑. นายโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี	กรรมการ
๑๒. ท่านผู้หญิงพั้ว อรุณรัชมณฑลเพชร	กรรมการ
๑๓. คุณหญิงอรุณ กิตติยากร	กรรมการ
๑๔. พลตรีสุธน สัตตบุศย์	กรรมการ
๑๕. นายระวี ภาวิไล	กรรมการ
๑๖. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑๗. อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑๘. นายวิสุทธ์ บุษยกุล	กรรมการ
๑๙. นายพิพัฒน์ สุจินดา	กรรมการ
๒๐. นางศรีกาญจน์ สุจินดา	กรรมการ
๒๑. คุณหญิงลมัย หงษ์ยนต์ (ถึงแก่อนิจกรรม)	กรรมการ
๒๒. คุณหญิงเฟื่อง ชลิตอาภรณ์	กรรมการ
๒๓. นางจวง นิตินาถประสม	กรรมการ
๒๔. นางประไพ อมาตยกุล	กรรมการ
๒๕. นางสมจิตต์ สิทธิไชย	กรรมการ
๒๖. นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล (ถึงแก่กรรม).	กรรมการ
๒๗. คุณหญิงชนัดถ์ ปิยะอุย	กรรมการ
๒๘. นางประภา จัยวัฒน์	กรรมการ
๒๙. นางอวยพร ปัตตพงศ์	กรรมการ
๓๐. นางยุพนา ธรรมโกวิท	กรรมการ
๓๑. นางอุษา จารุกุล	กรรมการ

(๑๐)

๓๒. นายฉวีพันธ์ จารุกุล

กรรมการและเลขานุการ

๓๓. นายสิริ เพ็ชรไชย

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ขอจงถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรม ของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

ผลสำรวจเอก 

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

ประธานกรรมการมูลนิธิพิภพโลกิขุ

ผู้รับสนองพระบัญชา

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการในพระบัญชา นี้ เป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง.



กระทรวงศึกษาธิการ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครมาจนบัดนี้ จะครบสองร้อยปีในพุทธศักราช ๒๕๒๕
ควรที่ทางฝ่ายพุทธจักรจะได้สร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อพุทธศาสนิกชน
มทกรรมครั้งนี้ด้วย มูลนิธิภูมิพลศึกษา จึงสนองพระดำริ

เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทและเอกชนได้มีส่วนร่วมสร้างพระคัมภีร์ทางพระ
พุทธศาสนา โดยการเสนอแนะของมูลนิธิภูมิพลศึกษา จึงทรงตั้ง

คุณหญิงแสงเทียน ณ นคร

เป็นประธานกรรมการหาทุนสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฉบับภูมิพลศึกษา

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอภิบาลรักษาให้เจริญ งอกงาม ไพบูลย์
ไพจิตรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นนิศย์นิรันดร เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

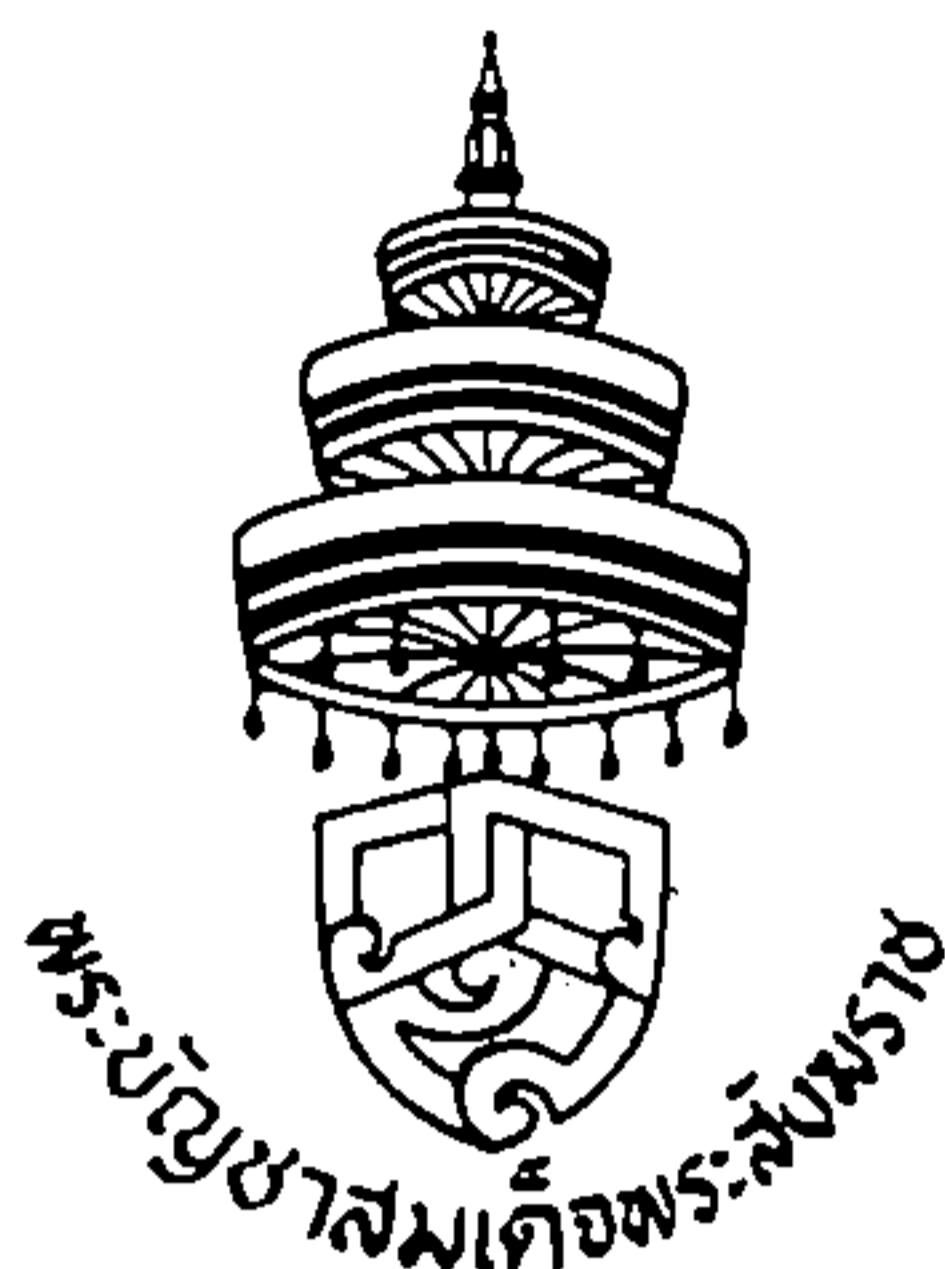
พลตำรวจเอก

จ. จิราภรณ์

(ประเสริฐ จุฑารัตน์)

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลศึกษา

ผู้รับสนองพระบัญชา



สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกล-
มหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐม
กษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์
และประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์มาตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่ง
เป็นวันสำคัญแห่งชาติวันหนึ่ง เรียกว่า วันจักรี จะมีกำหนดครบ ๒๐๐ ปี ในพุทธ-
ศักราช ๒๕๒๕ จึงเป็นโอกาสพิเศษสมควรที่ฝ่ายพุทธจักรจะได้มีอนุสรณ์ยัตถุ
รวมในมหกรรมครั้งนี้ด้วย

มูลนิธิภูมิพลโลกขุไคสนองพระคำรินัน โดยนำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่
ได้จัดทำตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณทองถิ่น ชำระและแปลพระ-
คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยขึ้นน้อมถวาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา
ของพระภิกษุสามเณร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

โดยที่พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระบาลี อรรถกถา ฎีกา อัญญา
อรรถโยชนา ปกรณวิเสส และสัททวิเสส มีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นคัมภีร์
สำคัญ ที่จะป็นรากฐานการศึกษาพระปริยัติสัทธรรมต่อไปในภายหน้า จึงทรงเห็น

สมควรประธานนามพระคัมภีร์ที่จัดพิมพ์ในชุดนี้ว่า ฉบับ "ภูมิพลโลกุ" อันเป็นพระบรมราชฉายา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อสมัยทรงผนวชเป็นภิกษุภาวะ เป็นการเฉลิมพระเกียรติองค์ศาสนูปถัมภกพระองค์นี้

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปสู่ความสำเร็จด้วยดี และทรงเห็นเป็นการสมควรประกาศพระบัญชาให้เป็นที่ปรากฏเกียรติคุณสืบไป จึงทรงแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ปฏิบัติงานจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพลโลกุเป็นที่ระลึกในโอกาสฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพลโลกุ

- | | |
|-------------------------|--------------------|
| ๑. นายมณีพันธุ์ จารุกุล | ผู้อำนวยการ |
| ๒. นายสิริ เพ็ชรไชย | หัวหน้าฝ่ายวิชาการ |
| ๓. นางอุษา จารุกุล | หัวหน้าฝ่ายธุรการ |

คณะนักวิชาการประจำ

- | | |
|--|--------------------|
| ๑. นายสิริ เพ็ชรไชย ป.ธ. ๘ | หัวหน้าฝ่ายวิชาการ |
| ๒. นายวิเชียร บำรุงผล ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม) | |
| ๓. นายทินกร ทองเสวต ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม) | |
| ๔. พันเอกพร่อม โปธิศิริ ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม) | |
| ๕. นายสุรสี กัญจนพูน ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม) | |
| ๖. นายเขียน วงศ์ศรีสังข์ ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม) | |
| ๗. พระมหาเมธี สุเมโธ ป.ธ. ๘ | |
| ๘. นายธรรมจักร สิงห์ทอง ป.ธ. ๘ | |

๙. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง บ.ศ.๘
๑๐. นายจรัญ เสือคังว ป.ธ.๘
๑๑. นางสาวศิริรัตน์ กลัดจ่าย บ.ศ.๘
๑๒. นายเขื่อน เพ็ญสวัสดิ์ ป.ธ.๑
๑๓. นายวันชัย มาลัย ป.ธ.๑
๑๔. นายอภิศักดิ์ ทองขวัญ ป.ธ.๑
๑๕. นายสมหมาย สายแก้ว ป.ธ.๖, ศน.บ.
๑๖. นายจิรวุฒิ กวรคำ ป.ธ.๖
๑๗. นายสุบิน พุทธแก้ว ป.ธ.๖
๑๘. นายอัมพร เจือจันทร์ ป.ธ.๕, ศน.บ.
๑๙. นายสมศรี แก้วกิตติ ป.ธ.๓, ศน.บ.
๒๐. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย ศศ.บ. (โบราณคดี)
๒๑. ร้อยตรีทวี จันทอง นักปริวรรตอักษร
๒๒. อุบาสิกาพรหม เกศเกษม นักปริวรรตอักษร
๒๓. อุบาสิกาบุญเกื้อ ไพโรจน์ นักปริวรรตอักษร
๒๔. อุบาสิกาจรรยา บัวสุวรรณ นักปริวรรตอักษร
๒๕. อุบาสิกาบุญสง พยัคฆเรือง นักปริวรรตอักษร
๒๖. อุบาสิกาพรทิพย์ ศูนย์จันทร์ นักปริวรรตอักษร
๒๗. อุบาสิกาภลยา ไยสำลี นักปริวรรตอักษร
๒๘. อุบาสिकासภาวรัตน์ ทอมขจร นักปริวรรตอักษร
๒๙. อุบาสิกาสุภาพ กาญจนवास นักปริวรรตอักษร

คณะนักวิชาการพิเศษ

๑. อุบลิกาแนบ มหานีรานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๒. นายทองย้อย แสงสินชัย ป.ธ.๙
๓. นายบุญมา จิตจรัส ป.ธ.๘ มหามัถิต
๔. นายสุวรรณ จินต์ประชา ป.ธ.๙
๕. นายไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์
๖. นายสุรจิต สงสกุล ป.ธ.๘ คุษฎีบัณฑิต
๗. นายพิสิฐ เจริญสุข ป.ธ.๙
๘. นายวินัย ตะเภาพงษ์ ป.ธ.๙ คุษฎีบัณฑิต
๙. นายสารี อินสอน ป.ธ.๙

คณะเจ้าหน้าที่ธุรการ

๑. นางสาวชลอ สว่างช่วง
๒. นางสาววิภา เพ็ชรสามพราน
๓. นางสาวพวงเงิน อุชชิน
๔. นางพิกุล บำรุงผล
๕. นายเกษมวงศ์ บุรณศิริ
๖. นางสาวพูนสุข ปานสวี
๗. นางสาวถาวร ทองมี
๘. นางสาวสนธยา สันยพงศ์
๙. นางสาวสายสมร โพธิ์หอม

(๑๖)

๑๐. นางมยุรี กลิ่นสง
๑๑. นางชัชวาลย์ นิกेतุน้อย
๑๒. นางสุภา วรรณพงษ์
๑๓. นางปนัดดา เอี่ยมวุฒิ
๑๔. นางทิพย์วดี ภูทอง
๑๕. นางสาวอนงค์ ช่วยเชื้อ
๑๖. นางสุมาภรณ์ ลักษิตานนท์
๑๗. นายประนม พลคองนอก

ขอแจ้งถึงความเจริญ งามงาม ไพบูลย์ ในธรรม ของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

พลตำรวจเอก **ป. รัตน**

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกขุ

ผู้รับสนองพระบัญชา

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ ในพระบัญชา
เป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง.



โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระตำราทางพระมหากษัตริย์
เป็นภาษาไทย



ด้วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยชนะสงคราม
และ

และ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

(๑๘)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒๕๓๓

First published : 1990

ISBN 974-8295-20-6

สงวนลิขสิทธิ์
ในการคัดลอก แปร และดัดแปลง
ไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด

All rights reserved

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลก ในบริเวณวัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

Printed in Thailand

At The Bhūmibalo Bhikkhu Foundation Press,

Wat Srakesa, Bangkok.

นิทานกถา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ไททรงเทศนาโปรด
เวไนยสัตว์ให้ไต่บรรลุมรรคผลนิพพานตลอด ๔๕ พระวัสสา คำสอนของพระองค์ทรง
แสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว เรียกว่า พระธรรมวินัย ทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์
เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน จัดเป็นพระสังฆธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า **พระปริยัติ**
สังฆธรรม ในบรรดาพระสังฆธรรมทั้งสาม **พระปริยัติสังฆธรรม** มีความสำคัญ
มาก เมื่อพระปริยัติสังฆธรรมยังดำรงอยู่ตราบใจ **พระปฏิบัติสังฆธรรม** และ
พระปฏิเวธสังฆธรรม ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น เมื่อพระปริยัติสังฆธรรมเสื่อมสูญแล้ว
พระปฏิบัติสังฆธรรม และพระปฏิเวธสังฆธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระปริยัติ
สังฆธรรมจึงเป็นมูลรากของพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว
พระอรหันตสาวกทั้งหลายมีพระมหากัสสปเถระ เป็นต้น ไต่ยกเอาคำสั่งสอนอันเป็น
พระพุทธวจนะขึ้นสู่การสังคายนาเป็นครั้งแรก ด้วยภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่พระ-
พุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวโลก โดยจัดหมวดหมู่เรียกว่า **พระไตรปิฎก** ไต่แก่
พระวินัยปิฎก **พระสุตตันตปิฎก** และ **พระอภิธรรมปิฎก** พระไตรปิฎกนี้
เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ปาฬิ** หรือ **พระบาลี**

กุลบุตรผู้หวังความตั้งมั่นยั่งยืนแห่งพระสังฆธรรม จำเป็นต้องศึกษาพระ-
ไตรปิฎกหรือพระบาลีนี้ให้รู้ซึ่ง ทั้งบทพยัญชนะและอรรถะ จึงจะปฏิบัติไต่ถูกต้องตรง
ตามพระพุทธวจนะ ไต่มีการศึกษาเล่าเรียนในคานพระปริยัติสังฆธรรมนี้สืบมาตั้งแต่ครั้ง
พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ จัดเป็นฐานะในพระศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า
คันถฐานะ คู่กับ วิปัสสนาฐานะ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติอันเป็นส่วนแห่งพระปฏิบัติ

สัทธรรม การศึกษานั้นย่อมมีครูบาอาจารย์สั่งสอน และบันทึกคำสอนตลอดทั้งมติวินิจฉัย โดยท่านผู้รู้พระพุทธานุญาตเรียกว่า พระอรธกถาจารย์ ตามความหมายที่แท้จริงนั้น พระอรธกถาจารย์ หมายถึง พระอรหันตผู้เป็นสังคิกถาจารย์ในครั้งแรก มีพระมหากัสสป พระอุบาลีและพระอานนท์ เป็นต้น เมื่อได้มีการสั่งสอนและการบันทึกคำสอนไว้ พระสงฆ์สาวกก็ได้ศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันมา คัมภีร์ดังกล่าวนี้เรียกว่า อรธกถา มีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภาษาเดียวกับที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เคลื่อนจากชมพูทวีปมาตั้งมั่นอยู่ในลังกาทวีปแล้ว ได้มีการสั่งสอนและบันทึกไว้ด้วยภาษาสิงห์พอันเป็นภาษาของชาวเกาะ สำนักที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับพระคัมภีร์อรธกถาเหล่านี้ ได้แก่ สำนักมหาวิหาร ในลังกาทวีป การที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวในอรธกถา กุลบุตรจำต้องศึกษาภาษาสิงห์พก่อน ซึ่งเป็นการยากลำบาก แก่กุลบุตรผู้ใคร่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คำอรธกถาธิบายพระพุทธวจนะจึงไม่แพร่หลาย กว้างขวางเท่าที่ควร อาศัยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราชล่วงได้เการอัยปีเศษ พระเถระทั้งหลาย มีพระพุทธโฆษะ พระพุทธทศตะ และพระธัมมปาละ เป็นต้น จึงได้แปลอรธกถาภาษาสิงห์พเป็นภาษาบาลี อันเป็นต้นตอภาษา จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเป็นประโยชน์แก่อุญลไปทั่วโลก

ต่อมา ได้มีการแต่งอธิบายความในอรธกถาเป็นคัมภีร์ เพื่อให้เข้าใจพระพุทธวจนะชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า ฎีกา มีทั้งคัมภีร์ฎีกาเดิมเรียกว่า มุลฎีกา และคำอธิบายฎีกาเดิมต่อมาอีกเรียกว่า อนฎีกา แล้วยังมีคัมภีร์แก้ไขข้อความที่เป็นเงื่อนงำขอขอตที่ชวนสงสัยให้หายสงสัยเรียกว่า คณฐิบท อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีคู่มือเป็นหนังสือประกอบในการแปลคัมภีร์ต่าง ๆ บอกสัมพันธภาพ บอกความหมายของศัพท์ แสดงไวยากรณ์แยกแยะให้เข้าใจเชิงศัพท์อีกชั้นหนึ่งเรียกว่า อัศด-

โยชนา คัมภีร์เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้ศึกษาพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 เป็นอย่างยิ่ง และทั้งเป็นคู่มือในการแปลใหญ่ถูกต้องอีกด้วย คัมภีร์ดังกล่าวเหล่านี้
 แต่งรับกันเป็นสายตรงบ้าง เป็นปกรณพิเศษ แต่งเป็นเรื่องเฉพาะ เช่น พระคัมภีร์
 วิสุทธิมคคหรืออภิมมตตสังคหะ เป็นต้นบาง ซึ่งจัดอยู่ในชั้นอรรถกถา แล้วมีคัมภีร์
 แยกออกมาเรียกว่า ฎีกา เช่น มหาฎีกาชื่อปรมัตถมัชชสา แก่คัมภีร์พระวิสุทธิมคค และ
 คัมภีร์ชื่ออภิมมตตวิภาวินี แก่ปกรณอภิมมตตสังคหะ เป็นต้น

ภาษาบาลี เป็นต้นติภาษา คือ ภาษาที่มีแบบแผน เป็นมูลภาษา คือ
 ภาษาที่เป็นต้นเดิม เป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะซึ่งเรียกว่าพระบาลี และเป็น
 ภาษาที่ใช้อธิบายพระพุทธวจนะอื่น ๆ อีกด้วย นักปราชญ์ได้แต่งไวยากรณ์ของภาษา
 บาลีไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้ศึกษารูความหมายของคำนั้น ๆ ได้ถูกต้ององแท้ ถ้า
 ขาดความเข้าใจหลักภาษาอันเป็นนิรุกติศาสตร์เสียแล้ว ย่อมจะเกิดความเข้าใจผิด
 ลุ่มหลงในอักษรและบทต่าง ๆ ได้ ดังนั้น กุลบุตรผู้ใคร่ศึกษาจำต้องศึกษาไทร
 ไวยากรณ์ของภาษาบาลีอย่างแจ่มชัด จึงจะเข้าใจพระพุทธวจนะได้ถูกต้อง คัมภีร์
 ไวยากรณ์เหล่านี้ เรียกว่า สัททวิเสส บาง สัททศาสตร์ บาง นิรุกติศาสตร์
 บาง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย ก็ได้แพร่มาพร้อมกับ
 คัมภีร์ต่าง ๆ มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณพิเศษ และสัททวิเสส
 เหล่านี้เป็นต้น และไต่จารไว้ด้วยอักษรขอมในใบลาน ผู้ศึกษาภาษาบาลีจึงต้องเรียน
 อักษรขอมก่อน แล้วจึงศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์ทำความเข้าใจพระพุทธวจนะ ทรงจำ
 ไว้ และเทศนาสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ทุกยุคทุกสมัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์นี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชปรารภอาราธนาพระสงฆ์เถรานุเถระ รับการชำระปริวรรตอักษรขอมที่บันทึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีออกเป็นอักษรไทยแล้วที่พิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยนี้ เผยแพร่ไปในวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดทั้งในและต่างประเทศ เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศพระราชาคณะภิกษุที่ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชในโลก ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงอุปถัมภ์สร้างคัมภีร์อรรถกถาจากอักษรขอมภาษาบาลีมาเป็นอักษรไทยภาษาบาลีนี้ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ต่างทรงมีพระศรัทธาประສາทะโดยเสด็จพระราชกุศล จัดพิมพ์สร้างไว้ในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏในโลก เป็นคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง กาลต่อมาการทำพระคัมภีร์อักษรขอมเป็นอักษรไทยได้หยุดชะงักไปชั่วระยะหนึ่งประมาณ ๕๐ ปีเศษ ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ในอักษรขอมต้องชะงักงันไป ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ มูลนิธิภูมิพลโลกขุ ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชดำยาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โดยได้รับพระบรมราชานุญาตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย เสนอคณะสงฆ์ผ่านกรมการศาสนา ได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๖ และได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล โดยให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีผ่านกรมการศาสนา ให้ดำเนินการตามโครงการนี้ เพื่อให้พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีได้รับการชำระให้ถูกต้องเสียขั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ตามขั้นตอนแห่งการปฏิบัติงาน

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยก็ดี การชำระพระคัมภีร์ภาษาบาลีให้ถูกต้องก็ดี จำเป็นต้องสอบทานกับคัมภีร์อื่น และฉบับต่างประเทศเท่าที่จะหาได้ ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจำต้องฝึกฝนบัณฑิตให้สืบต่องาน เพื่อถ่ายทอดความรู้การทำงานให้ต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย งานพระคัมภีร์จึงจะสมบูรณ์และถูกต้อง เมื่อต้นฉบับภาษาบาลีถูกต้อง การแปลสู่ภาษาไทยก็ถูกต้อง

มูลนิธิภูมิพลภิกขุ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการให้เงินงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนโครงการแล้ว ยังได้รับปัจจัยบริจาคจากเจ้านายและผู้มีจิตศรัทธาสร้างพระคัมภีร์เป็นพุทธบูชา และอุทิศให้แก่ปัจเจกบุคคลเป็นรายยก ดังได้ประกาศพระนามและนามในทุกหน้าพระคัมภีร์ เพื่อให้ท่านผู้พบเห็นได้อนุโมทนากุศลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับ พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์มรรคปกรณ์ พากย์คู่ ภาษาบาลี-ไทย ภาค ๒ (บาลี ภาค ๑ ตอน ๒) นี้ หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร พร้อมด้วยญาติพี่น้อง มีจิตศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนา ได้บริจาคตริพย์สร้างพระคัมภีร์ฉบับนี้ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ มารดา ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕

มูลนิธิภูมิพลภิกขุขออนุโมทนากุศลไว้ ณ ที่นี้

ขออำนาจแห่งมหากุศลได้โปรดบันดาลให้ หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร พร้อมด้วย ญาติพี่น้อง ประสพแต่ความสุขความเจริญตลอดไปเทอญ.

มูลนิธิภูมิพลภิกขุ

เพื่อการคนควาทางพระพุทธศาสนา

๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๓

คำปฏิญญา

ในการจัดสร้างพระคัมภีร์ ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ขำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย นั้น มูลนิธิภูมิพลโลกิคุได้มีจุดประสงค์ที่จะสร้างพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี คือ อรรถกถา ฎีกา อัญฎีกา คัมภีร์ อรรถโยชนา ปกรณ์พิเศษ และสัททวิเสส ที่ยังไม่เคยมีปรากฏในอักษรไทย ให้มีเป็นฉบับอักษรไทยขึ้น และชำระสอบทานพระคัมภีร์ ภาษาบาลีที่มีในอักษรไทยแล้ว แต่ยังคงคลาดเคลื่อนให้ถูกต้องบริสุทธิ์ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนในโลก ขั้นตอนในการทำงานนี้ เบื้องต้นต้องชำระอักขระและบทพยัญชนะในคัมภีร์นั้น ๆ ให้เป็นที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์ดั้งเดิมก่อน แล้วจึงแปลสู่ภาษาไทย และภาษาอื่นในภายหลัง ในเบื้องต้นนี้ การตีพิมพ์พระคัมภีร์ต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะจัดทำเป็นขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้ชำระถูกต้องแล้วเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานที่ทำสำเร็จก่อน และเพราะพระคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างได้อาศัยเป็นตำราในการศึกษาและอ้างอิง การศึกษาภาษาบาลี พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทถือเป็นหลักในการศึกษาพระศาสนา พระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทได้แพร่ไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก พร้อมกับพระคัมภีร์ภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา

๒. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีตามต้นฉบับเดิม พร้อมด้วยคำแปลลงในหน้า

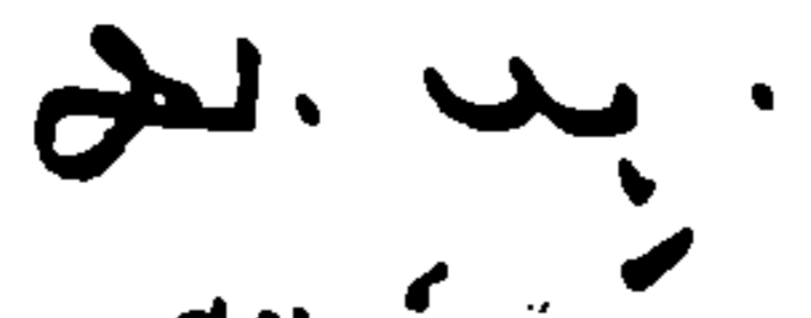
เดียวกัน โดยแยกเป็นสองคอลัมน์ เป็นสองพากย์ ซ้ายขวา เป็นสองภาษาบาลี-ไทย ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ยิ่งแก่พระสงฆ์ เมื่อนำไปแสดงพระธรรมเทศนา ที่จะอ้างอิงภาษาบาลีพร้อมกับคำแปล และจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะในกรณีเมื่อไม่เข้าใจคำแปล ก็จะนำพากย์ภาษาบาลีไปสอบถามท่านผู้รู้ให้อธิบายได้ทันที

๓. พิมพ์พระคัมภีร์ฉบับแปลเป็นภาษาไทย

๔. พิมพ์พระคัมภีร์ที่ใดเรียบเรียงเป็นภาษาไทยอย่างง่าย สำหรับชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจพระธรรมถูกต้อง ทั้งนี้ เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่จะให้คน "เข้าถึงธรรม"

มูลนิธิ ฯ จะทำคัมภีร์ใดในลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ และความเหมาะสมในการที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์นั้น ๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ การพิมพ์ พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมกาย ฉบับพากย์คู่ ภาษาบาลี-ไทย ภาค ๒ (บาลี ภาค ๑ ตอน ๒) ครั้งนี้ เป็นการพิมพ์ฉบับชำระทั้งภาษาบาลี และคำแปลเป็นภาษาไทยลงคู่ในหน้าเดียวกัน ตามคำปฏิญญาข้อที่ ๒ ชำรงต้น เพื่อเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขอานิสงส์แห่งการสร้างพระคัมภีร์ที่ใดพิมพ์ไปแล้วนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้พบเห็นแต่ความเจริญ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์ เป็นสุข ไคคัมภีร์พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั่วกันเทอญ.


(นายมนตรี จารุกุล)

ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษร ขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิย

แนะนำ พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ

พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ นี้ ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ได้ภษิตไว้ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ท่านพระอานนท์ได้สดับมาและ ได้ยกขึ้นสู่การสังคายนาในครั้งปฐมสังคีตกาล นับเนื่องอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ลำดับที่ ๑๒ กล่าวคือ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มีจำนวนพระคัมภีร์ที่จัดไว้ ๑๕ พระคัมภีร์ คือ

- | | |
|---|----------------------|
| ๑. ขุททกปาฐะ | ๒. ธรรมบท หรือธรรมบท |
| ๓. อุทาน | ๔. อิติวุตตกะ |
| ๕. สุตตนิบาต | ๖. วิมานวัตถุ |
| ๗. เปตวัตถุ | ๘. เถรคาถา |
| ๙. เถรคาถา | ๑๐. ชาตกะ หรือชาตก |
| ๑๑. นิตเทส คีอมหานิตเทส จุฬนิตเทส | |
| ๑๒. ปฏิสัมพันธ์ามรรค หรือปฏิสัมพันธ์ามรรค | |
| ๑๓. อปทาน | |
| ๑๔. พุทธวงศ์ | |
| ๑๕. จรียาปิฎก | |

พระคัมภีร์ทั้ง ๑๕ นี้ จัดไว้แต่เดิมมีปรากฏในอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันต-
 ปาสาทิกา^๑ อรรถกถาพระสูตรชื่อสมุทฺถกวลาลินี^๒ และอรรถกถาพระอภิธรรมชื่อ
 อัญญาสาลินี^๓ แต่ในฉันทุสสังคีติที่ทำในพม่า ได้เพิ่มพระคัมภีร์เบญจโกปเทศปกรณ์
 เนตติปกรณ์ และมิลินทปัญหา เข้าไว้ในชุดทกนิกายแห่งพระสุตตันตปิฎกด้วย

สำหรับพระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ นับว่าเป็นคัมภีร์สำคัญยิ่งคัมภีร์หนึ่ง
 ที่ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างละเอียด ซึ่งในอรรถกถาปฏิสัมภิทามรรค ชื่อ
 สัทธรรมปกาสินี ได้พรรณนาไว้ว่า เป็นคัมภีร์ที่ถึงพร้อมด้วยอรรถ ถึงพร้อมด้วย
 พหุชนะ ลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง ประกาศโลกุตตระ ประกอบด้วยสัจจตุตา ให้สำเร็จ
 การปฏิบัติและผลวิเศษแห่งการปฏิบัติ ห้ามเสียซึ่งธรรมอันเป็นข้าศึก เป็นบ่อเกิดแห่ง
 ดวงแก้วคือญาณอันประเสริฐของโยคาวจรทั้งหลาย เป็นเหตุพิเศษแห่งการลีลาใน
 การกล่าวธรรมของธรรมกถึกทั้งหลาย เป็นต้น สรุปรวมความได้ว่า พระคัมภีร์
 ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ เป็นผลงานอันสำคัญที่องค์พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรได้ภาษิต
 ไว้ เพื่อประกาศพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชา ให้มี
 ความดำรงรุ่งเรืองไม่ขาดสายไปตลอดห้าพันวัสสา

พระคัมภีร์นี้ ในพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ ได้ตีพิมพ์ไว้เป็นเล่มที่ ๓๑
 ในบรรดาพระไตรปิฎก ๔๔ เล่ม

^๑ สมณคปาสาทิกา ๑/๑๘.

^๒ สมุทฺถกวลาลินี ๑/๓๒.

^๓ อัญญาสาลินี ๒๑.

ความหมายของคำว่า ปฏิสัมภิตามรรค

พระคัมภีร์นี้ชื่อว่า ปฏิสัมภิตา คำเดียวกันนี้ คั้งที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว และที่พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคอ้างถึง ก็ใช้คำว่าปฏิสัมภิตาเดียวกัน เมื่ออ้างคำนี้ก็ให้นักศึกษาเข้าใจว่า หมายถึงคัมภีร์ปฏิสัมภิตามรรคนั้นเทียว

คำว่า ปฏิสัมภิตา แปลว่า ความแตกฉาน ได้แก่ ญาณหรือปัญญาอันเอง แบ่งเป็น ๔ คือ อัตตปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในอรรถคือผล ๑ ธรรมปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในธรรมคือเหตุ ๑ นิรุคตปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในภาษา ๑ ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในปฏิภาณคือความรอบรู้ ๑ ปฏิสัมภิตานี้ เป็นคุณสมบัติในการประกาศพระศาสนาให้แพร่หลาย ด้วยการแสดงธรรม การเข้าใจธรรม การจูงใจคนให้เข้านับถือพระศาสนา พระสาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีบารมีอันได้บำเพ็ญมา เพื่อความสำเร็จในมรรคผลและปฏิสัมภิตานี้ เพื่อความเข้าถึงธรรมของพระพุทธองค์ และดำรงพระสัทธรรม พร้อมทั้งเผยแผ่ให้แพร่หลายมาจนถึงพวกเราทุกวันนี้ ก็ด้วยปฏิสัมภิตานี้เอง คำว่า มรรค แปลว่า ทาง ในที่นี้มีใช้หมายถึงทางเดิน หากหมายถึง ภูเขาเครื่องบรรลุดังปฏิสัมภิตา ก็เป็นเหตุให้ได้ปฏิสัมภิตานั่นเอง โดยที่ปภกรณ์ ท่านพระสารีบุตรได้ภาษิตไว้ด้วยความมุ่งหมายให้ผู้ได้ศึกษาได้สำเร็จ ปฏิสัมภิตานั่นเอง จึงเรียกปภกรณ์ว่า ปฏิสัมภิตามรรค

เนื้อหาของพระคัมภีร์ปฏิสัมภิตามรรค

ในพระคัมภีร์ปฏิสัมภิตามรรค แบ่งเป็นหมวดหรือวรรคได้ ๓ วรรค หมวดขนาดใหญ่เรียกว่า มหาวรรค ๑ หมวดขนาดกลางเรียกว่า มัชฌิมวรรค หรือเรียก

อีกชื่อหนึ่งว่า **ยุคนัถวรรค ๑** หมวดขนาดเล็กเรียกว่า **จุลวรรค** หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **ปัญญาวรรค ๑** ในวรรคหนึ่ง ๆ จักกาคือเรื่องไว้วรรคละ ๑๐ กถารวมด้วยกันเป็น ๓๐ กถา มีญาณกถา เป็นต้น มีมติกากถา เป็นที่สุด

วรรคแรกเรียกว่า **มหาวรรค** แปลว่า หมวดที่รวมเรื่องยาว ๆ ๑๐ เรื่องด้วยกัน คือ

๑. **ญาณกถา** ว่าด้วยเรื่องญาณคือปัญญา ๑๓ ญาณ ในญาณ ๑๓ ญาณนี้ เป็นญาณที่ทั่วไปแก่พระสาวก ๖๗ ญาณ อีก ๖ ญาณ ไม่ทั่วไปแก่พระสาวก ก็เป็นญาณของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ท่านพระธรรมเสนาบตีสารีบุตรได้ตั้งมติกากถา ๑๓ ญาณแล้วได้แสดงเป็นนิทเทศรายละเอียดต่อไป ที่แสดงญาณกถาไว้ที่แรกนี้เพราะสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติ

๒. **ทวิฎฐิกถา** ว่าด้วยเรื่องทวิฎฐิ ซึ่งได้แก่ความยึดมั่นถือมั่น เหตุแห่งทวิฎฐิ ๘ มี ชนฺธ อวิชชา ผัสสะ สัญญา เป็นต้น เครื่องลุ่มลุ่มคือทวิฎฐิ ๑๘ อย่าง ทวิฎฐิ ๑๖ อย่าง มีอัสสาททวิฎฐิ อตตานุทวิฎฐิ เป็นต้น ความยึดมั่นคือทวิฎฐิ ๓๐๐ โสคาปัตติ-มรรคเป็นเครื่องถอนเหตุแห่งทวิฎฐิ ท่านพระสารีบุตรแสดงทวิฎฐิไว้อย่างละเอียดตลอดทั้งวิธีละทวิฎฐิ

๓. **อานาปานัสสติกถา** ว่าด้วยเรื่องสติกำหนดลมหายใจเข้า และลมหายใจออก

๔. **อินทริยกถา** ว่าด้วยเรื่องอินทริย์ ๕ ประการ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

๕. วิโมกขกถา ว่าด้วยเรื่องวิโมกข์ ๓ ประการ คือ สุญญตวิโมกข์
อนิมิตตวิโมกข์ และอัปปณิหิตวิโมกข์ แล้วแจกรายละเอียดออกไป

๖. กคคิกถา ว่าด้วยเรื่องคติ คือคติสมบัติของมนุษย์ เทวดา และพรหม
มีเหตุอะไรบ้าง

๗. กัมมกถา ว่าด้วยเรื่องกรรมของสัตว์ แจกกรรมและผลกรรมต่าง ๆ

๘. วิปลาสกถา ว่าด้วยวิปลาสกลาตเคลื่อนไหวของสัญญา จิตและทิวฐิ
๕ อย่าง คือ สิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข สิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็น
อัตตา สิ่งที่ไม่งามว่างาม และแสดงความไม่วิปลาสต่อไป

๙. มัคคกถา ว่าด้วยเรื่องมรรค ตั้งแต่โศคาปัตติมรรค ถึงอรหัตมรรค
รวมทั้งมรรค ๘ มีสัมมาทิวฐิ เป็นต้น

๑๐. มัชฌิเปยยกถา ว่าด้วยของใส่ที่ควรดื่ม ๓ ประการ คือ เทสนา การ
แสดงธรรม ผู้รับทาน และพรหมจรรย์

ทั้ง ๑๐ กถานี้ ล้วนแต่เป็นเรื่องยาว ๆ รวมกัน จึงเรียกวรรคนี้ว่า
มหาวรรค

วรรคที่ ๒ เป็นวรรครวมเรื่องขนาดกลาง เรียกว่า ยุกนัททวรรค หมาย
ความว่า เป็นวรรคหรือหมวดที่ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวเนื่องกัน (ยุกนทฺธ) ได้แก่ สมณะและ
วิปัสสนา ทั้งสองอย่างเป็นกถาดั้งของวรรคนี้ และมีจำนวน ๑๐ กถาด้วยกัน คือ

๑. ยุกนัททกถา ว่าด้วยเรื่องสมณะและวิปัสสนา เป็นทางให้พยากรณ์การ
บรรลุอรหัตผล

๒. สัจจกถา ว่าด้วยเรื่องอริยสัจ ๔ ประการ

๓. โพชฌังคกถา ว่าด้วยเรื่องโพชฌงค์ ๗ คือ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปิตี
ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา

๔. เมตตากถา ว่าด้วยเรื่องเมตตาและอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ ประการ

๕. วิจารณ์กถา ว่าด้วยเรื่องวิจารณ์ คือวิจารณ์เป็นมรรค วิมุตติเป็นผล

๖. ปฏิสัมภิทากถา ว่าด้วยเรื่องปฏิสัมภิทา คือความแตกฉาน เริ่มต้นด้วย
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรอย่างละเอียด

๗. ธัมมจักกถา ว่าด้วยเรื่องธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เน้นเรื่องอริยสัจญาณ

๘. โลกุตตรกถา ว่าด้วยเรื่องโลกุตตรธรรม ได้แก่สติปัฏฐาน ๔ สัมมป-
ปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ อริยมรรค ๔
สามัญผล ๔ นิพพาน ๑

๙. ผลกถา ว่าด้วยผล ๕ คือ สัทธาผละ วิริยผละ สติผละ สมาธิผละ
ปัญญาผละ และผละอีก ๖๘ ประการ

๑๐. สูญญกถา ว่าด้วยความสูญคือว่างเปล่า อธิบายถึงเหตุที่โลกสูญจาก
อัตตาและสิ่งเนื่องด้วยอัตตา รวมทั้งธรรมชาตอื่น ๆ มีจักขุและจักขุวิญญาณเป็นต้น
ก็เป็นสิ่งที่สูญว่างเปล่าเหมือนกัน กถานี้ว่าด้วยสูญญาอย่างละเอียด

วรรคที่ ๓ เป็นวรรคที่รวมเรื่องขนาดสั้น ๆ หรือขนาดย่อ ๆ เรียกว่า
ปัญญาวรรค คือเริ่มต้นด้วยเรื่องปัญญาหรือมหาปัญญาเป็นเรื่องแรก มี ๑๐ กถาด้วยกัน
คือ

๑. **มหาปัญญาภคา** ได้แก่ อนิจจานุสัสนา การพิจารณาเห็นความเป็นของไม่เที่ยง ทำให้ชวนปัญญาคือปัญญาแล่นไปบริบูรณ์ ทุกขานุสัสนา การพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์ ทำให้หนีเพชฌัญญาคือปัญญาชำแรกกิเลสบริบูรณ์ อนัตตานุสัสนา การพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตา ทำให้มหาปัญญาคือปัญญาใหญ่บริบูรณ์

๒. **อิทธิภคา** ว่าด้วยเรื่องฤทธิ์ ๑๐ อย่าง คือ ฤทธิ์อธิษฐาน ๑ ฤทธิ์แผ่ไป ๑ ฤทธิ์เกิดจากใจ ๑ ฤทธิ์แผ่ไป ๑ ฤทธิ์ของฌาน ๑ ฤทธิ์ของพระอริยะ ๑ ฤทธิ์เกิดจากกรรมวิบาก ๑ ฤทธิ์ของผู้มีบุญ ๑ ฤทธิ์เกิดจากวิชา ๑ ฤทธิ์ที่สำเร็จ เพราะสัมมาปโยคะเป็นปัจจัย ๑ รวมทั้งภูมิของฤทธิ์ทั้ง ๑๐ นี้

๓. **อภิสมยภคา** ว่าด้วยเรื่องการตรัสรู้

๔. **วิเวกภคา** ว่าด้วยเรื่องความสังัด

๕. **จริยาภคา** ว่าด้วยเรื่องจริยาคือความประพฤติ ๘ อย่าง ได้แก่ อิริยาบถจริยา ความประพฤติในอิริยาบถ ๘ อายตนจริยา ความประพฤติในอายตนะภายใน ๖ ภายนอก ๖ สติจริยา ความประพฤติในสติปัฏฐาน ๔ สมาธิจริยา ความประพฤติในฌาน ๔ ญาณจริยา ความประพฤติในอริยสัจ ๔ มรรคจริยา ความประพฤติในอริยมรรค ๘ ปัตติจริยา ความประพฤติในสามัญผล ๔ โลกัตถจริยา ความประพฤติเป็นประโยชน์ต่อโลกของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระปัจเจก-พุทธเจ้าบางส่วน และของพระสาวกบางส่วน

๖. **ปาฏิหาริยภคา** ว่าด้วยเรื่องปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ อนุสาสนีปาฏิหาริย์

๑. สมศีลกถา ว่าด้วยปัญญาที่เห็นความไม่ปรากฏแห่งกิเลส ในการตัดได้
เกิดขาดและดับธรรมทั้งปวง เป็นญาณในสภาวะว่าสงบและธรรมอันเป็นยอด

๘. สติปัญญาญาณ ว่าด้วยเรื่องสติปัญญา ๘

๙. วิปัสสนากถา ว่าด้วยเรื่องวิปัสสนา คือภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารไร ๆ
ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จะต้องสำเร็จตั้งแต่โศคาปัตติผลถึงอรหัตผล

๑๐. มาติกากถา ว่าด้วยแม่บท ๑๘ บท ได้แก่ ความทายทิว คือความ
เอิบอิ่ม, โมกชะ, วิโมกชะ, วิชชา, วิมุตติ, อธิศีล, อธิจิต, อธิปัญญา, ปัสสัทธิ,
ญาณ, ทัสสนะ, วิสุทธิ, เนกขัมมะ, นิสสรณะ, ปวิเวก, โวสัสคคะ, จริยา,
ฌานวิโมกข์, ภาวนาธิฐานชีวิต แล้วขยายความออกไป

เนื้อหาของเรื่องในปฏิสัมภิทามรรคทั้ง ๓ วรรค ซึ่งมี ๓๐ กถา โดยแบ่ง
ออกเป็นวรรคละ ๑๐ กถา ดังกล่าวมานี้ ว่าโดยย่อที่สุดก็เท่ากับเป็นสารบาญเรื่อง
เท่านั้น ท่านพระธรรมเสนาบตีสารีบุตร อัครสาวกของพระพุทธองค์ได้แสดงไว้อย่าง
ละเอียด โดยตั้งเป็นหัวข้อ เรียกว่า อุทเทส แล้วอธิบายขยายความออกไปอย่าง
ละเอียด ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาอย่าง
ถูกต้องชัดเจน เพราะฉะนั้น ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ จึงกล่าวได้ว่ามีมาแต่ครั้ง
พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ในทางการศึกษา เราจะเห็นได้ว่า ท่านพระสารีบุตร
เป็นคณาจารย์ใหญ่ มีศิษยานุศิษย์ในสำนักมาก การศึกษาในสำนักของท่านจึงจำเป็นต้อง
ต้องมีตำราอันเป็นแบบแผน ในอรรถกถาปฏิสัมภิทามรรคชื่อสังฆธรรมปกาสินี กล่าวไว้
ว่า ท่านพระอานนท์ผู้เป็นธรรมภัณฑาคาริกได้ฟังปกรณ์นี้ จึงได้ยกขึ้นสู่การสังคายนา

(๓๔)

ในครั้งปฐมสังคีตกาลนั้นด้วย ทั้งนี้ย่อหมายถึงท่านพระอานนท์ก็ได้เป็นศิษย์ ได้ศึกษา
มาจากพระสารีบุตรด้วย ท่านพระอานนท์ได้ยืนยันไว้ในเถรคาถาว่า ท่านได้ศึกษา
พระธรรมมาจากพระพุทธเจ้า แปดหมื่นสองพันพระธรรมขันธ์ ได้ศึกษามาจากพระภิกษุ
ซึ่งหมายถึงพระสารีบุตรเป็นต้น อีกสองพันพระธรรมขันธ์ เรื่องนี้เป็นข้อที่ท่านได้รับ
ยกย่องว่าเป็นธรรมกัณฑ์การิก คือเป็นขุณคลังแห่งพระธรรมนั้นเทียว ด้วยทรงจำไว้
ได้ทั้งหมด และปรารถนาก็น่าจะได้มีการบันทึกไว้แต่ครั้งพุทธกาล สำหรับเป็นแบบเรียน
ของท่านผู้นั้นด้วย

ประวัติ พระสารีบุตรโดยย่อ

ประวัติพระสารีบุตรนี้ ได้มีพิสดารแล้วในพุทธธานุพุทธประวัติ ของสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้เป็นสังเขป
ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ บิดาชื่อวังกันตะ มารดาชื่อสารี เกิดที่บ้านนาลกะ หรือ
นาลันตะ ใกล้กรุงราชคฤห์ เดิมชื่อ อุกติสสะ มีสหายนที่ชอพบอยู่ท่านหนึ่ง ชื่อ โกลิตะ
เป็นบุตรพราหมณ์เหมือนกัน อยู่ใกล้กัน ภายหลังสหายนี้อื่อ พระโมคคัลลานเถระ
เมื่อเป็นภคฤหัสถ์สองสหายนี้อชอบพอกันมาก ทั้งอุกติสสะและโกลิตะ เป็นผู้ที่มีบริวารมาก
ภายหลังเมื่อหน้ายฆราวาสวิสัย ออกบวชในสำนักสัตถุชัยปริพาชก เรียนจบลัทธิสัตถุชัย
และได้เป็นคณาจารย์ใหญ่สอนศิษย์ในลัทธิสัตถุชัยนี้ ต่อมาได้พบพระอัสสชิเถระ ซึ่งท่าน
เป็นหนึ่งในพระปัญจวัคคีย์ ได้ศึกษาธรรมอย่างย่อที่สุด ในสำนักของพระอัสสชิ สำเร็จ
โสดาปัตติผล แล้วนำไปบอกโกลิตปริพาชก ได้สำเร็จโสดาปัตติผลเหมือนกัน พากัน

ไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมแล้วสำเร็จอรหัตผล ณ ถ้ำสุกรขาคา
 เขากิษณภู และได้นามเมื่อบวชว่า พระสารีบุตร ได้เป็นเอตทัคคะในทางปัญญา
 มีศิษยานุศิษย์มาก ได้รับยกย่องว่าเป็นพระธรรมเสนาบดีของพระพุทธเจ้าผู้เป็น
 พระธรรมราชา และเป็นอัครสาวกของพระพุทธองค์ด้วย ท่านได้ทำงานเผยแผ่
 พระพุทธศาสนา มาก ได้สั่งสอนศิษยานุศิษย์จนเป็นที่ปรากฏ เป็นผู้สามารถแสดง
 พระธรรมจักรและจตุราริยสังไคก์ว้างขวางพิสดาร เหมือนกับพระพุทธเจ้า พระธรรม
 เสนาบดีสารีบุตรได้วางแนวการสังคายนาไว้ก่อนแล้ว เช่นแสดงในสังคีตสูตร
 ทศตรสูตร อนังคนสูตร ได้ภาษิตปกรณ์ปฏิสัมภิทามรรค มหานิทเทศ จุฬนิทเทศ และ
 แม้พระคัมภีร์อภิธรรมปิฎกนั้น พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสแก่พระสารีบุตรก่อนในมนุษยโลก

เมื่อพระสารีบุตรเป็นพระอัครสาวกของพระพุทธองค์เช่นนี้ ก็ได้เป็นกำลัง
 สั่งสอนพระพุทธศาสนาทั้งในด้านวิชาการและปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ปฏิสัมภิทามรรค-
 ปกรณ์จึงถือได้ว่าเป็นพระคัมภีร์สำคัญอย่างยอดเยี่ยม ที่แสดงให้เห็นเป็นหลักฐานของ
 การเรียนพระพุทธศาสนาในด้านคันถธุระ อันเป็นคำบรรยายธรรม พร้อมทั้งอธิบาย
 กว้างขวาง ซึ่งได้มีบันทึกการจดจำเป็นแบบฉบับสืบต่อกันมา จนได้รับยกขึ้นสู่สังคายนา
 ครั้งแรกนั้น

พระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคฉบับภูมิพโลภิกขุ

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๐ ภายหลังจากที่สมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา
 ได้นำพระคัมภีร์อัฐรสาลีนี้แปลเป็นภาษาไทยเล่มสุดท้าย ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาท

(๓๖)

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว นายมณีพันธ์ จารุกุล อุปนายกสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้เริ่มงานวิจัยพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรม ด้วยประสงค์จะศึกษาและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจาก นายทอง หงส์ลัดดารมภ์ (มหากิม) กรรมการที่ปรึกษาของสมาคม ฯ ซึ่งบัดนี้ได้ว่างลับไปแล้ว พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรม เป็นคัมภีร์ที่นับได้ว่ายากแก่การศึกษามากกว่าคัมภีร์ใด ๆ ในพระไตรปิฎก คุณมหาทอง ฯ ได้เล่าว่า ได้มีคำพังเพยในหมู่พระภิกษุสงฆ์ของเราว่า ถ้าหากผู้ใดศึกษาพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมแล้ว จะต้องเป็นบ้า จึงปรากฏว่าไม่มีผู้ใดสนใจศึกษาพระคัมภีร์นี้มากนัก

การวิจัยพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรมนี้ ได้อาศัยรถรถดาสัทธรรมปกาสินี ฉบับของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่เพียงภาคต้นเป็นคัมภีร์ประกอบ โดยข้าพเจ้าเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทย ได้แปลไปจนจบคัมภีร์ด้วยความยากลำบาก แล้วจึงได้พบว่าเป็นคัมภีร์ที่ปริวรรตมาจากอักษรขอม แต่ยังไม่ได้ชำระให้ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะเมื่อสอบกับคัมภีร์ของสมาคมบาลีปกรณ์ของอังกฤษ และฉบับฉันทบุรีสังคีตของพม่าแล้ว พบข้อบกพร่องอยู่มาก จำเป็นจะต้องตรวจชำระต้นฉบับภาษาบาลีให้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะแปลเป็นภาษาไทยได้ถูกต้อง นายมณีพันธ์ จารุกุล ได้ใช้เวลา ๕ ปี ทำงานนี้จนถึงขั้นตอนนี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ สมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้ขอพระบรมราชานุญาตยกทุนนิธิภูมิพลโลกิย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๖ ขึ้นเป็นมูลนิธิ โอกาสนี้ได้มอบงานชำระพระคัมภีร์สัทธรรมปกาสินีที่ได้ทำค้างไว้แก่มูลนิธิภูมิพลโลกิยดำเนินการต่อไป มูลนิธิ ฯ ได้ชำระต้นฉบับ

พระคัมภีร์อรรถกถานั้น พร้อมทั้งตั้งข้อ ทำหัวเรื่อง และรายละเอียดต่าง ๆ ด้วย เหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องสอบสวนชำระพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคให้ถูกต้อง สอดคล้องกันโดยตลอด ได้มอบภาระนี้ให้แก่ นายวิเชียร บำรุงผล ป.ธ.๘ ผู้ชำนาญการของมูลนิธิฯ ซึ่งบัดนี้ได้ล่องลับไปแล้ว เป็นผู้ตรวจสอบชำระต้นฉบับบาลีปฏิสัมพันธ์ามรรคปกครองจากฉบับพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๓๑ ทำข้อให้ตรงกันกับอรรถกถาสัทธรรมปาสนี ฉบับภูมิพโลภิกขุ โดยได้แบ่งพระคัมภีร์นี้ออกเป็น ๒ ภาค คือ **ปฐมภาค** เริ่มตั้งแต่มาติกาในมหาวรรคอันเป็นวรรคที่ ๑ จนถึงอานำป้านัสสติกา ซึ่งเป็นกถาที่ ๓ นั้นตอนหนึ่ง และ **ทุติยภาค** เริ่มตั้งแต่อินทริยกถา อันเป็นกถาที่ ๔ ในมหาวรรคไปจนจบปัญญาวรรคที่ ๓ เป็นอันจบทั้งพระคัมภีร์บริบูรณ์ซึ่งจะมีประโยชน์ในงานศึกษาค้นคว้าความรู้ทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

การจัดพิมพ์เป็นพากย์คู่ฉบับภูมิพโลภิกขุ

โดยที่คัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์ที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ได้ภาษิตไว้ เป็นพระคัมภีร์สำคัญที่เป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ท่านอาจารย์พุทธโฆษาจารย์ได้ถือเป็นอุเทศในการรจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรคอันมีชื่อเสียง และเป็นคัมภีร์อ้างอิงภาคสถานของปกรณ์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ อีกมาก จึงมีคุณค่ามากแก่การศึกษาและปฏิบัติในพระไตรปิฎก มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อประโยชน์และสะดวกแก่การค้นคว้าทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อจะได้ทำความเข้าใจพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคให้ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติได้ถูกต้องด้วย มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ จึงมีความประสงค์

(๓๘)

ทำเป็นไทวพากย์หรือพากย์คู่ คือ ภาษาบาลีข้างหนึ่ง ภาษาไทยข้างหนึ่ง ในหน้าเดียวกันตลอดทั้งคัมภีร์ ในการทำเฉพาะพากย์ภาษาบาลีได้แบ่งเป็น ๒ ภาคด้วยกัน คือ ภาค ๑ มี ๓๒๒ หน้า ภาค ๒ มี ๓๕๘ หน้า เพื่อการแบ่งรูปเล่มในพากย์คู่บาลีและไทย มีความพอเหมาะแก่เล่มและเรื่อง จึงได้แบ่งภาษาบาลีเดิม ๒ ภาค เป็นตอนได้ ๔ ตอน ดังนี้

ภาค ๑ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เริ่มตั้งแต่มหาวรรค ซึ่งประกอบด้วยมาติกาและญาณกถา ๓๘ นิตเทศ

ตอนที่ ๒ เริ่มตั้งแต่ญาณกถานิตเทศที่ ๓๙ คืออรรถสันทัสสนญาณนิตเทศ ไปจนถึงทิวฎีกา ๑๖ นิตเทศ และอานาปานัสสติกา ว่าด้วยเรื่องกำหนดลมหายใจเข้า และลมหายใจออกจนจบ

ภาค ๒ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เริ่มตั้งแต่ อินทริยกถา ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ประการ ไปจนถึง มัดตเบยยกถา ว่าด้วยของใสที่ควรดื่ม ๓ ประการ คือ เทศนา การแสดงธรรม ผู้รับทาน และพรหมจรรย์

ตอนที่ ๒ เริ่มด้วย ยุคนัททวรรค อันเป็นวรรคที่ ๒ ซึ่งมี ๑๐ กถาด้วยกัน และปัญญาวรรค วรรคสุดท้ายมี ๑๐ กถา เช่นเดียวกัน

ในการแปลปฏิสัมพันธ์ตามรศกปรกณ์ อาจารย์เขียน วงศ์ศรีสังข์ ป.ธ.๘ ซึ่ง
 บัณฑิตได้ล่วงลับไปแล้ว และ อาจารย์พิสิฐ เจริญสุข ป.ธ.๘ ได้ชำระสอบทานและแปล
 เป็นภาษาไทยไว้

สำหรับการพิมพ์ปฏิสัมพันธ์ตามรศกปรกณ์ พากย์กู่ภาษาบาลีไทย ภาค ๒ (บาลี
 ภาค ๑ ตอน ๒) นี้ หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร พร้อมด้วยญาติพี่น้อง มีจิตศรัทธาใน
 พระบวรพุทธศาสนา ได้บริจาคทรัพย์สร้างเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่มารดา

สำหรับปฏิสัมพันธ์ตามรศกปรกณ์ ในอรรถกถาพรรณนาไว้ว่า ท่านพระสารีบุตร
 ผู้เป็นพระธรรมเสนาบดี คือเป็นแม่ทัพธรรมของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชา คือ
 จอมทัพธรรม มีพระสัทธรรมซึ่งเป็นคฤพระที่ปกดวงใหญ่ ได้ตามประทีปนั้นไว้เพื่อจะ
 กำจัดเสียซึ่งความมืดมน คือกิเลสอันมีอยู่ในดวงใจของเวไนยชน การที่ได้ภาสิตปรกณ์
 นี้ไว้ ก็โดยปรารถนาจะตามประทีปให้โพลงอยู่ไม่ขาดสาย ตลอดห้าพันพระวัสสา
 เพราะฉะนั้น ท่านผู้สร้างพระคัมภีร์นี้จึงได้นามว่า เป็นผู้ช่วยตามประทีปคือพระ-
 สัทธรรม คำสอนของพระบรมศาสดาให้ดำรงยั่งยืนอยู่ชั่วนานาน เป็นการต่ออายุ
 พระพุทธศาสนาไม่ให้ขาดสายสืบต่อไป บุญกุศลอันใดอันเกิดจากการสร้างพระคัมภีร์นี้
 บุญกุศลนั้นจักเป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และเพื่อความสุขของชาวโลก
 ด้วยบุญนั้นโลกจักถึงซึ่งความสุขตลอดกาลนาน.

๗๗ เพ็ชรไชย

(นายสิริ เพ็ชรไชย)

หัวหน้าฝ่ายวิชาการมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ

คณะผู้ดำเนินงานจัดสร้างพระคัมภีร์
ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย
ของ มูลนิธิภูมิพลโลกขุ

นายมนต์พันธุ์ จารุกุล

อุปนายกสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกขุ
และผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม
และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงาน

นางอุษา จารุกุล

นายกสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา
ผู้บรรยายธรรมะของสมาคม ฯ กรรมการ
ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกขุ และรอง
ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายธุรการ

นายสิริ เพ็ชรไชย

กรรมการสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกขุ และหัวหน้าฝ่าย
วิชาการโครงการปริวรรตอักษรขอม และอักษร
โบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการผู้จัดทำ
พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรค บาลี-ไทย
ฉบับภูมิพโลภิกขุ

- | | | |
|------------------------------|-----------------|-----------------------|
| ๑. นายสิริ เพ็ชรไชย | ป.ธ.๘ | ประธานกรรมการตรวจชำระ |
| ๒. นายวิเชียร บำรุงผล | ป.ธ.๘ | กรรมการ |
| ๓. นายพิสิษฐ เจริญสุข | ป.ธ.๘ | กรรมการ |
| ๔. นายเขียน วงศ์ศรีสังข์ | ป.ธ.๘ | กรรมการและเลขานุการ |
| ๕. นางสาวเกษสุดา สุประดิษฐ์ | ป.กศ.สูง | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๖. นางสาวปรางทิพย์ แยมเพกา | ศศ.บ.(โบราณคดี) | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๗. นายอารมณ สุคใจ | ศศ.บ.(โบราณคดี) | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๘. นางสุนันทา วุฒิมานานนท์ | ศศ.บ.(โบราณคดี) | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๙. นางสาวศิริกุล เอกศาสตร์ | ศศ.บ.(โบราณคดี) | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๑๐. นางสาวกุสุมา รอดวรรณะ | ศศ.บ.(โบราณคดี) | ปริวรรตจากอักษรขอม |
| ๑๑. นายวิรัตน์ อุณาทรวางกูร | ป.ธ.๘ | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๒. นายทองย้อย แสงสินชัย | ป.ธ.๘ | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๓. พระมหาบุญศักดิ์ รัตนวงศ์ | ป.ธ.๑ (เขมร) | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๔. พระมหาประยงค์ ศรีเงินยวง | ป.ธ.๑ | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๕. นายบุญนาค สะแกนอก | ป.ธ.๕ | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๖. นายสรเสริญ ทิศะโกเมท | ป.ธ.๖, M.A. | อ่านทานกับอักษรขอม |
| ๑๗. นายประสิทธิ์ ศรีสมุทร | ป.ธ.๕, M.A. | อ่านทานกับอักษรขอม |

(๔๒)

๑๘. นางสาวปราณีพิทย์ แยมเพกา ศศ.บ.(โบราณคดี) อ่านทานกับอักษรขอม
๑๙. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย ศศ.บ.(โบราณคดี) ตรวจสอบตามต้นฉบับ
๒๐. นายสุบิน พุทธิแก้ว ป.ธ.๖ ตรวจสอบตามต้นฉบับ
๒๑. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง บ.ศ.๙ ตรวจสอบตามต้นฉบับ
๒๒. นายนิพนธ์ เทียมจันทร์ ป.ธ.๖, พ.กศ. ตรวจสอบตามต้นฉบับ
๒๓. นางสาวศิริรัตน์ กลัดจ่าย บ.ศ.๘ ควบคุมการแก้ไขต้นแบบ
๒๔. นางสาวชลอ สว่างช่วง ตรวจสอบความเรียบร้อยของต้นแบบ
และดำเนินการจัดพิมพ์
-

สารบัญ
พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์มรรค
(บาลี-ไทย)
ภาค ๒

เรื่อง	หน้า
๓๙. อัถตสันทัสสนญาณนิต เทส	๑
๔๐. ทัสสนวิสุทธญาณนิต เทส	๓
๔๑. ชั้นตญาณนิต เทส	๖
๔๒. ปรีโยคาคาถญาณนิต เทส	๗
๔๓. ปเทสวิหารญาณนิต เทส	๘
๔๔-๔๙. ฉวีวัฏฏญาณนิต เทส	๑๑
๕๐. อิทธีวิธญาณนิต เทส	๒๑
๕๑. โสทธาทุวิสุทธญาณนิต เทส	๒๔
๕๒. เจโตปริยญาณนิต เทส	๒๖
๕๓. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนิต เทส	๒๙
๕๔. ทิพพจักขุญาณนิต เทส	๓๒
๕๕. อาสวัคขยญาณนิต เทส	๓๔
๕๖-๖๓. สัจจญาณจตุกกทวยนิต เทส	๔๑

(๔๖)

๖๔-๖๖. สุทธิกปฏิบัติสัมภิตาญาณนิตเทศ	๕๕
๖๘. อินทริยปโรปรียัตตญาณนิตเทศ	๕๘
๖๙. อาสยานุสยญาณนิตเทศ	๕๓
๗๐. ยมกปาฎิหารญาณนิตเทศ	๕๙
๗๑. มหากรุณาญาณนิตเทศ	๖๓
๗๒-๗๓. สัพพัญญุตญาณนิตเทศ	๗๖

๒. วิทยุภิกขา

๑. อัสนสาทวิทยุภิกขา	๑๐๐
๒. อัคตทานุวิทยุภิกขา	๑๐๘
๓. มิจฉาวิทยุภิกขา	๑๓๔
๔. สักกายวิทยุภิกขา	๑๓๖
๕. สัสสตวิทยุภิกขา	๑๓๗
๖. อุจเจตวิทยุภิกขา	๑๓๙
๗. อันตักกาฬิกาทวิทยุภิกขา	๑๔๑
๘. ปุพพันตานุวิทยุภิกขา	๑๔๕
๙. อปรันตานุวิทยุภิกขา	๑๔๖
๑๐-๑๒. สังโยชนิกาทวิทยุภิกขา	๑๔๗
๑๓. อัคตวาทปฏิบัติสังยุตตวิทยุภิกขา	๑๖๐

๑๔. โลกวาทปฏิบัติสังยุตตทฎฐินิทเทศ ๑๖๒

๑๕-๑๖. ภาว-วิภาวทฎฐินิทเทศ ๑๖๓

๓. อานาปานสติกถา

๑. กณนวาระ ๑๗๖

๒. โสฬสญาณนิตเทศ ๑๗๘

๓. อุปกิเลสญาณนิตเทศ ๑๘๓

๔. โวทานญาณนิตเทศ ๑๘๔

๕. สโตการญาณนิตเทศ ๒๑๘

๖. ญาณราสีฉักกนิตเทศ ๒๘๕



อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ
ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมุลนิธิภูมิพลโลกขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภงฺค.	วินยปิฎก	มหาวิภงฺค
วิ. ภิกฺขุณี.	วินยปิฎก	ภิกฺขุณีวิภงฺค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคฺค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคฺค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. ส.	ทีฆนิกาย	สีลขนฺธวคฺค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคฺค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคฺค
ม. มุ.	มชฺฌิมนิกาย	มุลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. อ.	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
ส. ส.	สํยุตฺตนิกาย	สคาถวคฺค
ส. นิ.	สํยุตฺตนิกาย	นิตานวคฺค
ส. ขนฺธ.	สํยุตฺตนิกาย	ขนฺธวารวคฺค
ส. สฬา.	สํยุตฺตนิกาย	สฬายตนวคฺค
ส. มหา.	สํยุตฺตนิกาย	มหาวารวคฺค
องฺ. เอกก.	องฺคตฺตรนิกาย	เอกกนิปาต
องฺ. ทก.	องฺคตฺตรนิกาย	ทกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม
อง. ติก.	องค์ตุนิกาย ติกนิปาต
อง. จตูก.	องค์ตุนิกาย จตูกนิปาต
อง. ปญจก.	องค์ตุนิกาย ปญจกนิปาต
อง. จก.	องค์ตุนิกาย จกนิปาต
อง. สตตก.	องค์ตุนิกาย สตตกนิปาต
อง. อฏจก.	องค์ตุนิกาย อฏจกนิปาต
อง. นวก.	องค์ตุนิกาย นวกนิปาต
อง. ทสก.	องค์ตุนิกาย ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องค์ตุนิกาย เอกาทสกนิปาต
ขุ. ขุ.	ขุททกนิกาย ขุททกปาจ
ขุ. ฐ.	ขุททกนิกาย ฐมมปทคาถา
ขุ. อุ.	ขุททกนิกาย อุทาน
ขุ. อิติ.	ขุททกนิกาย อิติวุตตก
ขุ. สุ.	ขุททกนิกาย สุตตนิปาต
ขุ. วิ.	ขุททกนิกาย วิมานวตถุ
ขุ. เปต.	ขุททกนิกาย เปตวตถุ
ขุ. เถร.	ขุททกนิกาย เถรคาถา
ขุ. เถรี.	ขุททกนิกาย เถรีคาถา
ขุ. ชา.	ขุททกนิกาย ชาตก
ขุ. มหา.	ขุททกนิกาย มหานิทเทศ
ขุ. จุฬ.	ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ
ขุ. ป.	ขุททกนิกาย ปฏิสมุภิตามคค

คำย่อ	คำเต็ม	
ช. อ.	ชุทฺตทกนิกาย	อปทาน
ช. พุทฺธ.	ชุทฺตทกนิกาย	พุทฺธวัส
ช. จรียา.	ชุทฺตทกนิกาย	จรียาปิฎก
อภ. ส.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺค
อภ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาตฺตกถา
อภ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคฺลปญฺญตฺติ
อภ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺถุ
อภ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺจฺจาน

วิธีใช้ เช่น วิ.มหาวิภงฺค. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม	
สี.	สีหฬไปตถก	(ฉบับสีหฬ)
ม.	มรุมไปตถก	(ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฺจสงฺคีติไปตถก	(ฉบับสังคายนาคครั้งที่ ๖)
รา.	รามณฺญไปตถก	(ฉบับมอญ)
ไป.	ไปราณไปตถก	(ฉบับไบลานเก่า)
อิ.	อิงฺคฺลิสไปตถก	(ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า ย.)
ก.	กตฺถจิปตถก	(คัมภีร์บางฉบับ)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this pāli text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

a ᳵā ᳶi ᳷ī , u ᳹ū ᳺe ᳻o

CONSONANTS - 33

ก	ka	ข	kha	ง	ga	ฆ	gha	จ	ña
ฉ	ca	ฉ	cha	ช	ja	ฌ	jha	ญ	ña
ฎ	ṭa	ฏ	ṭha	ด	ḍa	ฒ	ḍha	ณ	ṇa
ต	ta	ถ	tha	ท	ṭa	ธ	ṭha	น	na
ป	pa	ผ	pha	พ	ba	ภ	bha	ม	ma
ย	ya	ร	ra	ล	la	ว	va		
ส	sa	ห	ha	ฬ	ḷa	ม	m̐		

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก	ka	ก	kā	กิ	ki	กิ	kī
ก	ku	ก	kū	เก	ke	โก	ko

พระคัมภีร์
ปฏิสัมพันธ์ามรรค
บาลี - ไทย
ภาค ๒

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ปฎิสัมภิตามรรค

ภาค ๒

๓๙. อตฺถสฺนุทสฺสนญาณนิตฺเทส

๙๐. กถิ นานาธมฺมปฺปกาสนตา
ปณฺญา อตฺถสฺนุทสฺสเน ญาณํ : นानาธมฺมาติ
ปณฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสายตฺนานิ อฏฺจารส
ธาตุโย กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา
อพฺยากตา ธมฺมา กามาวจฺรา ธมฺมา
รูปาวจฺรา ธมฺมา อรูปาวจฺรา ธมฺมา
อปฺริยาปนฺนา ธมฺมา.

ปกาเสตติ รูปํ อนิจฺจโต ปกาเสตติ,
รูปํ ทฺกฺขโต ปกาเสตติ, รูปํ อนตฺตโต
ปกาเสตติ. เวทนี... สณฺณํ... สงฺขารे..
วิณฺญาณํ... จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อนิจฺจโต
ปกาเสตติ, ชรามรณํ ทฺกฺขโต ปกาเสตติ,
ชรามรณํ อนตฺตโต ปกาเสตติ.

๓๙. อตฺถสฺนุทสฺสนญาณนิตฺเทส

๙๐. ปณฺญาอันเป็นเครื่องประกาศ
ธรรมต่าง ๆ ชื่อว่าอรรถสฺนุทสฺสนญาณ
อย่างไร: ชั้น ๕ อายุคนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘
กุศลธรรม อกุศลธรรม อพฺยากตธรรม
กามาวจฺรธรรม รูปาวจฺรธรรม อรูปาวจฺร
ธรรม โลกุตฺรธรรม ชื่อว่าธรรมต่าง ๆ.

คำว่า การประกาศ ความว่า ปณฺญา
ย่อมประกาศรูปว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา. ประกาศเวทนา... สณฺญา...
สังขาร... วิณฺญาณ... จักฺขุ ฯลฯ ชรา
และมรณะ ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา.

คุณวัชชัย ธรรมวงศ์วัช

สร้างคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อตุตถสนฺทสฺสเนติ กามจฺจนฺท์ ปชหนฺโต
 เนกขมฺมคฺคฺติ^๑ สฺนทสฺสเนติ, พยาปาหํ
 ปชหนฺโต อพฺยาปาทคฺคฺติ สฺนทสฺสเนติ, ถีนมิทฺธ
 ปชหนฺโต อาโลกสฺสณฺคฺคฺติ สฺนทสฺสเนติ,
 อุตฺถจฺจํ ปชหนฺโต อวิกฺเขปคฺคฺติ สฺนทสฺสเนติ,
 วิจิกิจฺจํ ปชหนฺโต ธมฺมวตฺถุณฺคฺคฺติ
 สฺนทสฺสเนติ, อวิชฺชํ ปชหนฺโต ฌาณคฺคฺติ
 สฺนทสฺสเนติ, อรตี ปชหนฺโต ปามุชฺชคฺคฺติ
 สฺนทสฺสเนติ, นีวรณฺ ปชหนฺโต ปจฺมชฺฌานคฺคฺติ
 สฺนทสฺสเนติ ฯเปฯ สพฺพกิเลสฺ ปชหนฺโต
 อรหตฺตมคฺคฺคฺติ สฺนทสฺสเนติ.

คำว่า ในการเห็นชัดซึ่งอรรถธรรม

ความว่า พระโยคาวจรเมื่อละกามฉันทะ
 ย่อมเห็นชัดซึ่งอรรถแห่งเนกขัมมะ เมื่อละ
 พยาบาท ย่อมเห็นชัดซึ่งอรรถแห่งความไม่
 พยาบาท เมื่อละถีนมิทฺธะ ย่อมเห็นชัดซึ่ง
 อรรถแห่งอาโลกสัจฺญา เมื่อละอุทฺถจจะ
 ย่อมเห็นชัด ซึ่งอรรถแห่งความไม่พึงชาน
 เมื่อละวิจิกิจฉา ย่อมเห็นชัดซึ่งอรรถแห่ง
 การกำหนดธรรม เมื่อละอวิชชา ย่อมเห็นชัด
 ซึ่งอรรถแห่งญาณ เมื่อละอรตี ย่อมเห็นชัด
 ซึ่งอรรถแห่งความปราโมทย์ เมื่อละนិรวัณ
 ย่อมเห็นชัดซึ่งอรรถแห่งปฐมฌาน ฯลฯ เมื่อ
 ละกิเลสทั้งปวง ย่อมเห็นชัดซึ่งอรรถแห่ง
 อรหัตมรรค.

ตํวาทฏฺเฐน ฌาณํ, ปชานนฏฺเฐน ปญฺญา.
 เตน วุจฺจติ นานาธมฺมบุปฺภาสณฺตา ปญฺญา
 อตุตถสนฺทสฺสเน ฌาณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาอันเป็นเครื่อง

^๑ ส. เนกขมฺมตฺตฺนตฺตฺยาถิ ปาโจ ทิสฺสติ.

ประกาศธรรมต่าง ๆ ชื่อว่าอรรถสันทัสสนญาณ.

อตุตสนุทสฺสนญาณิทฺเทโส
เอกุนจตุตาพีสโม.

อตุตสันทัสสนญาณิทเทส
ที่ ๓๙ จป.

๔๐. ทัสสนวิสุทธินิฎฐานิทเทส

๙๑. กถิ สัพพชฺมมานํ เอกสงฺกหตา-
นาคฺเตกตฺตปฏิเวธ ปณฺณา ทัสสนวิสุทธิ-
ญาณํ : สัพพชฺมมานนฺติ ปณฺจกฺขนฺธา ฯเปฯ
อปฺริยาปนฺนา ฐมฺมา.

๔๐. ทัสสนวิสุทธินิฎฐานิทเทส

๙๑. ปัญญาในการแทงตลอดซึ่งภาวะ
ที่สังขตธรรมและอสังขตธรรมทั้งหมด มีการ
สงเคราะห์เป็นหมวดเดียวกัน ๑ ซึ่งลักษณะ
มีกามฉันทะเป็นต้น เป็นต่าง ๆ กัน ๑ ซึ่ง
ลักษณะมีเนกขัมมะเป็นต้นเป็นอันเดียวกัน ๑
ชื่อว่าทัสสนวิสุทธินิฎฐานอย่างไร : คำว่า
ธรรมทั้งปวง ได้แก่ชั้น ๕ ฯลฯ โลกุตระ-
ธรรม.

เอกสงฺกหตาติ ทฺวาทสฺสิ อากาเรหิ คำว่า ความสงเคราะห์เป็นหมวด
สพฺเพ ฐมฺมา เอกสงฺกหิตา^๑ ตถฺภูเจเน เดียวกัน ความว่า ธรรมทั้งปวงท่าน

^๑ อ. เอกสงฺกหตา, เอวมฺปฺริปี.

คุณวัชชัย ธรรมวัชชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏีวิชฺฌติ,
ปฏีวิชฺฌติ.

มคฺคสจฺจํ

ภาวนาปฏิวเอธํ

สมุทฺถยสัจฺจํ เป็นการแทงตลอดด้วยการละ
แทงตลอดนิโรธสัจฺจํ เป็นการแทงตลอดด้วย
การทำให้แจ้ง แทงตลอดมรรคสัจฺจํ เป็นการ
แทงตลอดด้วยการเจริญ.

ทสฺสนวิสุตฺติ โสตาปตฺติมคฺคกฺขณ
ทสฺสนํ วิสุตฺติ, โสตาปตฺติผลกฺขณ ทสฺสนํ
วิสุตฺตํ. สกทาคามิมคฺคกฺขณ ทสฺสนํ
วิสุตฺติ, สกทาคามิผลกฺขณ ทสฺสนํ วิสุตฺตํ,
อนาคามิมคฺคกฺขณ ทสฺสนํ วิสุตฺติ,
อนาคามิผลกฺขณ ทสฺสนํ วิสุตฺตํ. อรหตฺต-
มคฺคกฺขณ ทสฺสนํ วิสุตฺติ, อรหตฺตผลกฺขณ
ทสฺสนํ วิสุตฺตํ.

คำว่า ทัสสนวิสุทธิ ความว่า ในขณะที่
โสตาปัตติมรรค ทัสสนะย่อมหมดจด ในขณะที่
โสตาปัตติผลหมดจดแล้ว ในขณะที่สกทาคามิ-
มรรค ย่อมหมดจด ในขณะที่สกทาคามิผล
หมดจดแล้ว ในขณะที่อนาคามิมรรคย่อม
หมดจด ในขณะที่อนาคามิผลหมดจดแล้ว ใน
ขณะอรหัตมรรค ย่อมหมดจด ในขณะที่
อรหัตผลหมดจดแล้ว.

ตํถาทฎฺเฐน ญาณํ ปชานนฎฺเฐน ปณฺญา.
เตน วุจฺจติ สพฺพธมฺมานํ เอกสงฺกตทา-
นानตฺเตกตฺตปฏิวเอธ ปณฺญา ทสฺสนวิสุตฺติ-
ญาณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในการแทงตลอดซึ่ง
ภาวะที่สังขตธรรมและอสังขตธรรม ทั้งหมด
มีการสงเคราะห์เป็นหมวดเดียวกัน ๑ ซึ่ง
ลักษณะมีกามฉันทะเป็นต้น มีสภาวะต่าง ๆ

ปฏิสัมภิทามรรค.ป-ท.๒-๑

คุณธวัชชัย ธรรมวงศ์ธวัช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กัน ๑ ซึ่งลักษณะมีเนกขัมมะเป็นต้น มีสภาวะ
เป็นอย่างเดียวกัน ๑ ชื่อว่าทัสสนวิสุทธิ-
ญาณ.

ทัสสนวิสุทธิญาณนิตฺเทโส จตุตาฬีสโม.

ทัสสนวิสุทธิญาณนิตฺเทส ที่ ๔๐ จบ.

๔๑. ขนฺติญาณนิตฺเทส

๔๑. ขันติญาณนิตฺเทส

๙๒. กถิ วิทิตฺตฺวา ปณฺณา ขนฺติญาณํ:
รูปํ อนิจฺจโต วิทิตฺ, รูปํ ทุกฺขโต วิทิตฺ,
รูปํ อนตฺตโต วิทิตฺ. ยํ ยํ วิทิตฺ, ตํ ตํ
ขมตีติ วิทิตฺตฺวา ปณฺณา ขนฺติญาณํ. เวทนา^๑
ฯเปฯ สณฺหา... สงฺขารฯ วิญฺญาณํ...
จกฺขุ ฯเปฯ ชรามรณํ อนิจฺจโต วิทิตฺ,
ชรามรณํ ทุกฺขโต วิทิตฺ, ชรามรณํ อนตฺตโต
วิทิตฺ. ยํ ยํ วิทิตฺ, ตํ ตํ ขมตีติ วิทิตฺตฺวา
ปณฺณา ขนฺติญาณํ.

๙๒. ปัญญา เพราะภาวะที่ธรรม
ปรากฏ ชื่อว่าขันติญาณอย่างไร : รูปปรากฏ
โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา รูปใด ๆ ปรากฏ รูปนั้น ๆ ย่อม
ถูกใจ ฉะนั้น ปัญญาเพราะภาวะที่ธรรม
ปรากฏจึงชื่อว่าขันติญาณ. เวทนา ฯลฯ
สัญญา... สังขาร... วิญญาณ... จักขุ
ฯลฯ ชราและมรณะปรากฏโดยความเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ชรา

^๑ ก. เวทนํ... วิญฺญาณํ.

และมรณะใด ๆ ปราภฏชราและมรณะนั้น ๆ
ย่อมถูกใจ ฉะนั้น ปัญญาเพราะภาวะที่ธรรม
ปราภฏจึงชื่อว่า ชั้นติญาณ.

ตีตภาฏเจณ ญาณํ, ปชานนญเจณ ปณฺณา.
เตน วุจฺจติ วิทิตฺตฺตา ปณฺณา ชนฺติญาณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่ ปัญญาเพราะภาวะที่ธรรม
ปราภฏ ชื่อว่าชั้นติญาณ.

ชนฺติญาณนิตฺเทศ โส เอกจตฺตาทิสฺสโม.

ชั้นติญาณนิตเทศ ที่ ๔๑ จบ.

๔๒. ปรีโยคาหณญาณนิตเทศ

๔๒. ปรีโยคาหณญาณนิตเทศ

๔๓. กถิ ญฺจจตฺตฺตา ปณฺณา ปรีโย-
คาหณ ญาณํ : รูปี อนิจฺจโต ฝุสฺติ, รูปี
ทุกฺขโต ฝุสฺติ, รูปี อนตฺตโต ฝุสฺติ. ยํ ยํ
ฝุสฺติ, ตํ ตํ ปรีโยคาหตีติ ญฺจจตฺตฺตา ปณฺณา
ปรีโยคาหณ ญาณํ. เวทนี ๑เปฯ สณฺณ...
สงฺขาราเร... วิณฺณญาณํ... จกฺขุ ๑เปฯ
ชรามรณํ อนิจฺจโต ฝุสฺติ, ทุกฺขโต ฝุสฺติ,

๔๓. ปัญญาเพราะภาวะที่รูปชั้น
เป็นต้นอันพระโยคีสัมผัสแล้ว ชื่อว่า
ปรีโยคาหณญาณอย่างไร: ปัญญาย่อมถูกต้อง
รูปโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นอนัตตา ย่อมถูกต้องรูปใด ๆ ก็เข้าไปสู่
รูปนั้น ๆ ฉะนั้น ปัญญาเพราะภาวะที่รูปชั้น
เป็นต้นอันพระโยคีสัมผัสแล้ว ชื่อว่าปรี-

คุณธวัชชัย ธรรมวงศ์ธวัช

สร้างคัมภีร์ฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อนตฺตโต มุสฺติ. ยํ ยํ มุสฺติ, ตํ ตํ
ปรีโยคาทตฺติ มุฏฺจตุตา ปณฺณา ปรีโยคาทณฺเ
ณานํ.

โยคาทณฺญาณ ปญฺญาเยอมฺมกฺกตอง เวทนา
ฯลฯ สญฺญา... สังขาร... วิญฺญาณ...
จักขุ ฯลฯ ชราและมรณะ โดยความเป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ย่อม
ถูกต้อง ชราและมรณะใด ๆ ก็เข้าไปสู่ชรา
และมรณะนั้น ๆ ฉะนั้นปัญญาเพราะภาวะที่
รูปขันธ์เป็นต้น อันพระโยคีสัมผัสแล้ว จึง
ชื่อว่าปรีโยคาทณฺญาณ.

ตํณาทฏฺเฐน ญาณํ, ปชานนฏฺเฐน ปณฺณา.
เตน วุจฺจติ มุฏฺจตุตา ปณฺณา ปรีโยคาทณฺเ
ณานํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาเพราะภาวะที่รูปขันธ์
เป็นต้น อันพระโยคีสัมผัสแล้ว จึงชื่อว่า
ปรีโยคาทณฺญาณ.

ปรีโยคาทณฺญาณนิตฺเตโส เทวจตุตาพีสโม.

ปรีโยคาทณฺญาณนิตฺเตสํ ที่ ๔๒. จบ.

๔๓. ปเทสวิหารญาณนิตฺเตส

๔๓. ปเทสวิหารญาณนิตฺเตส

๔๔. กถํ สโมทฺเทน ปณฺณา ปเทส-
วิหารเณ ญาณํ : มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺจุจฺยาปิ

๔๔. ปญฺญาในการรวบรวมธรรม
ชื่อว่าปเทสวิหารญาณอย่างไร : เพราะ

คุณวิเศษชัย ธรรมวงศ์ชัย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เวทียัตถิ, มิจฺฉาทิฏฺฐิรูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ.
 สมนฺมาทิฏฺฐิรูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, สมนฺมาทิฏฺฐิ-
 รูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ. มิจฺฉาสงฺกပ္ပ-
 ปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, มิจฺฉาสงฺกပ္ပรูป-
 สมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, สมนฺมาสงฺกပ္ပปจฺจยาปิ
 เวทียัตถิ, สมนฺมาสงฺกပ္ပรูปสมปจฺจยาปิ
 เวทียัตถิ ฯ เปฯ

มิจฉาทิฐิเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา
 เพราะความสงบแห่งมิจฉาทิฐิเป็นปัจจย ก็
 ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะสมนมาทิฐิเป็นปัจจย
 ก็ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะความสงบแห่ง
 สมนมาทิฐิเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา
 เพราะมิจฉาสังกัปปะเป็นปัจจย ก็ย่อมมี
 กุศลเวทนา เพราะความสงบแห่งมิจฉา-
 สังกัปปะเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา
 เพราะสมนมาสังกัปปะเป็นปัจจย ก็ย่อมมี
 กุศลเวทนา เพราะความสงบแห่งสมนมา-
 สังกัปปะเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา
 ฯลฯ

มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, มิจฺฉา-
 วิมุตฺติรูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ. สมนฺมาวิมุตฺติ-
 ปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, สมนฺมาวิมุตฺติรูป-
 สมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ. ฉนฺทปจฺจยาปิ
 เวทียัตถิ. ฉนฺทรูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ.
 วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทียัตถิ, วิตกฺกูป-
 สมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ. สณฺญาปจฺจยาปิ
 เวทียัตถิ, สณฺญารูปสมปจฺจยาปิ เวทียัตถิ.

เพราะมิจฉาวิมุตติเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศล-
 เวทนา เพราะความสงบแห่งมิจฉาวิมุตติ
 เป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะ
 สมนมาวิมุตติเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา
 เพราะความสงบแห่งสมนมาวิมุตติ เป็นปัจจย
 ก็ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะฉันทะเป็นปัจจย
 ก็ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะความสงบแห่ง
 ฉันทะเป็นปัจจย ก็ย่อมมีกุศลเวทนา เพราะ

วิตกเป็นปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศลเวทนา เพราะ
ความสงบแห่งวิตกเป็นปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศล-
เวทนา เพราะสัญญาเป็นปัจจัย ก็ย่อมมี
อกุศลเวทนา เพราะความสงบแห่งสัญญา
เป็นปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศลเวทนา.

ฉนฺโท จ อวฺปสนฺโต โหติ, วิตกกา^๑
จ อวฺปสนฺตา โหติ, สณฺหา จ อวฺปสนฺตา
โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ. ฉนฺโท จ
วฺปสนฺโต โหติ, ^๒วิตกกา จ อวฺปสนฺตา
โหติ, สณฺหา^๒ จ อวฺปสนฺตา โหติ,
ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ. ฉนฺโท จ วฺปสนฺโต
โหติ, วิตกกา จ วฺปสนฺตา โหติ, สณฺหา
จ อวฺปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ.
ฉนฺโท จ วฺปสนฺโต โหติ, วิตกกา จ
วฺปสนฺตา โหติ, สณฺหา จ วฺปสนฺตา
โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ. อปฺปตฺตสฺส

เพราะฉันทะ วิตก และสัญญา เป็น
ธรรมไม่สงบเป็นปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศลเวทนา
เพราะฉันทะเป็นธรรมสงบ แต่เพราะวิตก
และสัญญาเป็นธรรมไม่สงบเป็นปัจจัย ก็ย่อม
มีอกุศลเวทนา เพราะฉันทะและวิตกเป็น
ธรรมสงบ แต่เพราะสัญญาเป็นธรรมไม่สงบ
เป็นปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศลเวทนา เพราะ
ฉันทะ วิตก และสัญญา เป็นธรรมสงบเป็น
ปัจจัย ก็ย่อมมีอกุศลเวทนา ความเพียรเพื่อ
จะบรรลุนิพพานที่ยังไม่บรรลุนิพพานอยู่ แม้
เพราะเมื่อยังไม่ได้บรรลุนิพพาน อันเป็น

^๑ ฉ. อ. วิตกโก... โหติ, เอวมุปริปิ.
^{๒-๒} ส. สัพพวาเรสุ วิตกกาติ จ สณฺหาติ
จ อิมะ ปาสา เอกวจนฺนตา ทิสฺสนฺติ.

คุณวิชัย ธรรมจักร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปตฺติยา อตฺถิ อายวฺ^๑ ตสฺมี^๒ จาเน เหตุแห่งอรรถผลนั้นเป็นปัจจัย ก็ย่อมมี
 อนุปฺปตฺเต ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺ. กุศลเวทนา.

คัมภาคฺกุเจเน ญาณํ, ปชานนฺกุเจเน ปณฺณา. ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 เตน วุจฺจติ สโมทฺทเน ปณฺณา ปเทสฺวิทฺทาเร ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 ญาณํ. ท่านจึงกล่าวว่ ปัญญาในการรวบรวมธรรม
 ชื่อว่าปเทสฺวิทฺทาญาณ.

ปเทสฺวิทฺทาญาณนิตฺเทโส เตจฺจตฺตาฬีสโม.

ปเทสฺวิทฺทาญาณนิตฺเทโส ที่ ๔๓ จป.

๔๔-๔๕. จิววิภูฏญาณนิตฺเทโส

๔๔-๔๕. จิววิภูฏญาณนิตฺเทโส

๔๕. กถิ อธิปตฺตฺตา ปณฺณา สณฺญา-
 วิวฺกุญฺเณ ญาณํ : เนกขมฺมาธิปตฺตฺตา ปณฺณา
 กามจฺจนฺทโต สณฺญา ย วิวฺกุญฺตฺติ^๓ อธิปตฺตฺตา
 ปณฺณา สณฺญาวิวฺกุญฺเณ ญาณํ, อพฺยาปาทาธิ-

๔๕. ปัญญาเพราะภาวะที่กุศลธรรม
 เป็นอธิบดี ชื่อว่าสัญญาวิวฺกุญฺญาณอย่างไร
 ปัญญาเพราะความมีเนกขัมมะเป็นอธิบดีย่อม
 หลีกออกจากกามฉันทะ ด้วยปัญญาเครื่องรู้ดี

^๑ อายาวนฺตฺติปี ปาโฐ, ม. อาสว.

^๒ ม. อ. ตสฺมีปี.

^๓ ส. สพฺพวาเรสุ สณฺญาวิวตฺเต วิวตฺตฺตฺติ.

คุณสมณา ศรีสถิต

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปตตฺตา ปณฺหา พฺยาปาหโต สฺณาย
วิวฺญฺฐิตฺติ อธิปตฺตฺตา ปณฺหา สฺณาวิวฺญฺญ
ณานํ.

เพราะฉะนั้น ปัญญาเพราะความมีกุศลธรรม
เป็นอธิบดี จึงชื่อว่าสัญญาวิวัฏฏญาณ ปัญญา
เพราะมีความไม่พยาบาทเป็นอธิบดี ย่อม
หลีกเลี่ยงจากพยาบาท ด้วยปัญญาเป็นเครื่อง
รู้ดี เพราะฉะนั้น ปัญญาเพราะความมี
กุศลธรรมเป็นอธิบดี จึงชื่อว่าสัญญาวิวัฏฏ-
ญาณ.

อาโลกสฺณวธิปตฺตฺตา ปณฺหา ถีนมิทฺธโต
สฺณาย วิวฺญฺฐิตฺติ อธิปตฺตฺตา ปณฺหา
สฺณาวิวฺญฺญ ณานํ, อวิกฺเขปาธิปตฺตฺตา
ปณฺหา อุตฺถจฺจโต สฺณาย วิวฺญฺฐิตฺติ
อธิปตฺตฺตา ปณฺหา สฺณาวิวฺญฺญ ณานํ,
ธมฺมวตฺถานาธิปตฺตฺตา ปณฺหา วิจิกิจฺจาย
สฺณาย วิวฺญฺฐิตฺติ อธิปตฺตฺตา ปณฺหา
สฺณาวิวฺญฺญ ณานํ, ฌานาธิปตฺตฺตา ปณฺหา
อวิชฺชาเย สฺณาย วิวฺญฺฐิตฺติ อธิปตฺตฺตา
ปณฺหา สฺณาวิวฺญฺญ ณานํ, ปามุชฺชาธิ-
ปตฺตฺตา ปณฺหา อรติยา สฺณาย วิวฺญฺฐิตฺติ
อธิปตฺตฺตา ปณฺหา สฺณาวิวฺญฺญ ณานํ,
ปจฺมชฺฌานาธิปตฺตฺตา ปณฺหา นีวรณฺเห

ปัญญา เพราะความมีอาโลกสัญญาเป็นอธิบดี
ย่อมหลีกเลี่ยงจากถีนมิถธะ ด้วยปัญญาเป็น
เครื่องรู้... ปัญญาเพราะความไม่
พุ้งชานเป็นอธิบดี ย่อมหลีกเลี่ยงจากอุทฺถจจะ
ด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ดี... ปัญญาเพราะ
ความมีการกำหนดธรรมเป็นอธิบดี ย่อม
หลีกเลี่ยงจากวิจิกิจจา ด้วยปัญญาเป็นเครื่อง
รู้ดี... ปัญญาเพราะความมีญาณเป็นอธิบดี
ย่อมหลีกเลี่ยงจากอวิชชา ด้วยปัญญาเป็น
เครื่องรู้ดี... ปัญญาเพราะมีความ
ปราโมทย์เป็นอธิบดี ย่อมหลีกเลี่ยงจากอรติ
ด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ดี... ปัญญาเพราะ
ความมีปฐมฌานเป็นอธิบดี ย่อมหลีกเลี่ยงจาก

คุณสมณา ศรีสถิต

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อย่างเดียวกัน เมื่อพระโยคาวจรคิดถึง
ความที่ความไม่พยายาทเป็นธรรม มีสภาวะ
อย่างเดียวกัน จิตย่อมหลีกออกจากพยายาท
เพราะฉะนั้น ปัญญาในเพราะสภาวะที่
ต่างกัน จึงชื่อว่า เจโตวิวัฏฏญาณ.

ถีนมิทฺธํ นานตฺตํ, อาโลกสฺสณฺญา เอกตฺตํ.
อาโลกสฺสณฺญเอกตฺตํ เจตยโต ถีนมิทฺธโต จิตฺตํ
วิวัฏฏตีติ นานตฺเต ปณฺญา เจโตวิวัฏฏเญ
ณฺณํ ฯ เปฯ สพฺพกิเลสํ นานตฺตํ,
อรหตฺตมคฺโค เอกตฺตํ. อรหตฺตมคฺเคกตฺตํ
เจตยโต สพฺพกิเลสํ จิตฺตํ วิวัฏฏตีติ
นานตฺเต ปณฺญา เจโตวิวัฏฏเญ ณฺณํ.

ถีนมิทฺธมีสภาวะต่างกัน อาโลกสฺสณฺญามี
สภาวะอย่างเดียวกัน เมื่อพระโยคาวจร
คิดถึงความที่อาโลกสฺสณฺญา เป็นธรรมมี
สภาวะอย่างเดียวกัน จิตย่อมหลีกออกจาก
ถีนมิทฺธะ เพราะฉะนั้น ปัญญาในเพราะ
สภาวะที่ต่างกัน จึงชื่อว่า เจโตวิวัฏฏญาณ
ฯลฯ กิเลสทั้งปวงมีสภาวะต่างกัน อรหตฺ-
มรรคเป็นธรรม มีสภาวะอย่างเดียวกัน
เมื่อพระโยคาวจร คิดถึงความที่อรหตฺมรรค
เป็นธรรมมีสภาวะอย่างเดียวกัน จิตย่อม
หลีกออกจากกิเลสทั้งปวง เพราะฉะนั้น
ปัญญาในเพราะสภาวะที่ต่างกัน จึงชื่อว่า
เจโตวิวัฏฏญาณ.

คุณสมณา ศรีสถิต

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

คัมภาทภูเจเน ฌาณั, ปชานนภูเจเน ปณฺญา.
เตน วุจฺจติ นานตฺเต ปณฺญา เจโตวิภูฏญฺเ
ฌาณั.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในเพราะสภาวะ
ที่ต่างกัน ชื่อว่าเจโตวิภูฏญาณ.

๙๑. กถิ อธิฏฺฐาเน ปณฺญา จิตฺต-
วิภูฏญฺเ ฌาณั : กามจฺจนฺทํ ปชหนฺโต
เนกขมฺมวเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาตีติ อธิฏฺฐาเน
ปณฺญา จิตฺตวิภูฏญฺเ ฌาณั. พยาปาทํ
ปชหนฺโต อพฺยาปาทวเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาตีติ
อธิฏฺฐาเน ปณฺญา จิตฺตวิภูฏญฺเ ฌาณั.
ถีนมิทฺธํ ปชหนฺโต อาโลกสฺสณฺวาวเสน จิตฺตํ
อธิฏฺฐาตีติ อธิฏฺฐาเน ปณฺญา จิตฺตวิภูฏญฺเ
ฌาณั. ฯเปฯ สพฺพกิเลสํ ปชหนฺโต
อรหตฺตมคฺควเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาตีติ
อธิฏฺฐาเน ปณฺญา จิตฺตวิภูฏญฺเ ฌาณั.
คัมภาทภูเจเน ฌาณั, ปชานนภูเจเน ปณฺญา.
เตน วุจฺจติ อธิฏฺฐาเน ปณฺญา จิตฺตวิภูฏญฺเ
ฌาณั.

๙๑. ปัญญาในการอธิษฐาน ชื่อว่า
จิตตวิภูฏญาณอย่างไร: เมื่อพระโยคาวจร
ละกามฉันทะ ย่อมอธิษฐานจิตด้วยสามารถ
แห่งเนกขัมมะ... เมื่อละพยาบาท ย่อม
อธิษฐานจิต ด้วยสามารถแห่งความไม่
พยาบาท... เมื่อละถีนมิทระ ย่อมอธิษฐาน
จิต ด้วยสามารถแห่งอาโลกสัณญา ฯลฯ
เมื่อละกิเลสทั้งปวง ย่อมอธิษฐานจิต ด้วย
สามารถแห่งอรหัตมรรค เพราะฉะนั้น
ปัญญาในการอธิษฐาน (แต่ละอย่าง) จึง
ชื่อว่าจิตตวิภูฏญาณ (แต่ละอย่าง). ชื่อว่า
ญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา
เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้ท่านจึง
กล่าวว่า ปัญญาในการอธิษฐาน ชื่อว่า
จิตตวิภูฏญาณ.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
ขออุทิศส่วนกุศลแด่ คุณโจน ฮวดหาญ

๙๘. กถิ์ สุธมฺเต ปณฺณา ฅาณวิวัฏฺเฐ
 ฅาณํ : จกฺขุํ สุธมฺ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
 วา นิจฺเจน วา ธฺเวน วา สสฺสฺเตน วา
 อวิปริณามธฺเมน วาติ ยถาภูตํ ปชานโต^๑
 ปสฺสโต จ กามานินิเวสโต^๒ ฅาณํ วิวัฏฺฐิตี
 สุธมฺเต ปณฺณา ฅาณวิวัฏฺเฐ ฅาณํ. โสถิ
 สุธมฺ ๗เปฯ ฆานํ สุธมฺ... ฆิวหา
 สุธมฺ... กาโย สุธมฺ... มโน สุธมฺ
 อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา
 ธฺเวน วา สสฺสฺเตน วา อวิปริณามธฺเมน
 วาติ ยถาภูตํ ปชานโต ปสฺสโต จ
 กามานินิเวสโต^๓ ฅาณํ วิวัฏฺฐิตี สุธมฺเต
 ปณฺณา ฅาณวิวัฏฺเฐ ฅาณํ.

๙๘. ปัญญาในภาวะที่ว่างเปล่าชื่อว่า
 ฅาณวิวัฏฺเฐฅาณอย่างไร: เมื่อพระโยคาวจร
 รู้ชัดและเห็นแจ้งตามความเป็นจริงว่า จักษุ
 ว่างเปล่าจากตน จากสิ่งที่เนื่องด้วยตน
 จากความเที่ยง จากความยั่งยืน จากความ
 คงที่ หรือจากความไม่แปรปรวนเป็น
 ธรรมตา ฅาณย่อมหลีกออกจากความยึดถือ
 ในกาม เพราะฉะนั้น ปัญญาในภาวะที่
 ว่างเปล่า จึงชื่อว่า ฅาณวิวัฏฺเฐฅาณ เมื่อ
 พระโยคาวจรรู้ชัด และเห็นแจ้งตามความ
 เป็นจริงว่า หูว่างเปล่า ฯลฯ จมูกว่าง-
 เปล่า... ลิ้นว่างเปล่า... กายว่างเปล่า
 ... ใจว่างเปล่าจากตน จากสิ่งที่เนื่อง-
 ด้วยตน จากความเที่ยง จากความยั่งยืน
 จากความคงที่ หรือจากความไม่แปรปรวน
 เป็นธรรมตา ฅาณย่อมหลีกออกจากความ
 ยึดถือในกาม เพราะฉะนั้น ปัญญาในภาวะ
 ที่ว่างเปล่า จึงชื่อว่า ฅาณวิวัฏฺเฐฅาณ.

^๑ ฉ. อี. ฆานโต, เหามุปริปี.

^๒ ฉ. อี. จกฺขาภินิเวสโต.

^๓ ฉ. อี. มนาภินิเวสโต.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขออุทิศส่วนกุศลแด่ น.พ.พีร์ คำทอง

คัมภีรญาณ ญาณ, ปชานนญาณ ปณฺหา. เตน วุจฺจติ โวสฺสกุเก ปณฺหา วิโมกฺขวิวิญฺเญ ญาณ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในความสละคืน ชื่อว่าวิโมกขวิวิญญูญาณ.

๑๐๐. กถิ ตถฺญาเจ ปณฺหา สจฺจ- วิวิญฺเญ ญาณ : ทุกฺขสฺส ปิพฺพญฺํ สงฺขตฺตญฺํ สนฺตปาปญฺํ วิปริณามญฺํ ปริชานนฺโต วิวิญฺญูตฺติ ตถฺญาเจ ปณฺหา สจฺจวิวิญฺเญ ญาณ, สมุทฺยสฺส อายฺหฺนญฺํ นิทานญฺํ สญฺโณคฺคญฺํ ปลิโพธญฺํ ปชนฺโต วิวิญฺญูตฺติ ตถฺญาเจ ปณฺหา สจฺจวิวิญฺเญ ญาณ, นิโรธสฺส นิสฺสรณญฺํ วิเวกญฺํ อสงฺขตฺตญฺํ อมตฺตญฺํ สจฺจิกโรนฺโต วิวิญฺญูตฺติ ตถฺญาเจ ปณฺหา สจฺจวิวิญฺเญ ญาณ, มกฺกสฺส นิยฺยานญฺํ เหตุญฺํ ทสฺสนญฺํ อาธิปเตยฺยญฺํ ภาเวนฺโต วิวิญฺญูตฺติ ตถฺญาเจ ปณฺหา สจฺจวิวิญฺเญ ญาณ.

๑๐๐. ปัญญาในอรรถอันแท้จริง ชื่อว่าสังจวิวิญญูญาณอย่างไร : เมื่อพระโศคาจรรกำหนดรู้ความบีบคั้น ความปรุ้ง- แต่ง ความให้เคืองคร้อน ความแปรปรวน แห่งทุกข์ ย่อมหลีกเลี่ยงไป... เมื่อละความ ประมวลมา ความเป็นเหตุ ความเกี่ยวข้อง ความกังวล แห่งสมุทัยย่อมหลีกเลี่ยงไป... เมื่อ กระทำให้แจ้ง ซึ่งความสลัดออกความสังค ความไม่มีเครื่องปรุ้งแต่ง ความไม่ตายแห่ง นิโรธ ย่อมหลีกเลี่ยงไป... เมื่อเจริญความ นำออก ความเป็นเหตุ ความเห็น ความ เป็นอธิบดีแห่งมรรค ย่อมหลีกเลี่ยงไป เพราะ ฉะนั้น ปัญญาในอรรถอันแท้จริง(แต่ละ อย่าง) จึงชื่อว่าสังจวิวิญญูญาณ (แต่ละ อย่าง).

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
ขออุทิศส่วนกุศลแด่ ศ.น.พ.ประติษฐ์ สิทธิชัย

สณฺหาวิวัฏฺเฐ^๑ เจโตวิวัฏฺเฐ จิตฺต-
 วิวัฏฺเฐ ญาณวิวัฏฺเฐ วิโมกฺขวิวัฏฺเฐ
 สจฺจวิวัฏฺเฐ. สณฺชานนฺโต วิวัฏฺฏตีติ
 สณฺหาวิวัฏฺเฐ, เจตยนฺโต วิวัฏฺฏตีติ
 เจโตวิวัฏฺเฐ, วิชานนฺโต วิวัฏฺฏตีติ
 จิตฺตวิวัฏฺเฐ, ญาณํ กโรนฺโต วิวัฏฺฏตีติ
 ญาณวิวัฏฺเฐ, โวสุสชฺชนฺโต วิวัฏฺฏตีติ
 วิโมกฺขวิวัฏฺเฐ, ตถฺภูเจ วิวัฏฺฏตีติ
 สจฺจวิวัฏฺเฐ.

ญาณเป็นสัญญาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์
 จิตตวิวัฏฏ์ ญาณวิวัฏฏ์ วิโมกขวิวัฏฏ์
 สัจจวิวัฏฏ์. พระโยคาวจรเมื่อรู้พร้อมย่อม
 หลีกไป เพราะฉะนั้นจึงเป็นสัญญาวิวัฏฏ์
 เมื่อคิดถึงย่อมหลีกไป เพราะฉะนั้นจึงเป็น
 เจโตวิวัฏฏ์ เมื่อรู้แจ้งย่อมหลีกไป เพราะ
 ฉะนั้นจึงเป็นจิตตวิวัฏฏ์ เมื่อกระทำญาณย่อม
 หลีกไป เพราะฉะนั้นจึงเป็นญาณวิวัฏฏ์ เมื่อ
 สละคืนย่อมหลีกไป เพราะฉะนั้นจึงเป็น
 วิโมกขวิวัฏฏ์ ย่อมหลีกไปในอรรถอันแท้จริง
 เพราะฉะนั้นจึงเป็นสัจจวิวัฏฏ์.

ยตฺถ สณฺหาวิวัฏฺเฐ, ตตฺถ เจโต-
 วิวัฏฺเฐ. ยตฺถ เจโตวิวัฏฺเฐ, ตตฺถ
 สณฺหาวิวัฏฺเฐ. ยตฺถ สณฺหาวิวัฏฺเฐ เจโต-
 วิวัฏฺเฐ, ตตฺถ จิตฺตวิวัฏฺเฐ. ยตฺถ
 จิตฺตวิวัฏฺเฐ, ตตฺถ สณฺหาวิวัฏฺเฐ เจโต-
 วิวัฏฺเฐ. ยตฺถ สณฺหาวิวัฏฺเฐ เจโตวิวัฏฺเฐ
 จิตฺตวิวัฏฺเฐ, ตตฺถ ญาณวิวัฏฺเฐ. ยตฺถ

ในขณะที่แห่งมรรคใดมีสัญญาวิวัฏฏ์ ใน
 ขณะแห่งมรรคนั้นย่อมมีเจโตวิวัฏฏ์ ในขณะ
 แห่งมรรคใดมีเจโตวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรค
 นั้นย่อมมีสัญญาวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคใด
 มีสัญญาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรค
 นั้นย่อมมีจิตตวิวัฏฏ์. ในขณะแห่งมรรคใดมี
 จิตตวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคนั้นย่อมมีสัญญา-

^๑ ส. สณฺหาวิวัตฺโตตฺตยาถิ ปาโร ทิสฺสติ.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขออุทิศส่วนกุศลแก่ รศ.พ.ญ.แจ่ม น้อยศิริ

ฌานวิวัฏฏ์, ตตฺถ สณฺณาวิวัฏฏ์ เจโต-
วิวัฏฏ์ จิตฺตวิวัฏฏ์.

วิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์. ในขณะแห่งมรรคใดมี
สัญญาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์ ในขณะ
แห่งมรรคนั้น ย่อมมีฌานวิวัฏฏ์. ในขณะแห่ง
มรรคใดมีฌานวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคนั้น
ย่อมมีสัญญาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์.

ยตฺถ สณฺณาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์
จิตฺตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์, ตตฺถ วิโมกฺข-
วิวัฏฏ์. ยตฺถ วิโมกฺขวิวัฏฏ์, ตตฺถ
สณฺณาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ จิตฺตวิวัฏฏ์
ฌานวิวัฏฏ์. ยตฺถ สณฺณาวิวัฏฏ์
เจโตวิวัฏฏ์ จิตฺตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์
วิโมกฺขวิวัฏฏ์, ตตฺถ สจฺจวิวัฏฏ์. ยตฺถ
สจฺจวิวัฏฏ์, ตตฺถ สณฺณาวิวัฏฏ์ เจโต-
วิวัฏฏ์ จิตฺตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์ วิโมกฺข-
วิวัฏฏ์.

ในขณะแห่งมรรคใด มีสัญญาวิวัฏฏ์ เจโต-
วิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์ ในขณะแห่ง
มรรคนั้น ย่อมมีวิโมกขวิวัฏฏ์ ในขณะแห่ง
มรรคใดมีวิโมกขวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคนั้น
ย่อมมีสัญญาวิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์
ฌานวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคใด มีสัญญา-
วิวัฏฏ์ เจโตวิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์
วิโมกขวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคนั้นย่อมมี
สัจจวิวัฏฏ์ ในขณะแห่งมรรคใดมีสัจจวิวัฏฏ์
ในขณะแห่งมรรคนั้น ย่อมมีสัญญาวิวัฏฏ์
เจโตวิวัฏฏ์ จิตตวิวัฏฏ์ ฌานวิวัฏฏ์ วิโมกข-
วิวัฏฏ์.

คัมภาคญฺเฐน ฌานํ, ปชานนญฺเฐน ปณฺณา.
เตน วุจฺจติ ตถญฺเฐน ปณฺณา สจฺจ-

ชื่อว่าฌาน เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้

ผู้ไม่ประสงค์ออกนอาม ขออุทิศส่วนกุศลแก่
คุณผูกพันธ์ ภักดีกุล และผู้สละชีพเพื่อชาติทุกอาชีพ

วิวิญญู ญาณ.

ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในอรรถอันแท้จริง
ชื่อว่าสัจจวิวิญญูญาณ.

ฉวิวิญญูญาณนิตเทศ เอภูนปณณาสโม.

ฉวิวิญญูญาณนิตเทศ ที่ ๔๙ จบ.

๕๐. อธิธิวิธญาณนิตเทศ

๕๐. อธิธิวิธญาณนิตเทศ

๑๐๑. กถิ กายมฺปิ จิตฺตมฺปิ

๑๐๑. ปัญญาคือความกำหนดทั้งกาย

เอภวตฺตถานตา สุขสฺสณฺณจฺจ ลหุสฺสณฺณจฺจ
อธิญฺจานวเสณ อธิชฺฌนญฺเจ ปณฺณา อธิธิวิธ
ญาณํ : อธิ ภิกฺขุ ฉนฺทสมฺมาธิปธานสงฺขาร-
สมนฺนาคตฺ อธิธิปาทํ ภาเวติ, วิริยสมฺมาธิ
ฯเปฯ จิตฺตสมฺมาธิ ฯเปฯ วิมฺงสาสมฺมาธิปธาน-
สงฺขารสมนฺนาคตฺ อธิธิปาทํ ภาเวติ.

(ของตน) ทั้งจิต(มีมานเป็นบาท) เข้าด้วย
กันในความสำเร็จ ด้วยสามารถแห่งการ
ตั้งไว้ซึ่งสุขสัณฺญาและลหุสัณฺญา ชื่อว่าอธิ-
ธิญาณอย่างใด: ภิกษุในศาสนานี้ ย่อม
เจริญอธิธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมฺมาธิ
และประธานสังขาร ย่อมเจริญอธิธิบาทอัน
ประกอบด้วยวิริยสมฺมาธิและประธานสังขาร
ย่อมเจริญอธิธิบาท อันประกอบด้วยจิตสมฺมาธิ
และประธานสังขาร ย่อมเจริญอธิธิบาท อัน
ประกอบด้วยวิมฺงสาสมฺมาธิ และประธาน-
สังขาร.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขออุทิศส่วนกุศลแด่ คุณประวัติ-ชำนาญ สุขุม คุณจำลอง อรรถโกวิท

โส อิมेषุ จตุสุ อธิธิปาเทสุ จิตฺตํ ภิกษุณฺณํ ย่อม อบรมข่มจิต ทำให้เป็นจิตอ่อน
 ปริภาเวติ ปริทเมติ, มุทํ กโรติ กมฺมณฺยํ. ควรแก่การงาน ในอธิธิปาท ๔ ประการนี้
 โส อิมेषุ จตุสุ อธิธิปาเทสุ จิตฺตํ ครั้นแล้ว ย่อม ตั้งกายไว้ในจิตบ้าง ตั้งจิตไว้
 ปริภาเวตฺวา^๑ ปริทเมตฺวา มุทํ กริตฺวา ในกายบ้าง น้อมจิตไปด้วยสามารถแห่งกาย
 กมฺมณฺยํ กายมฺปิ จิตฺเต สโมทฺติ, จิตฺตมฺปิ บ้าง น้อมกายไปด้วยสามารถแห่งจิตบ้าง
 กายเย สโมทฺติ,^๒ กายวเสน จิตฺตํ อธิษฐานจิตด้วยสามารถแห่งกายบ้าง อธิษ-
 ปริณามเมติ, จิตฺตวเสน กายํ ปริณามเมติ, ฐานกายด้วยสามารถแห่งจิตบ้าง ครั้นน้อม
 กายวเสน จิตฺตํ อธิญฺจจติ, จิตฺตวเสน กายํ จิตไปด้วยสามารถแห่งกาย น้อมกายไปด้วย
 อธิญฺจจติ, กายวเสน จิตฺตํ ปริณามเมตฺวา สามารถแห่งจิต อธิษฐานจิตด้วยสามารถ
 จิตฺตวเสน กายํ ปริณามเมตฺวา กายวเสน แห่งกาย อธิษฐานกายด้วยสามารถแห่งจิต
 จิตฺตํ อธิญฺจหิตฺวา จิตฺตวเสน กายํ แล้ว ย่อม หน่วงสุขสัญญาและลหุสัญญาลงใน
 อธิญฺจหิตฺวา สุขสณฺณจฺจ ลหุสณฺณจฺจ กายเย กายอยู่ เหมมีจิตอันอบรมแล้วอย่างนั้น
 โอกกมิตฺวา วิหริติ, โส ตถาภาวิตฺเตน บริสุทฺธิผองแผ้ว ย่อม น้อมน้อมจิตไปเพื่อ
 จิตฺเตน บริสุทฺเธน ปริโยทาเตน อธิธิ- อธิธิวิธญาณ เหมย่อม แสคองฤทธิ์ได้เป็นอัน
 วิธญาณาย จิตฺตํ อภินิหริติ อภินินฺนาเมติ, มาก คือ.
 โส อเนกวิหิตํ อธิธิวิธํ ปจฺจนุโกติ.

๑๐๒. เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ,
 พุทฺธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ, อาวิภาวํ

๑๐๒. คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้
 หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้

^๑ ภาเวตฺวา. ^๒ สมาทตฺติติปิ ปาโล.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
 ขออุทิศส่วนกุศลแด่ คุณเต็มดวง บุนนาค พลตรี น.พ.ปชา สิริวรสาร

ติโรภาว^๑ ติโรกฤษ^๑ ติโรปาการ^๑ ติโรปพุด^๑ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขา
 อสขุชมาโน กจฺจติ เสยฺยถาปิ อากาเส. ไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้น
 ปจฺวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺช กโรติ เสยฺยถาปิ ค้างลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินไป
 อุกเก. อุกเกปิ อภิขุชมาเน กจฺจติ บนน้ำไม่แตก เหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้
 เสยฺยถาปิ ปจฺวิย. อากาเสปิ ปลุลงฺเกน เหวะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำ
 กมติ^๒ เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ. อิเมปิ พระจันทร์ พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจ
 จนฺทิมสุริเย เอวํมิตฺติเก เอวํมทานุภาเว มากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไป
 ปาณินา ปรามสฺติ ปริมชฺชติ, ยาว ตลอดพรหมโลกก็ได้.
 พุรฺหมโลกาปิ กาเยน วสี วตฺเตติ.

คณาตฺตฺวาเจเน ฌาณ. ปชานนฺตฺวาเจเน ปณฺณา. ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 เตเน วุจฺจติ กายมฺปิ จิตฺตมฺปิ เอก- ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 ววตฺตทานตา สุขสฺสณฺณจฺจ ลหุสฺสณฺณจฺจ ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาอันเป็นความกำหนด
 อธิญฺจฺจาวเสเน อิชฺฌนฺตฺวาเจเน ปณฺณา อธิธิวิธ ทั่วทั้งกาย(ของตน) ทั้งจิต(อันมีฌานเป็นบาท)
 ฌาณ. เข้าด้วยกัน ในความสำเร็จด้วยสามารถ
 แห่งการตั้งไว้ซึ่งสุขสัณฺญา และลหุสัณฺญา
 ชื่อว่าอธิธิวิธญาณ.

อธิธิวิธญาณนิตเทโส ปณฺณาสมโ.

อธิธิวิธญาณนิตเทส ที่ ๕๐ จบ.

^๑ ฉ. ติโรกฤษ. ^๒ ที. ลี. ๔/๑๐๓.

คุณกรีน กุญยกานนท์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค.ป.พ.๒-๒

๕๑. โสตธาทุวิสุทธินิฏฐานิทเทส

๑๐๓. กถิ วิตถกุกวิปหารวเสน
 นานตฺเตกตฺตสทฺทนิมิตฺตานิ ปริโยคาหณ
 ปณฺญา โสตธาทุวิสุทธินิฏฐานิ : อธิ ภิกฺขุ
 ฉนฺทสมาธิ ฯเปฯ วิริยสมาธิ... จิตฺต-
 สมาธิ... วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขาร-
 สมฺนุนาทํ อธิปาหํ ภาเวติ. โส อิเมสุ
 จตุสุ อธิปาหเส จิตฺตํ ปริภาเวตฺวา
 ปริทเมตฺวา มุหํ กริตฺวา กมฺมณิยํ ทูเรปิ
 สทฺทานิ^๑ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ, สนฺติเกปิ
 สทฺทานิ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ,
 โอฟาริกานฺปิ สทฺทานิ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ
 กโรติ, สุขุมานฺปิ สทฺทานิ สทฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ, สณฺทสณฺทานฺปิ สทฺทานิ
 สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ, ปุรตฺถิมาย
 ทิสาย สทฺทานิ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ,
 ปจฺฉิมาย ทิสาย สทฺทานิ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ

๕๑. โสตธาทุวิสุทธินิฏฐานิทเทส

๑๐๓. ปัญญาในความหยั่งรู้ซึ่งนิमित
 คือเสียงอันมีความเป็นต่าง ๆ และมีความ
 เป็นประการเดียว ด้วยสามารถการแผ้วถก
 ไป ชื่อว่าโสตธาทุวิสุทธินิฏฐานอย่างไร : ภิกษุ
 ในศาสนานี้ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย
 ฉันทสมาธิและประธานสังขาร... ภิกษุนั้น
 ย่อมอบรมข่มจิต ทำจิตให้อ่อน ควรแก่
 การงาน ในอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ๆ ครั้น
 แล้ว ย่อมมนสิการถึงสัททนิมิตแห่งเสียงทั้ง-
 หลาย แม้ในที่ไกล แม้ในที่ใกล้ แม้เป็น
 เสียงหยาบ แม้เป็นเสียงละเอียด แม้เป็น
 เสียงละเอียดยิ่งนัก ย่อมมนสิการถึงสัทท-
 นิมิตแห่งเสียงทั้งหลายในทิศตะวันออก ทิศ
 ตะวันตก ในทิศเหนือ ในทิศใต้ แม้ในทิศ
 อากเฉยย์ แม้ในทิศพายัพ แม้ในทิศอีสาน
 แม้ในทิศหริดี แม้ในทิศเบื้องต่ำ แม้ในทิศ
 เบื้องบน.

^๑ ลี. สพฺพตฺถ สตฺตทานนฺติ ปาโล.

กโรติ, อุตฺตราย ทิสาย สหฺทานํ สหฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ, ทกฺขิณาย ทิสาย สหฺทานํ
 สหฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ, ปุรฺตติมายปิ
 อนุทิสาย สหฺทานํ สหฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ,
 ปจฺฉิมายปิ อนุทิสาย สหฺทานํ สหฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ, อุตฺตรายปิ อนุทิสาย สหฺทานํ
 สหฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ, ทกฺขิณายปิ
 อนุทิสาย สหฺทานํ สหฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ,
 เหมจฺฉิมายปิ ทิสาย สหฺทานํ สหฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ, อฺปริมายปิ ทิสาย สหฺทานํ
 สหฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ.

โส ตถาภาวิตฺเตน จิตฺเตน ปริสุทฺเตน
 ปริโยทาเตน โสตธาดุชา วิสุทฺธิธานาย
 จิตฺตํ อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ, โส ทิพฺพาย
 โสตธาดุชา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย
 อฺโภ สหฺโท สฺสนาติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ
 เย ทูเร (๑) สฺนฺติเก จ.

ภิกษุณั้นมีจิตอันอบรมแล้วอย่างนั้น บริสุทธิ
 ผ่องแผ้ว ย่อมโน้มโน้มจิตใจไปเพื่อญาณอัน
 หมดจดแห่งโสตธาดุ เธอย่อมฟังเสียงได้
 ทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งเสียงทิพย์และเสียง
 มนุษย์ ทั้งในที่ไกลและในที่ใกล้ด้วยทิพโส-
 ธาดุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์.

๑ ม. อ. จ.

คัมภีระเจเน ฌาณํ, ปชานนญฺเจเน ปณฺญา. เตน วุจฺจติ วิตกฺกวิปฺผารวเสณ นานตฺเต- กตฺตสทฺทนิมิตฺตานิ ปริโยคาทณฺเ ปณฺญา โสตธาตฺวิสุทฺธิณฺณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในความหยั่งรู้ซึ่งนิมิต คือเสียงอันมีความเป็นต่าง ๆ กัน และมีความเป็นประการเดียว ด้วยสามารถการแผ่วิตกไป ชื่อว่าโสตธาตฺวิสุทฺธิณฺณํ.

โสตธาตฺวิสุทฺธิณฺณนิทฺเทโส
เอกปณฺญาสโม.

โสตธาตฺวิสุทฺธิณฺณนิทฺเทส
ที่ ๕๑ จบ.

๕๒. เจโตปริยญาณนิทเทส

๕๒. เจโตปริยญาณนิทเทส

๑๐๔. กถํ ทิณฺณํ จิตฺตานิ วิปฺผารตฺตา อินฺทฺริยานํ ปสาทวเสณ นานตฺเตกตฺต- วิณฺญาณจฺริยาปริโยคาทณฺเ ปณฺญา เจโต- ปริยณฺณํ ? อิท ภิกฺขุ จนฺทสมฺมาธิปธาน- สงฺขารสมนฺนาคคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิริยสมฺมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมฺมาธิ ฯเปฯ วิมฺสาสมฺมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. โส อิเมสุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ จิตฺตํ

๑๐๔. ปัญญาในความหยั่งรู้จฺริยา คือ วิณฺญาณที่มีภาวะต่าง ๆ กันและที่มีภาวะเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจความผ่องใสแห่งอินทฺริยทั้งหลาย เพราะภาวะที่แผ่ไปแห่งจิต ๓ ประเภท ชื่อว่าเจโตปริยญาณอย่างไร ? ภิกฺษุในศาสนานี้ เจริญอิตฺธิปาทอันประกอบด้วยฉันทสมฺมาธิ และประธาณ-สังขาร ฯลฯ ครั้นแล้วย่อมรู้อย่างนี้ว่า "รูป

คุณภริณ กุญยกานนท
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปริภาเวติ ปรีทเมติ, มุทุ กโรติ กมฺมนิยํ. นี้เกิดขึ้นด้วยโสมนัสสินทรีย์ รูปนี้เกิดขึ้นด้วย
 โส อิเมสุ จตุสุ อิติปาเทสุ จิตฺตํ โทมนัสสินทรีย์ รูปนี้เกิดขึ้นด้วยอุเบก-
 ปริภาเวตฺวา ปรีทเมตฺวา มุทุ กริตฺวา ชินทรีย์".
 กมฺมนิยํ เอวํ ปชานาติ "อิทํ รูปํ
 โสมนัสสินทรีย์สมฺภูจิตฺ, อิทํ รูปํ
 โทมนัสสินทรีย์สมฺภูจิตฺ, อิทํ รูปํ
 อุเบกฺชินทรีย์สมฺภูจิตนฺ"ติ.

โส ตถาภาวิตฺเตน จิตฺเตน ปริสุทฺธเณ ภิกษุนี้มีจิตอันอบรมแล้วอย่างนั้น ปริสุทฺธ
 ปรีโยทาเตน เจโตปริยญาณาย จิตฺตํ ผ่องแผ้ว ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อเจโต-
 อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ. โส ปฺรสุตฺตานํ ปริญาณํ เชนย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น
 ปฺรบุคฺคฺกลานํ เจตสา เจโต ปฺริจฺจ ปชานาติ ของบุคคลอื่นด้วยใจของตน คือ จิตมีราคะ
 สฺราคํ วา จิตฺตํ "สฺราคํ จิตฺตนฺ"ติ ก็รู้ว่า "จิตมีราคะ" หรือจิตปราศจากราคะ
 ปชานาติ, วิตราคํ วา จิตฺตํ "วิทฺราคํ ก็รู้ว่า "จิตปราศจากราคะ" จิตมีโทสะก็รู้
 จิตฺตนฺ"ติ ปชานาติ, สฺโทสํ วา จิตฺตํ ว่า "จิตมีโทสะ" หรือจิตปราศจากโทสะ
 "สฺโทสํ จิตฺตนฺ"ติ ปชานาติ, วิตฺโทสํ วา ก็รู้ว่า "จิตปราศจากโทสะ" จิตมีโมหะ
 จิตฺตํ ฯเปฯ สฺโมหํ วา จิตฺตํ... วิตฺโมหํ ก็รู้ว่า "จิตมีโมหะ" หรือจิตปราศจากโมหะ
 วา จิตฺตํ... สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ... วิกฺขิตฺตํ ก็รู้ว่า "จิตปราศจากโมหะ" จิตหตฺหุ้ก็รู้ว่า
 วา จิตฺตํ... มหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ... "จิตหตฺหุ้" หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ว่า "จิต
 อมหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ... สฺอฺคฺตฺรํ วา ฟุ้งซ่าน" จิตเป็นมหักคตะก็รู้ว่า "จิตเป็น

คุณกรีน กุญยกานนท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จิตฺตํ... อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ... สสมาหิตํ วา
 จิตฺตํ... อสมาหิตํ วา จิตฺตํ... วิมุตฺตํ
 วา จิตฺตํ... อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ...
 อธิมุตฺตํ วา จิตฺตํ... อนธิมุตฺตํ วา จิตฺตํ
 "อนธิมุตฺตํ จิตฺตํ"^๑ติ ปชานาติ.

มหัคคตตะ" หรือจิตไม่เป็นมหัคคตตะก็รู้ว่า
 "จิตไม่เป็นมหัคคตตะ" จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้
 ว่า "จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า" หรือจิตไม่มีจิตอื่น
 ยิ่งกว่าก็รู้ว่า "จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า" จิต
 เป็นสมาธิก็รู้ว่า "จิตเป็นสมาธิ" หรือจิต
 ไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่า "จิตไม่เป็นสมาธิ" จิต
 หลุดพ้นก็รู้ว่า "จิตหลุดพ้น" หรือจิตไม่
 หลุดพ้นก็รู้ว่า "จิตไม่หลุดพ้น" จิตน้อมไปก็รู้
 ว่า "จิตน้อมไป" หรือจิตไม่น้อมไปก็รู้ว่า
 "จิตไม่น้อมไป".

ตํภาตภูเจเน ฌาณํ, ปชานนภูเจเน ปญญา.
 เตน วุจฺจติ ติณฺณํ จิตฺตํ วิปฺผารตฺตา
 อินฺทฺริยานํ ปสาทวเสน นานตฺเตกตฺต-
 วิญฺญาณจฺริยาปริโยคาทณฺเ ปญญา เจโต-
 ปริยฌาณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 ท่านจึงกล่าวว่ ปัญญาในความหยั่งรู้จริยา
 คือ วิญญาณที่มีภาวะต่าง ๆ กันและมีภาวะ
 เป็นอันเดียวกัน ด้วยสามารถความผ่องใส
 แห่งอินทรีย์ทั้งหลาย เพราะภาวะที่แผ่ไป
 แห่งจิต ๓ ประเภท ชื่อว่า เจโตปริยญาณ.

เจโตปริยญาณนิตฺเตโส เทวปญฺญาสมโ.

เจโตปริยญาณนิตฺเตสํ ที่ ๕๒ จป.

^{๑-๑} โป. ม. อ. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๕๓. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนิตเทส

๑๐๕. กถิ ปจฺจยปวตฺตานิ ธมฺมานัน
 นานตฺเตกตฺตกมฺมวิปฺผารวเสน ปรีโยกาหณ
 ปณฺณา ปุพฺเพนิวาสานุสสติญาณํ ? อิทฺ ภิกฺขุ
 ฉนฺทสมฺมาธิ ฯ เปฯ มุทฺติ กริตฺวา กมฺมณิยํ เอวํ
 ปชานาติ "อิมสฺมี สติ อิทํ โทติ,
 อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อฺอุปชฺชติ, ยทิทํ
 อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา
 วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ,
 นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ, สฬายตฺนปจฺจยา
 ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนา-
 ปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อฺุปาทานํ,
 อฺุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
 ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺสุปายาสา สมฺภวณฺติ, เอวเมตสฺส
 เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โทติ.

๕๓. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนิตเทส

๑๐๕. ปัญญาในความหยั่งรู้ธรรมทั้ง-
 หลาย อันเป็นไปตามปัจจัย ด้วยสามารถ
 ความแผ่ไปแห่งกรรมที่มีภาวะต่าง ๆ กัน
 และที่มีภาวะเป็นอันเดียวกัน ชื่อว่าปุพเพ-
 นิวาสานุสสติญาณอย่างไร ? ภิกษุในศาสนา
 นี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันท-
 สมာธิ... ครั้นแล้วย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า "เมื่อ
 สิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็ย่อมมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้
 จึงเกิดขึ้น คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมี
 สังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญูญาณ
 เพราะวิญญูญาณเป็นปัจจัยจึงมีนามรูป เพราะ
 นามรูปเป็นปัจจัยจึงมีสฬายตนะ เพราะ
 สฬายตนะเป็นปัจจัยจึงมีผัสสะ เพราะผัสสะ
 เป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็น
 ปัจจัยจึงมีตณฺหา เพราะตณฺหาเป็นปัจจัยจึงมี
 อฺุปาทาน เพราะอฺุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ
 เพราะภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ เพราะชาติ
 เป็นปัจจัยจึงมีชรา มรณะ โสภะ ปริเทวะ

คุณกรฺิน กุญฺยกานนทฺ

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ความเกิดขึ้น
แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้.

โส ตถาภาวิเตน จิตฺเตน ปริสุทฺเธน	ภิกษุณฺณํมีจิตฺตอปรมแล้วอย่างนั้นปริสุทฺธิ
ปริโยทาเตน ปุพฺเพนิวาसानุสฺสติณาย	ผ่องแผ้ว ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อปุพฺเพ-
จิตฺตํ อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ. โส	นิวาसानุสฺสติณาย เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อน
อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ.	ได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ ๑ ชาติบ้าง
เสยฺยถิทํ, เอกมฺปิ ชาตี เทวฺปิ ชาตีโย	๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง
ติสฺโสปิ ชาตีโย จตฺสฺโสปิ ชาตีโย ปณฺจปิ	๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง
ชาตีโย ทสฺปิ ชาตีโย วิสฺมฺปิ ชาตีโย	๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง
ทีสฺมฺปิ ชาตีโย จตฺตาศีสฺมฺปิ ชาตีโย	๑๐๐ ชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง
ปณฺณาสฺมฺปิ ชาตีโย, ชาตีสฺตมฺปิ	ตลอดสังวัฏฏกัลป์เป็นอันมากบ้าง ตลอด
ชาตีสฺทสฺสฺมฺปิ ชาตีสฺตสฺทสฺสฺมฺปิ, อเนเกปิ	วิวัฏฏกัลป์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ-
สํวัฏฏกฺขุเป อเนเกปิ วิวัฏฏกฺขุเป อเนเกปิ	วิวัฏฏกัลป์เป็นอันมากบ้าง ว่าในชาติโน้น
สํวัฏฏวิวัฏฏกฺขุเป, อมฺตฺราสี เหวํนาโม	เราได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มี
เอวํโคตฺโต เหวํวณฺโณ เหวมาหาโร	ผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น ได้
เอวํสุขทุกฺขบฺภูสฺสเวทึ เหวมายุปริยนฺโต. โส	เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น ๆ มีกำหนดอายุ
ตฺโต จฺโต อมฺตฺร อุทฺปาที. ตตฺตราปาสี	เพียงเท่านั้น ครั้นจติจากชาตินั้นแล้ว ได้ไป
เอวํนาโม เหวํโคตฺโต เหวํวณฺโณ	เกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็กได้มีชื่อ

คุณภริณี กุญฺยกาณนท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวมาทาโร เอวสุขทุกขปฏิสัเวที เอว-
มายุปริยโนโต. โส ตโต จุโต
อิธูปนุโน"ติ, อิติ สาการิ สอุทุเทสิ
อเนกวิหิติ ปุพเพนิวาสี อนุสสุตติ.

อย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ มีผิวพรรณอย่างนี้
มีอาหารอย่างนี้ ได้เสวยสุขเสวยทุกข์
อย่างนี้ ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติ
จากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้" เธอย่อม
ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้ง
อาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

ทังวาทฎุเจเน ฌาณิ, ปชานนฎุเจเน ปณฺเฑ.
เตเน วุจฺจติ ปจฺจยปวตฺตทานิ ธมฺมานิ
นานตฺเตกตฺตกมฺมวิปฺฟารวเสน ปริโยคาทเณ
ปณฺเฑ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณิ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในความหยั่งรู้ธรรม
อันเป็นไปตามปัจจัย ด้วยสามารถการแผ่ไป
แห่งกรรมที่มีภาวะต่าง ๆ กัน และมีภาวะ
เป็นอันเดียวกัน ชื่อว่าปุพเพนิวาสานุสสติ-
ญาณ.

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนิตเทโส
เตปณฺเฑาสโม.

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนิตเทส
ที่ ๕๓ จบ.

๕๔. ทิพพอกุขญาณนิตเทส

๑๐๖. กณฺโถ โสภาสวเสณ นานตฺเต-
 กตฺตรูปนิมิตฺตานิ ทสฺสนฺนฺจ ปณฺณ
 ทิพพอกุขญาณํ : อธิ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตฺ อธิฐิปาท์ ภาเวติ.
 วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ อธิฐิปาท์
 ภาเวติ. โส อิมสฺ จตฺตฺส อธิฐิปาเทสฺ จิตฺตํ
 ปริภาเวติ ปริทเมติ, มุทฺ ฺกโรติ กมฺมณิยํ.
 โส อิมสฺ จตฺตฺส อธิฐิปาเทสฺ จิตฺตํ
 ปริภาเวตฺวา ปริทเมตฺวา มุทฺ ฺกริตฺวา
 กมฺมณิยํ อาโลกสฺสณฺณํ มนสิ กโรติ ทิวาสณฺณํ
 อธิญฺจติ ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ, ยถา
 รตฺตํ ตถา ทิวา. อิติ วิวฏฺเณ เจตสา
 อปริโยนฺทฺเชน สบฺปภาสํ^๑ จิตฺตํ ภาเวติ.

โส ตถาภาวิเตน จิตฺเตน ปริสุทฺเตน
 ปริโยทาเตน สตฺตฺตานิ จตุปปาตภาณาย จิตฺตํ
 อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ, โส ทิพฺเพน

๕๕. ทิพพจักขุญาณนิตเทส

๑๐๖. ปัญญาในความเห็นรูปนิมิตอัน
 มีสภาวะที่ต่างกัน และเป็นอย่างเดียวกัน
 ด้วยสามารถแสงสว่าง ชื่อว่าทิพพจักขุญาณ
 อย่างไร: ภิกษุในศาสนานี้ เจริญอธิบาท
 อันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธาน-
 สงฺขาร ฯลฯ ครั้นแล้วย่อมมนสิการถึง
 อาโลกสฺสณฺญา ตั้งสฺสณฺญาว่าเป็นกลางวัน มีใจ
 เปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มท้อ เจริญจิตให้มี
 แสงสว่างว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็
 ฉะนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉะนั้น.

ภิกษุนั้นมีจิตอันอบรมแล้ว อย่างนั้น
 บริสุทฺธิ ผ่องแผ้ว ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อบริ
 จิตและอุปัติของสัตว์ทั้งหลาย เขอย่อมเห็น

^๑ ส. สมมาภาว.

จกฺขุณา วิสฺสุทฺธเณ อตฺถิกฺกนฺตมานุสฺสเกณ สตฺเต
 ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน ทิเน ปณฺเฑเต
 สฺวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต
 ยถากมฺมุปกเ สตฺเต ปชานาตี "อิมเ วต
 โภณฺโต สตฺตา กายทฺจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา,
 วจฺสีทฺจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา, มโนทฺจฺจริเตน
 สมฺนฺนาคตา, อริยานํ อุปฺวาทกา,
 มิจฺฉาทิฏฺฐิกกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมุสมฺมาทานา, เต
 กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุกฺคตี
 วินิปาตี นิริยํ อุปฺปนฺนา.

หมู่สัตว์กำลังจติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต
 มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ใต้ ตกยาก
 ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์
 ย่อมรู้จักซึ่งหมู่สัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรมว่า
 "สัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบด้วยกายทุจริต
 วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า
 เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจ
 มิจฉาทิฐิ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคิ
 วินิปาต นรก.

อิมเ วา ปน โภณฺโต สตฺตา กายสฺจฺจริเตน
 สมฺนฺนาคตา, วจฺสีสฺจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา,
 มโนสฺจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา, อริยานํ
 อนฺอุปฺวาทกา, สมฺมาทิฏฺฐิกกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมุ-
 สมฺมาทานา. เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา
 สุกตี สุกฺกํ โลกํ อุปฺปนฺนา"ติ, อิติ ทิพฺเพน
 จกฺขุณา วิสฺสุทฺธเณ อตฺถิกฺกนฺตมานุสฺสเกณ
 สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน ทิเน
 ปณฺเฑเต สฺวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต,
 ยถากมฺมุปกเ สตฺเต ปชานาตี.

ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต
 วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า
 เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจ
 สัมมาทิฐิ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลก-
 สวรรค์" เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจติ
 กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มี
 ผิวพรรณทราม ใต้ ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ
 อันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้จักซึ่ง
 หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการ
 ฉะนี้.

นายแพทย์ประสงค์-แพทย์หญิงสุดสาคร คู่จินดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค.ป-ท.๒-๓

คัมภีระเจเน ฌาณํ, ปชานนญฺเจเน ปณฺณา.
เตน วุจฺจติ โสภาสวเสน นานตฺเตกตฺตรูป-
นิมิตฺตานิ ทสฺสนญฺเจเน ปณฺณา ทิพฺพจกฺขุฌาณํ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในความเห็นรูปนิมิต
อันมีสภาวะที่ต่างกัน และเป็นอย่างเดียวกัน
ด้วยสามารถแสงสว่าง ชื่อว่าทิพพจักขุญาณ.

ทิพพจกฺขุฌาณนิตฺเตโส จตฺตปณฺณาสมโ.

ทิพพจกฺขุฌาณนิตฺเตโส ที่ ๕๔ จบ.

๕๕. อาสวกุขยฌาณนิตฺเตโส

๕๕. อาสวกุขยฌาณนิตฺเตโส

๑๐๗. กถํ จตฺตสฺสจฺฉิยา อากาเรหิ
ติณฺณนํ อินฺทฺริยานํ วสิภาวตา ปณฺณา
อาสวานํ ขเย ฌาณํ ? กตเมสํ ติณฺณนํ
อินฺทฺริยานํ ? อนนฺณตณฺณสฺสามิตินฺทฺริยสฺส
อนฺณินฺทฺริยสฺส อนฺณาตาวินฺทฺริยสฺส.

๑๐๗. ปัญญาอันเป็นสภาวะที่อินทรีย์
๓ ประการ มีความชำนาญโดยอาการ ๖๔
ชื่อว่าอาสวกุขยฌาณอย่างไร ? อินทรีย์
๓ ประการเป็นไฉน ? คือ อนัญญาตัญญัส-
สามิตินทรีย์ ๑ อัญญินทรีย์ ๑ อัญญา-
ตาวินทรีย์ ๑.

อนณฺณาตณฺณสฺสามีตฺนฺทฺริยํ กติ จานานิ
 กจฺจติ อณฺณินฺทฺริยํ กติ จานานิ กจฺจติ,
 อณฺณาตาวิณฺทฺริยํ กติ จานานิ กจฺจติ ?
 อนณฺณาตณฺณสฺสามีตฺนฺทฺริยํ เอกํ จานํ กจฺจติ,
 โสตาปตฺติมคฺคํ. อณฺณินฺทฺริยํ ฉ จานานิ
 กจฺจติ, โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิมคฺคํ
 สกทาคามิผลํ อนาคามิมคฺคํ อนาคามิผลํ
 อรหตฺตมคฺคํ อณฺณาตาวิณฺทฺริยํ เอกํ จานํ
 กจฺจติ, อรหตฺตผลํ.

อนันฺณญาตฺตณฺณสฺสามีตฺนฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะ
 เท่าไร อัญฺณินฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะเท่าไร
 อัญฺญาตาวิณฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะเท่าไร ?
 อนันฺณญาตฺตณฺณสฺสามีตฺนฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะ ๑ คือ
 โสตาปตฺติมรรค อัญฺณินฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะ ๖
 คือ โสตาปตฺติผล สกทาคามิมรรค
 สกทาคามิผล อนาคามิมรรค อนาคามิผล
 อรหตฺมรรค อัญฺญาตาวิณฺทฺริยํ ย่อมถึงฐานะ ๑
 คือ อรหตฺตผล.

โสตาปตฺติมคฺคกฺกฺขณฺเ อนณฺณาตณฺณสฺ-
 สามีตฺนฺทฺริยสฺส สทฺธิทฺริยํ อธิโมกฺขปริวารํ
 โหติ, วิริยินฺทฺริยํ ปคฺคหปริวารํ โหติ,
 สติทฺริยํ อပ္ภุจฺจานปริวารํ โหติ,
 สมาธิทฺริยํ อวิกฺเขปปริวารํ โหติ,
 ปณฺณินฺทฺริยํ ทสฺสนปริวารํ โหติ, มนินฺทฺริยํ
 วิชานนปริวารํ โหติ, โสมนสฺสสินฺทฺริยํ
 อภิสนฺทนปริวารํ^๑ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ

ในขณะโสตาปตฺติมรรค อนันฺณญา-
 ตฺตณฺณสฺสามีตฺนฺทฺริยํ มีสทฺธิทฺริยํซึ่งมีความ
 น้อมใจเชื่อเป็นปริวาร วิริยินฺทฺริยํ มีการ
 ประคองไว้เป็นปริวาร สติทฺริยํมีความ
 ตั้งมั่นเป็นปริวาร สมาธิทฺริยํมีความไม่
 ฟุ้งซ่านเป็นปริวาร ปณฺณินฺทฺริยํมีความเห็น
 เป็นปริวาร มนินฺทฺริยํมีความรู้แจ้งเป็น
 โสมนสฺสสินฺทฺริยํมีความยินดีเป็น

^๑ ก. อภินนฺทนปริวาร, เอวมฺปริปิ.

นายแพทย์ประสงค์-แพทย์หญิงสุคสาคร คู่จินดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปวตฺตสนฺตคาธิปเตยฺยปริวาริ โหติ.

ปริวาร ชีวิตินทรีย์มีความเป็นอธิบดีในความ
สืบทอดที่กำลังเป็นไปเป็นปริวาร.

โสคาปตฺติมคฺคกฺขณฺเ ชาคา ธมฺมา จเปตฺวา
จิตฺตสมฺภูจํ ภูมิ สพฺเพว กุสลา โหนฺติ,
สพฺเพว อนาสวา โหนฺติ, สพฺเพว
นียฺยานิกา โหนฺติ, สพฺเพว อปฺยคามินิ
โหนฺติ, สพฺเพว โลกุตฺตรา โหนฺติ, สพฺเพว
นิพฺพานารมฺมณา โหนฺติ. โสคาปตฺติ-
มคฺคกฺขณฺเ อนนฺตคาตณฺณสฺสามิตินฺทฺริยสฺส
อิมานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ สหชาตปริวารา
โหนฺติ, อนนฺตคาตณฺณปริวารา โหนฺติ,
นิสฺสยปริวารา โหนฺติ, สมฺปยุตฺตปริวารา
โหนฺติ, สหคตา โหนฺติ, สหชาตา โหนฺติ,
สํสฺสุจฺจา โหนฺติ, สมฺปยุตฺตา โหนฺติ. เตว
ตสฺส อากาธา เจว โหนฺติ ปริวารา จ.

ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดในขณะโสคาปตฺติมรรค
นอกจากรูปซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นกุศล
ทั้งหมดนั้นแล ล้วนไม่มีอาสวะเป็นธรรม
เครื่องนำออก เป็นธรรมเครื่องให้ถึงความ
ไม่สังสม เป็นโลกุตระ มีนิพพานเป็นอารมณ์
ในขณะโสคาปตฺติมรรค อนันฺตคาตณฺณสฺสามิติน-
ทฺริย มีอินทรีย์ ๘ ประการนี้ซึ่งมีสหชาต-
ธรรมเป็นปริวาร มีธรรมอื่น ๆ เป็นปริวาร
มีธรรมที่อาศัยกันเป็นปริวาร มีธรรมที่
ประกอบกันเป็นปริวาร เป็นสหคต เกิด
ร่วมกัน เกี่ยวข้องกัน ประกอบด้วยกัน
ธรรมเหล่านั้นแลเป็นอาการและเป็นปริวาร
ของอนันฺตคาตณฺณสฺสามิตินทรีย์นั้น.

โสคาปตฺติผลกฺขณฺเ อนนฺตนิทฺทฺริยสฺส
สทฺธิทฺทฺริยํ อธิโมกฺขปริวาริ โหติ,
วิริยิทฺทฺริยํ ปคฺคหปริวาริ โหติ, สติทฺทฺริยํ
อุปกฺขจฺยานปริวาริ โหติ, สมฺมาธิทฺทฺริยํ

ในขณะโสคาปตฺติผล อนนฺตนิทฺทฺริยมี
สทฺธิทฺทฺริย ซึ่งมีความน้อมใจเชื่อเป็น
ปริวาร... ธรรมทั้งหลายที่เกิดในขณะ
โสคาปตฺติผล ทั้งหมดนั้นแลเป็นอภฺยาภุค

นายแพทย์ประสงค์-แพทย์หญิงสุคสาคร คู่จินดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อวิกุเชปปริวาริ โหติ, ปณฺณินฺทริยํ นอกจากรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ล้วนไม่มี
 ทสฺสนปริวาริ โหติ, มนินฺทริยํ วิชานน- อาสวะ เป็นโลกุตระ มินิพพานเป็นอารมณ์.
 ปริวาริ โหติ, โสมนสฺสสินฺทริยํ อภิสนฺทน-
 ปริวาริ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ ปวตฺตสฺนตตาริ-
 ปเตยฺยปริวาริ โหติ. โสตาปตฺติผลกฺขณเ
 ชาตา ธมฺมา สพฺเพว อพฺยากตา โหนฺติ,
 จเปตฺวา จิตฺตสมุฏฺฐานํ รูปํ สพฺเพว
 อนาสฺวา โหนฺติ, สพฺเพว โลกุตฺตรา
 โหนฺติ, สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณา โหนฺติ.

โสตาปตฺติผลกฺขณเ อณฺณินฺทริยสฺส อิมานิ ในขณะที่โสตาปตฺติผล อัญญินฺทริยํมีอินฺทริย
 อญฺจินฺทริยานิ สหชาตปริวาริ โหนฺติ, ๘ ประการนี้ ซึ่งมีสหชาตธรรมเป็นบริ-
 อณฺณมณฺณปริวาริ โหนฺติ, นิสฺสยปริวาริ วาร... ธรรมเหล่านั้นแลเป็นอาการและ
 โหนฺติ, สมฺปยุตฺตปริวาริ โหนฺติ, สหคตา เป็นบริวารของอัญญินฺทริยํนั้น.
 โหนฺติ, สหชาตา โหนฺติ, สํสฺสุจฺจา โหนฺติ,
 สมฺปยุตฺตา โหนฺติ. เตว ตสฺส อากาธา
 เจว โหนฺติ ปริวาริ จ.

สกทาคามิมคฺคกฺขณเ ฯเปฯ ในขณะที่สกทาคามิมรรค ฯฯ ในขณะที่
 สกทาคามิผลกฺขณเ ฯเปฯ อนาคามิมคฺคกฺ- สกทาคามิผล ฯฯ ในขณะที่อนาคามิมรรค
 ขณเ ฯเปฯ อนาคามิผลกฺขณเ ฯเปฯ ฯฯ ในขณะที่อนาคามิผล ฯฯ ในขณะที่

นายแพทย์ประสงค์-แพทย์หญิงสุตสาคร คู่จินดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค. ปะท. ๒-๓

อรหตุตมคฺคกฺขณเ อญฺญินฺทริยสฺส สหฺธินฺทริยํ
 อธิโมกฺขปริวารํ โทติ ฯเปฯ ชีวิตินฺทริยํ
 ปวตฺตสนฺตคาธิปเตยฺยปริวารํ โทติ.
 อรหตุตมคฺคกฺขณเ ชาตา ธมฺมา จเปตฺวา
 จิตฺตสมฺภูจํ รุปี สฺพเพเว กุสลา โทนฺติ,
 สฺพเพเว อนาสวา โทนฺติ, สฺพเพเว
 นียฺยานิกา โทนฺติ, สฺพเพเว อปจยคามิโน
 โทนฺติ, สฺพเพเว โลกุตฺตรา โทนฺติ, สฺพเพเว
 นิพฺพานารมฺมณา โทนฺติ.

อรหัตมรรค อัญญินทรีย์มีสหัตินทรีย์ซึ่งมีความ
 น้อมใจเชื่อเป็นบริวาร ฯลฯ ชีวิตินทรีย์มี
 ความเป็นอธิปไตยในความสืบทอด ที่กำลังเป็น
 ไปเป็นบริวาร ธรรมทั้งหลายที่เกิดในขณะ
 อรหัตมรรค นอกจากรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน
 ทั้งหมดนั้นแลเป็นกุศลล้วน ไม่มีอาสวะ เป็น
 ธรรมเครื่องนำออก เป็นธรรมเครื่องให้ถึง
 ความไม่สังสม เป็นโลกุตระ มีนิพพานเป็น
 อารมณ์.

อรหตุตมคฺคกฺขณเ อญฺญินฺทริยสฺส อิมานิ
 อญฺจินฺทริยานิ สหชาตปริวารานํ โทนฺติ,
 อญฺญมญฺญปริวารานํ โทนฺติ, นิสฺสยปริวารานํ
 โทนฺติ, สมฺปยุตฺตปริวารานํ โทนฺติ, สห-
 คตานํ โทนฺติ, นิสฺสยปริวารานํ โทนฺติ,
 สหชาตานํ โทนฺติ, สํสฺสุจานํ โทนฺติ,
 สมฺปยุตฺตานํ โทนฺติ. เตว ตสฺส อากาธา
 เจว โทนฺติ ปริวารานํ จ.

ในขณะอรหัตมรรค อัญญินทรีย์มีอินทรีย์ ๘
 ประการนี้ ซึ่งมีสหชาติธรรมเป็นบริวาร...
 ธรรมเหล่านั้นแลเป็นอาการและเป็นบริวาร
 ของอัญญินทรีย์นั้น.

อรหตุตผลกฺขณเ อญฺญาตาวิณฺทริยสฺส
 สหฺธินฺทริยํ อธิโมกฺขปริวารํ โทติ,

ในขณะอรหัตผล อัญญาตาวิณทรีย์มีสหัตินทรีย์
 ซึ่งมีความน้อมใจเชื่อเป็นบริวาร วิริยินทรีย์

นายแพทย์ประสงค์-แพทย์หญิงสุตสาคร ตูจันทา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วีริยินุทริยํ ปคฺคหปริวารํ โทติ, สตินุทริยํ มีการประกองไว้เป็นบริวาร สตินทริยมี
 อပ္ภุจฺจณปริวารํ โทติ, สมาธิทริยํ ความตั้งมั่นเป็นบริวาร สมาธิทริยมีความ
 อวิกุเขปปริวารํ โทติ, ปณฺณินุทริยํ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นบริวาร ปณฺณินทริยมีความ
 ทสฺสนปริวารํ โทติ, มนินุทริยํ วิชานน- เห็นเป็นบริวาร มนินทริยมีความรู้แจ้งเป็น
 ปริวารํ โทติ, โสมนสฺสสินุทริยํ อภิ- บริวาร โสมนสฺสสินทริยมีความยินดีเป็น
 สนฺทนปริวารํ โทติ, ชีวิตินุทริยํ ปวตฺต- บริวาร ชีวิตินทริยมีความเป็นอธิปไตยในการ
 สนฺตคาธิปเตยฺยปริวารํ โทติ. สืบต่อที่กำลังเป็นไปเป็นบริวาร.

อรทตฺตผลกฺขณฺเ ชฺชาตา ธมฺมา สพฺเพว ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดในขณะอรหัตผลทั้งหมด
 อพฺยาคตา โทหนฺติ, จเปตฺวา จิตฺตสมฺภูจฺจณํ นั้นแลเป็นอภัยากฤต นอกจากรูปที่มีจิตเป็น
 รูปํ สพฺเพว อนาสวา โทหนฺติ, สพฺเพว สมฺภูจฺจณํ ล้วนไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตระมี
 โลกุตฺตรา โทหนฺติ, สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณา นิพพานเป็นอารมณ์.
 โทหนฺติ.

อรทตฺตผลกฺขณฺเ อณฺเฎตาวิทริยํสฺส อิมานิ ในขณะที่อรหัตผล อณฺเฎตาวิทริยมีอินทริย
 อฏฺฐจฺินุทริยานิ สหชาตปริวารา โทหนฺติ, ๘ ประการนี้ซึ่งมีสหชาติธรรมเป็นบริวาร มี
 อณฺเฎมณฺเฎปริวารา โทหนฺติ, นิสฺสยปริวารา ธรรมอื่น ๆ เป็นบริวาร มีธรรมที่อาศัยกัน
 โทหนฺติ, สมฺปยุตฺตปริวารา โทหนฺติ, สหคตา เป็นบริวาร มีธรรมที่ประกอบกันเป็นบริวาร
 โทหนฺติ, สหชาตา โทหนฺติ, สํสฺสจฺจา โทหนฺติ, เป็นสหรคต เกิดร่วมกัน เกี่ยวข้องกัน
 สมฺปยุตฺตา โทหนฺติ, เตว ตสฺส อากาธา ประกอบด้วยกัน ธรรมเหล่านั้นแล เป็น
 เจว โทหนฺติ ปริวารา จ. อิติ อิมานิ อากาธา และเป็นบริวารของอณฺเฎตาวิทริย

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค.ป-ท.๒-๓

คุณหญิงสมนึก เปรมวณิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภุจกุฎิกานิ จตุสกุฎิ โทหนติ.

นั้น อินทรีย์ ๘ หมวดเหล่านี้ รวมเป็น
อาการ ๖๔ ด้วยประการฉะนี้.

อาสาติ กตเม เต อาสวา ?
กามาสโว ภวาสโว ทิฏฐาสโว
อวิชชาสโว. กตฺเถเต อาสวา ชียนฺติ ?
โสตาปัตติมคฺเคน อนวเสโส ทิฏฐาสโว
ชียติ, อปายกมนีโย กามาสโว ชียติ,
อปายกมนีโย ภวาสโว ชียติ, อปายกมนีโย
อวิชชาสโว ชียติ, เอกฺเถเต อาสวา
ชียนฺติ.

คำว่า อาสา ความว่า อาสวะ
เหล่านี้เป็นไฉน ? อาสวะเหล่านี้ คือ
กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ.
อาสาเหล่านี้ย่อมสิ้นไป ณ ที่ไหน ?
ทิฏฐาสวะทั้งสิ้น กามาสวะ ภวาสวะ
อวิชชาสวะ อันเป็นเหตุให้ไปสู่อบาย ย่อม
สิ้นไปด้วยโสตาปัตติมรรค อาสวะเหล่านี้
ย่อมสิ้นไปในขณะโสตาปัตติมรรคนี้.

สกทาคามิมคฺเคน โอฟาริโก กามาสโว
ชียติ ตเทกฺกุโจ ภวาสโว ชียติ, ตเทกฺกุโจ
อวิชชาสโว ชียติ, เอกฺเถเต อาสวา
ชียนฺติ. อนาคามิมคฺเคน อนวเสโส
กามาสโว ชียติ, ตเทกฺกุโจ ภวาสโว
ชียติ, ตเทกฺกุโจ อวิชชาสโว ชียติ,
เอกฺเถเต อาสวา ชียนฺติ. อรหตฺตมคฺเคน
อนวเสโส ภวาสโว ชียติ, (๑)

กามาสวะส่วนหยาบ ๆ ภวาสวะ อวิชชา-
สวะ ซึ่งตั้งอยู่ร่วมกันกับกามาสวะนั้น ย่อม
สิ้นไปด้วยสกทาคามิมรรค อาสวะเหล่านี้
ย่อมสิ้นไปในขณะสกทาคามิมรรคนี้ กามา-
สวะ ทั้งสิ้น ภวาสวะ อวิชชาสวะ ซึ่งตั้ง
อยู่ร่วมกันกับกามาสวะนั้น ย่อมสิ้นไปด้วย
อนาคามิมรรค อาสวะเหล่านี้ย่อมสิ้นไปใน
ขณะอนาคามิมรรคนี้ ภวาสวะ อวิชชาสวะ

๑ ฉ. อ. อนวเสโส.

อวิชชาสโว ชียติ, เอกุเถเต อาสวา ทั้งสิ้น ย่อมสิ้นไปด้วยอรหัตมรรค อาสวะ
 ชียนติ. เหล่านี้ย่อมสิ้นไปในขณะอรหัตมรรคนี้.

ตัมปาตญฺเฐน ฌาณํ, ปชานนญฺเฐน ปณฺญา. ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 เตน วุจฺจติ จตุสสุจฺฉิยา อากาเรหิ ตินฺนุณฺนํ ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 อินฺทฺริยานํ วลีภาวตา ปณฺญา อาสวานํ ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาอันเป็นสภาวะ
 ขเย ฌาณํ. ที่อินทรีย์ ๓ ประการมีความชำนาญ โดย
 อาการ ๖๔ ชื่อว่าอัสวักขยญาณ.

อัสวักขยญาณนิตฺเทศโส ปณฺจปณฺญาสโม.

อัสวักขยญาณนิตเทศ ที่ ๕๕ จบ.

๕๖-๖๓. สัจจญาณจตุกกทวยนิตเทศ

๕๖-๖๓. สัจจญาณจตุกกทวยนิตเทศ

๑๐๘. กถิ ปรีตฺตญฺเฐน ปณฺญา ทุกฺขเย
 ฌาณํ, ปหานญฺเฐน ปณฺญา สมุทฺตเย ฌาณํ,
 สจฺฉิกิริยญฺเฐน ปณฺญา นิโรเธ ฌาณํ,
 ภาวนญฺเฐน ปณฺญา มคฺเค ฌาณํ : ทุกฺขสฺส
 ปิพฺพนฺโง สนฺตคาปนฺโง สงฺขตฺตฺโง วิปริณา-

๑๐๘. ปัญญาในอรรถที่ควรกำหนดรู้
 ชื่อว่าทุกขญาณ ปัญญาในอรรถที่ควรละ
 ชื่อว่าสมุทถญาณ ปัญญาในอรรถที่ควรทำ
 ให้แจ้ง ชื่อว่านิโรธญาณ ปัญญาในอรรถที่
 ควรเจริญ ชื่อว่ามรรคญาณอย่างไร: สภาพ

คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒนะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

มกุโจ ปริณณกุโจ? สมุทยสฺส อายุหกุโจ บิบบัน สภาพให้เคื้อคร้อน สภาพอันปัจจย
 นิทานกุโจ สยโณคกุโจ ปลิโพธกุโจ ปรุงแต่่ง สภาพแปรปรวน สภาพที่ควร
 ปทานกุโจ. นิโรธสฺส นิสฺสรณกุโจ กำหนดรู้ทุกข์ สภาพที่ประมวลมา สภาพ
 วิเวกกุโจ อสงฺขตกุโจ อมตกุโจ เป็นเหตุ สภาพที่เกี่ยวข้อง สภาพพัวพัน
 สจฺฉิกรียกุโจ. มคฺคสฺส นียฺยานกุโจ สภาพที่ควรละสมุทัย สภาพที่สลัดออก สภาพ
 เหตุกุโจ ทสฺสนกุโจ อาธิปเตยฺยกุโจ ที่สังัด สภาพอันปัจจยไม่ปรุงแต่่ง สภาพเป็น
 ภาวนกุโจ. อมตะ สภาพที่ควรทำให้แจ้งแห่งนิโรธ
 สภาพที่นำออก สภาพที่เป็นเหตุ สภาพที่เห็น
 สภาพที่เป็นอธิปัตติ สภาพที่ควรเจริญแห่ง
 มรรค.

คัมภาคกุเจเน ฌาณํ, ปชานนกุเจเน ปณฺญา. ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
 เตน วุจฺจติ ปริณณกุเจ ปณฺญา ทุกฺเข ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
 ฌาณํ. ปทานกุเจ ปณฺญา สมุทฺเต ฌาณํ. ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในอรรถที่ควร
 สจฺฉิกรียกุเจ ปณฺญา นิโรธ ฌาณํ. กำหนดรู้ ชื่อว่าทุกขญาณ ปัญญาในอรรถที่
 ภาวนกุเจ ปณฺญา มคฺเค ฌาณํ. ควรละ ชื่อว่าสมุทฺตญาณ ปัญญาในอรรถที่
 ควรทำให้แจ้ง ชื่อว่านิโรธญาณ ปัญญาใน
 อรรถที่ควรเจริญ ชื่อว่ามรรคญาณ.

^๑ ฉ. ปริณณาคกุโจ.

๑๐๘. กถิ ทุกฺเข ฌาณั, ทุกฺขสมุทฺเต
 ฌาณั, ทุกฺขนิโรธ ฌาณั, ทุกฺข-
 นิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณั :
 มคฺคสมงฺคิสฺส ฌาณั ทุกฺเขเปตฺติ ฌาณั,
 ทุกฺขสมุทฺเตเปตฺติ ฌาณั, ทุกฺขนิโรธเปตฺติ
 ฌาณั, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตฺติ
 ฌาณั.

๑๐๘. ทุกฺขฌาณ ทุกฺขสมุทฺตฌาณ
 ทุกฺขนิโรธฌาณ ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติฌาณ
 อย่างไร : ฌาณของท่านผู้มีความพร้อม-
 เปรียงด้วยมรรค นี้ชื่อว่า ทุกฺขฌาณ ทุกฺข-
 สมุทฺตฌาณ ทุกฺขนิโรธฌาณ ทุกฺขนิโรธคามินิ-
 ปฏิบัติฌาณ.

ตตฺถ กตมํ ทุกฺเข ฌาณั ? ทุกฺขั
 อารพฺภ ฆา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา
 วิจโย ปวิจโย ฌมฺมวิจโย สลฺลภฺขณา
 อุปลภฺขณา ปจฺจุปลภฺขณา ปณฺธิจฺจํ โภสฺลฺล
 เนปฺพณฺณั เวทฺตพฺพา^๑ จินฺตา อุปฺปริกฺขชา ภูริ
 เมธา ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชฺชณฺณั
 ปโตโท ปณฺญา ปณฺณินฺทริยํ ปณฺญาพลํ
 ปณฺญาสฺสคฺคํ ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาอาโลโก
 ปณฺญาโอภาโส ปณฺญาปชฺโชโต ปณฺญารตนํ
 อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ, อิหิ วุจฺจติ
 ทุกฺเข ฌาณั.

ในญาณเหล่านั้น ทุกฺขฌาณเป็นไฉน ?
 ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด ความเลือกเฟ้น
 ความค้นคว้า ความสอดส่องธรรม ความ
 กำหนดโดยชอบ ความเข้าไปกำหนด ความ
 เข้าไปกำหนดเฉพาะ ความเป็นบัณฑิต
 ความเป็นผู้ฉลาด ความเป็นผู้ละเอียด
 ความแจ่มแจ้ง ความคิด ความพิจารณา
 ปัญญากว้างขวางตั้งแผ่นดิน ปัญญาอันทำลาย
 กิเลส ปัญญาอันนำไปรอบ ความเห็นแจ้ง
 ความรู้ทั่วพร้อม ปัญญาตั้งปฏัก ปัญญาเป็น
 ใหญ่ ปัญญาเป็นกำลัง ปัญญาตั้งศาสตรา

^๑ ส. เวทพพา.

คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปัญญาตั้งปราสาท ปัญญาเป็นแสงสว่าง
ปัญญาเป็นรัศมี ปัญญารุ่งเรือง ปัญญาตั้ง
รัตนะ ความไม่หลง ความสอคล้องธรรม
สัมมาทิวี่ที่ปรารภทุกข์เกิดขึ้น นี้ท่านกล่าวว่า
ทุกขญาณ.

ทุกขสมุทัย อารพภ ฯเปฯ ทุกขนิโรธ
อารพภ ฯเปฯ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิบัติ
อารพภ ยา อุปบชชติ ปณณา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโท ฌมมวิจโย สมมาทิวี่จึ, อิท
วุจจติ ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ฌาณ.

ปรารภทุกขสมุทัย ฯลฯ ปรารภทุกขนิโรธ
ฯลฯ ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด ฯฯ ความ
ไม่หลง ความสอคล้องธรรม สัมมาทิวี่ที่
ปรารภทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทาเกิดขึ้น นี้ท่าน
กล่าวว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทาญาณ.

ตํณาทฎุเจน ฌาณ, ปชานนฎุเจน ปณณา.
เตน วุจจติ ทุกเข ฌาณ ทุกขสมุทเย ฌาณ.
ทุกขนิโรเธ ฌาณ. ทุกขนิโรธคามินียา
ปฏิบัติทาย ฌาณ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ทุกขญาณ ทุกขสมุทยญาณ
ทุกขนิโรธญาณ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทาญาณ.

สัจจญาณจตุกกทวยนิตุเทโส
เตสฎุจิม.

สัจจญาณจตุกกทวยนิตุเทโส
ที่ ๖๓ จบ.

๖๔-๖๗. สุตติกปฏิสัมภิตาญาณนิตเทส

๖๔-๖๗. สุตติกปฏิสัมภิตาญาณนิตเทส

๑๑๐. กถิ อตฺถปฏิสัมภิตเ ฌานํ,
 ฌมฺมปฏิสัมภิตเ ฌานํ, นิรุตฺตปฏิสัมภิตเ
 ฌานํ ปฏิภาณปฏิสัมภิตเ ฌานํ : อตฺถเส
 ฌานํ อตฺถปฏิสัมภิตา, ฌมฺเมสฺ ฌานํ
 ฌมฺมปฏิสัมภิตา, นิรุตฺตีสฺ ฌานํ นิรุตฺติ-
 ปฏิสัมภิตา, ปฏิภาณเส ฌานํ ปฏิภาณ-
 ปฏิสัมภิตา. อตฺถนानตฺเต ปณฺณา
 อตฺถปฏิสัมภิตเ ฌานํ, ฌมฺมนานตฺเต ปณฺณา
 ฌมฺมปฏิสัมภิตเ ฌานํ, นิรุตฺตินานตฺเต ปณฺณา
 นิรุตฺตปฏิสัมภิตเ ฌานํ, ปฏิภาณนानตฺเต
 ปณฺณา ปฏิภาณปฏิสัมภิตเ ฌานํ.

๑๑๐. อรรถปฏิสัมภิตาญาณ ธรรม-
 ปฏิสัมภิตาญาณ นิรุตฺตปฏิสัมภิตาญาณ
 ปฏิภาณปฏิสัมภิตาญาณอย่างไร : ญาณใน
 อรรถชื่อว่าอรรถปฏิสัมภิตา ญาณในธรรม
 ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภิตา ญาณในนิรุตฺต ชื่อว่า
 นิรุตฺตปฏิสัมภิตา ญาณในปฏิภาณ ชื่อว่า
 ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ปัญญาในความต่างแห่ง
 อรรถ ชื่อว่าอรรถปฏิสัมภิตาญาณ ปัญญาใน
 ความต่างแห่งธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภิตา-
 ญาณ ปัญญาในความต่างแห่งนิรุตฺต ชื่อว่า
 นิรุตฺตปฏิสัมภิตาญาณ ปัญญาในความต่างแห่ง
 ปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณปฏิสัมภิตาญาณ.

อตฺถวตฺถาเน ปณฺณา อตฺถปฏิสัมภิตเ ฌานํ,
 ฌมฺมวตฺถาเน ปณฺณา ฌมฺมปฏิสัมภิตเ ฌานํ,
 นิรุตฺตวตฺถาเน ปณฺณา นิรุตฺตปฏิสัมภิตเ
 ฌานํ, ปฏิภาณวตฺถาเน ปณฺณา ปฏิภาณ-
 ปฏิสัมภิตเ ฌานํ.

ปัญญาในความกำหนดอรรถ ชื่อว่าอรรธ-
 ปฏิสัมภิตาญาณ ปัญญาในความกำหนดธรรม
 ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภิตาญาณ ปัญญาในความ
 กำหนดนิรุตฺต ชื่อว่านิรุตฺตปฏิสัมภิตาญาณ
 ปัญญาในความกำหนดปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณ-
 ปฏิสัมภิตาญาณ.

คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตุถสฺสลฺลกุขเณ ปณฺณา อตุถปฺปฏิสฺสมฺภีเท
 ฌานํ, ฌมฺมสฺสลฺลกุขเณ ปณฺณา ฌมฺมปฺปฏิสฺสมฺภีเท
 ฌานํ, นีรุตฺติสฺสลฺลกุขเณ ปณฺณา นีรุตฺติ-
 ปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ, ปฏฺฐิภาณสฺสลฺลกุขเณ ปณฺณา
 ปฏฺฐิภาณปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ. อตุถอุปลกุขเณ^๑
 ปณฺณา อตุถปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ, ฌมฺมอุปลกุขเณ
 ปณฺณา ฌมฺมปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ, นีรุตฺติ-
 อุปลกุขเณ ปณฺณา นีรุตฺติปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ,
 ปฏฺฐิภาณอุปลกุขเณ ปณฺณา ปฏฺฐิภาณปฺปฏิสฺสมฺภีเท
 ฌานํ.

ปัญญาในความหมายอรรถ ชื่อว่า
 อรรถปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในความหมาย
 ธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาใน
 ความหมายนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมภีทาญาณ
 ปัญญาในความหมายปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณ-
 ปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในความเข้าไปหมาย
 อรรถ ชื่อว่าอรรถปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาใน
 ความเข้าไปหมายธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัม-
 ภีทาญาณ ปัญญาในความเข้าไปหมายนิรุตติ
 ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในความ
 เข้าไปหมายปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณปฏิ-
 สัมภีทาญาณ.

อตุถปฺปภเว ปณฺณา อตุถปฺปฏิสฺสมฺภีเท
 ฌานํ, ฌมฺมปฺปภเว ปณฺณา ฌมฺมปฺปฏิสฺสมฺภีเท
 ฌานํ, นีรุตฺติปฺปภเว ปณฺณา นีรุตฺติ-
 ปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ, ปฏฺฐิภาณปฺปภเว ปณฺณา
 ปฏฺฐิภาณปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ. อตุถปฺปภาวเน
 ปณฺณา อตุถปฺปฏิสฺสมฺภีเท ฌานํ, ฌมฺมปฺปภาวเน

ปัญญาในประเภทแห่งอรรถ ชื่อว่า
 อรรถปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในประเภทแห่ง
 ธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาใน
 ประเภทแห่งนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมภีทา-
 ญาณ ปัญญาในประเภทแห่งปฏิภาณ ชื่อว่า
 ปฏิภาณปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในความปรากฏ

^๑ ฉ. อตุถอุปลกุข เณ.

ปณฺหา ฌมฺมปฏิสัมพันธ์ ฌานํ, นีรุตฺติป-
ปกาวเน ปณฺหา นีรุตฺติปฏิสัมพันธ์ ฌานํ,
ปฏิภาณูปกาวเน ปณฺหา ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์
ฌานํ.

แห่งอรรถ ชื่อว่า อรรถปฏิสัมพันธ์ญาณ
ปัญญาในความปรากฏแห่งธรรม ชื่อว่า
ธรรมปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาในความปรากฏ
แห่งนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญา
ในความปรากฏแห่งปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณ-
ปฏิสัมพันธ์ญาณ.

อตุตฺตโชตเน^๑ ปณฺหา อตุตฺตปฏิสัมพันธ์
ฌานํ, ฌมฺมโชตเน ปณฺหา ฌมฺมปฏิสัมพันธ์
ฌานํ, นีรุตฺติโชตเน ปณฺหา นีรุตฺติปฏิสัมพันธ์
ฌานํ, ปฏิภาณโชตเน ปณฺหา ปฏิภาณ-
ปฏิสัมพันธ์ ฌานํ. อตุตฺตวิโรจเน ปณฺหา
อตุตฺตปฏิสัมพันธ์ ฌานํ, ฌมฺมวิโรจเน ปณฺหา
ฌมฺมปฏิสัมพันธ์ ฌานํ, นีรุตฺตวิโรจเน ปณฺหา
นีรุตฺติปฏิสัมพันธ์ ฌานํ, ปฏิภาณวิโรจเน
ปณฺหา ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ฌานํ. อตุตฺต-
ปกาสเน ปณฺหา อตุตฺตปฏิสัมพันธ์ ฌานํ,
ฌมฺมูปกาสเน ปณฺหา ฌมฺมปฏิสัมพันธ์ ฌานํ,
นีรุตฺติูปกาสเน ปณฺหา นีรุตฺติปฏิสัมพันธ์

ปัญญาในความกระจ่างแห่งอรรถชื่อว่า
อรรถปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาในความกระจ่าง
แห่งธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญา
ในความกระจ่างแห่งนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติ-
ปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาในความกระจ่างแห่ง
ปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญา
ในความรุ่งเรืองแห่งอรรถ ชื่อว่าอรรถ-
ปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาในความรุ่งเรืองแห่ง
ธรรม ชื่อว่าธรรมปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาใน
ความรุ่งเรืองแห่งนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติ-
ปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญาในความรุ่งเรืองแห่ง
ปฏิภาณ ชื่อว่าปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ญาณ ปัญญา

^๑ ส. อตุตฺตชานเน.

ฌาณ, ปฏิภาณปกาสเน ปณฺหา ปฏิภาณ-
ปฏิสัมภีเท ฌาณ.

ในความประกาศอรรถ ชื่อว่าอรรถปฏิ-
สัมภีทาญาณ ปัญญาในความประกาศธรรม
ชื่อว่าธรรมปฏิสัมภีทาญาณ ปัญญาในความ
ประกาศนิรุตติ ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมภีทาญาณ
ปัญญาในความประกาศปฏิภาณ ชื่อว่า
ปฏิภาณปฏิสัมภีทาญาณ.

คัมภีตญฺเฐน ฌาณ, ปชานนญฺเฐน ปณฺหา.
เตน วุจฺจติ อตฺถปฏิสัมภีเท ฌาณ. ธมฺม-
ปฏิสัมภีเท ฌาณ, นิรุตฺติปฏิสัมภีเท ฌาณ,
ปฏิภาณปฏิสัมภีเท ฌาณ.

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า อรรถปฏิสัมภีทาญาณ
ธรรมปฏิสัมภีทาญาณ นิรุตติปฏิสัมภีทาญาณ
ปฏิภาณปฏิสัมภีทาญาณ.

สุทฺธิกปฏิสัมภีทาญาณนิตฺเตโส สตฺตสฺสภูจิมฺ.

สุทฺธิกปฏิสัมภีทาญาณนิตฺเตสฺส ที่ ๖๑ จป.

๖๘. อินฺทริยปโรปริยัตตญาณนิตฺเตส

๖๘. อินฺทริยปโรปริยัตตญาณนิตฺเตส

๑๑๑. กตมํ ตถาคตสฺส อินฺทริยานํ
ปโรปริยตฺเต ฌาณํ^๑? อธิ ตถาคโต สตฺเต

๑๑๑. อินฺทริยปโรปริยัตตญาณของ
พระตถาคตเป็นไฉน ? ในอินฺทริยปโร-

^{๑-๑} ฉ. อินฺทริยปโรปริยัตตญาณ.

ปัสสตี อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มฺหิณฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญ-
ณาปเย ทฺวิณฺณาปเย อปฺเปกฺจฺเจ ปฺรโลก-
วชฺชภยทสฺสาวิโน อปฺเปกฺจฺเจ นปฺรโลก-
วชฺชภยทสฺสาวิโน.

ปริยัตตญาณนี้ พระตถาคตย่อมทรงเห็นสัตว์
ทั้งหลาย ผู้มีกิเลสธุน้อยในปัญญาจักขุ มี
กิเลสธุนีมากในปัญญาจักขุ มีอินทริย์แก่กล้า
มีอินทริย์อ่อน มีอาการดี มีอาการชั่ว ฟังให้
รู้แจ้งได้โดยง่าย ฟังให้รู้แจ้งได้โดยยาก
บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความ
เป็นภัย บางพวกมิได้เห็นปรโลกและโทษ
โดยความเป็นภัย.

อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเขติ สทฺโธ
ปุกฺคโล อปฺปรชกฺโข, อสฺสทฺโธ ปุกฺคโล
มหารชกฺโข. อารทฺธวீริโย ปุกฺคโล
อปฺปรชกฺโข, กุสฺสิตฺโต ปุกฺคโล มหารชกฺโข.
อุปฺภูจิตฺตสฺสตี ปุกฺคโล อปฺปรชกฺโข, มุฏฺฐสฺสตี
ปุกฺคโล มหารชกฺโข. สฺมาหิตฺโต ปุกฺคโล
อปฺปรชกฺโข, อสฺมาหิตฺโต ปุกฺคโล
มหารชกฺโข. ปณฺณวา ปุกฺคโล อปฺปรชกฺโข,
ทฺพฺปณฺโณ ปุกฺคโล มหารชกฺโข.

คำว่า ผู้มีกิเลสธุน้อยในปัญญาจักขุ
ผู้มีกิเลสธุนีมากในปัญญาจักขุ ความว่า บุคคล
ผู้มีศรัทธา เป็นคนมีกิเลสธุน้อยในปัญญา-
จักขุ บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเป็นผู้มีกิเลสธุนีมาก
ในปัญญาจักขุ บุคคลผู้ปรารถนาความเพียรเป็น
คนมีกิเลสธุน้อยในปัญญาจักขุ บุคคลผู้
เกียจคร้าน เป็นคนมีกิเลสธุนีมากในปัญญา-
จักขุ บุคคลผู้มีสติตั้งมั่นเป็นคนมีกิเลสธุน้อย
ในปัญญาจักขุ บุคคลผู้มีสติหลงลืมเป็นคนมี
กิเลสธุนีมากในปัญญาจักขุ บุคคลผู้มีจิตตั้งมั่น
เป็นคนมีกิเลสธุน้อยในปัญญาจักขุ บุคคลผู้มี
จิตไม่ตั้งมั่นเป็นคนมีกิเลสธุนีมากในปัญญา-

ปฏิสัมพันธ์มารค.ป.๒-๕

จอมพลประภาส จารุเสถียร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อ ถวาย เป็นพุทธบูชา

จักขุ บุคคลผู้มีปัญญา เป็นคนมีกิเลสธูลีน้อย
ในปัญญาจักขุ บุคคลผู้มีปัญญาทราวม เป็นคน
มีกิเลสธูลีมากในปัญญาจักขุ.

ตักขินฺทริเย มฺหิณฺทริเยติ สทฺโธ
บุคคลโล ตักขินฺทริโย, อสฺสทฺโธ บุคคลโล
มฺหิณฺทริโย. อารทฺธวீริโย บุคคลโล
ตักขินฺทริโย, กุสฺสိโต บุคคลโล มฺหิณฺทริโย.
อุปฺภุจฺจิสฺสตี บุคคลโล ตักขินฺทริโย,
มฺภุจฺจิสฺสตี บุคคลโล มฺหิณฺทริโย. สฺมาทิตฺโต
บุคคลโล ตักขินฺทริโย, อสฺมาทิตฺโต บุคคลโล
มฺหิณฺทริโย. ปณฺณวา บุคคลโล ตักขินฺทริโย,
ทุปฺปณฺณเว บุคคลโล มฺหิณฺทริโย.

คำว่า มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน

ความว่า บุคคลผู้มีศรัทธา เป็นคนมีอินทรีย์
แก่กล้า บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา เป็นคนมีอินทรีย์
อ่อน... บุคคลผู้มีปัญญา เป็นคนมีอินทรีย์
แก่กล้า บุคคลผู้มีปัญญาทราวม เป็นคนมี
อินทรีย์อ่อน.

สุวากาโร ทฺวากาเรติ สทฺโธ
บุคคลโล สุวากาโร, อสฺสทฺโธ บุคคลโล
ทฺวากาโร. อารทฺธวี่ริโย บุคคลโล
สุวากาโร, กุสฺสิโต บุคคลโล ทฺวากาโร.
อุปฺภุจฺจิสฺสตี บุคคลโล สุวากาโร, มฺภุจฺจิสฺสตี
บุคคลโล ทฺวากาโร. สฺมาทิตฺโต บุคคลโล
สุวากาโร, อสฺมาทิตฺโต บุคคลโล ทฺวากาโร.

คำว่า มีอาการดี มีอาการชั่ว

ความว่า บุคคลผู้มีศรัทธา เป็นคนมีอาการดี
บุคคลผู้ไม่มีศรัทธา เป็นคนมีอาการชั่ว...
บุคคลผู้มีปัญญา เป็นคนมีอาการดี บุคคลผู้มี
ปัญญาทราวม เป็นคนมีอาการชั่ว.

จอมพลประภาส จารุเสถียร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณฺหา ปุคฺคโล สุวากาโร, ทุบฺปณฺโณ
ปุคฺคโล ทวากาโร.

สุวิณฺยาปเย ทฺวิณฺยาปเยติ สทฺโธ
ปุคฺคโล สุวิณฺยาปโย, อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล
ทฺวิณฺยาปโย. อารทฺธวีริโย ปุคฺคโล
สุวิณฺยาปโย, กุสีโต ปุคฺคโล ทฺวิณฺยาปโย.
อุปญฺจิตฺตสฺสตี ปุคฺคโล สุวิณฺยาปโย,
มฺหฺจสฺสตี ปุคฺคโล ทฺวิณฺยาปโย. สสมาหิต
ปุคฺคโล สุวิณฺยาปโย, อสสมาหิต ปุคฺคโล
ทฺวิณฺยาปโย. ปณฺหา ปุคฺคโล สุวิณฺยาปโย,
ทุบฺปณฺโณ ปุคฺคโล ทฺวิณฺยาปโย.

คำว่า พึงให้รู้แจ้งได้โดยง่าย พึงให้
รู้แจ้งได้โดยยาก ความว่า บุคคลผู้มีศรัทธา
เป็นคนพึงให้รู้แจ้งได้โดยง่าย บุคคลผู้ไม่มี
ศรัทธา เป็นคนพึงให้รู้แจ้งได้โดยยาก...
บุคคลผู้มีปัญญาเป็นคนพึงให้รู้แจ้งได้โดยง่าย
บุคคลผู้มีปัญญารวมเป็นคนพึงให้รู้แจ้ง ได้
โดยยาก.

อุปเปกฺจเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน
อุปเปกฺจเจ นปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโนติ
สทฺโธ ปุคฺคโล ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี,
อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล นปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี.
อุปญฺจิตฺตสฺสตี ปุคฺคโล ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี,
มฺหฺจสฺสตี ปุคฺคโล นปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี.
สสมาหิต ปุคฺคโล ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี,
อสสมาหิต ปุคฺคโล นปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี.

คำว่า บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและ
โทษโดยความเป็นภัย บางพวกมิได้เห็น
ปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย ความว่า
บุคคลผู้มีศรัทธา เป็นคนมีปกติเห็นปรโลก
และโทษโดยความเป็นภัย บุคคลผู้ไม่มี
ศรัทธาเป็นคนมิได้เห็นปรโลกและโทษ โดย
ความเป็นภัย... บุคคลผู้มีปัญญา เป็นคนมี
ปกติเห็นปรโลกและโทษ โดยความเป็นภัย

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค. ป. ๒-๕

จอมพลประภาส จารุเสถียร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณฺณวา บุคฺคโล ปฺรโลกวชฺชภยทสฺสาวี, บุคฺคลผู้มีปณฺญาทราม เป็นคนมิได้เห็นปรโลก
 ทุปฺปณฺโณ บุคฺคโล นปรโลกวชฺชภยทสฺสาวี. และโทษโดยความเป็นภัย.

๑๑๒. โลโกติ ขนฺธโลโก ธาตุโลโก
 อายตนโลโก วิปตฺติภวโลโก วิปตฺติ-
 สมฺภวโลโก สมฺปตฺติภวโลโก สมฺปตฺติ-
 สมฺภวโลโก.

๑๑๒. คำว่า โลก คือ ขันธโลก
 ธาตุโลก อายตนโลก โลกคือภพวิบัติ
 โลกคือสมภพวิบัติ โลกคือภพสมบัติ โลกคือ
 สมภพสมบัติ.

เอโก โลโก, สฬฺเพ สตฺตา
 อาหารภูจฺจิกา. เทว โลกา, นามณฺจ
 รูปณฺจ. ตโย โลกา, ทิสฺโส เวทนา.
 จตฺตารो โลกา, จตฺตารो อาหารา.
 ปณฺจ โลกา, ปณฺจปาทานกฺขนฺธา. ฉ
 โลกา, ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ. สตฺต
 โลกา, สตฺต วิณฺณาณฺจฺจิกิโย. อฏฺฐ โลกา,
 อฏฺฐ โลกธมฺมา. นว โลกา, นว
 สตฺตาวาสา. ทส โลกา, ทสายนานิ.
 ทฺวาทส โลกา, ทฺวาทสายนานิ.
 อฏฺฐารส โลกา. อฏฺฐารส ธาตุโย.

โลก ๑ คือ สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้
 เพราะอาหาร โลก ๒ คือ นามและรูป
 โลก ๓ คือเวทนา ๓ โลก ๔ คืออาหาร ๔
 โลก ๕ คือ อุปาทานขันธ์ ๕ โลก ๖ คือ
 อายตนะภายใน ๖ โลก ๗ คือ ภูมิเป็นที่ตั้ง
 วิณฺญาณ ๗ โลก ๘ คือ โลกธรรม ๘
 โลก ๙ คือ ภพเป็นที่อาศัยอยู่ของสัตว์ ๙
 โลก ๑๐ คือ อายตนะ ๑๐ โลก ๑๒ คือ
 อายตนะ ๑๒ โลก ๑๔ คือ ธาตุ ๑๔.

วชฺชนฺติ สฬฺเพ กิเลสฺสา วชฺชา,
 สฬฺเพ ทฺวจฺจริตา วชฺชา, สฬฺเพ อภิสํขารา

คำว่า โทษ คือ กิเลสทั้งปวง ทฺวจฺจริต
 ทั้งปวง อภิสํขารทั้งปวง กรรมอันเป็นเหตุ

จอมพลประภาส จารุเสถียร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วชฺชา, สพฺเพ ภวคามิกมฺมา วชฺชา, อิติ
 อิมสฺมึ จ โลกเ อิมสฺมึ จ วชฺเช ทิพฺพา
 ภยสณฺณา ปจฺจุปฺภุจฺจिता โหติ เสຍฺยถาปิ
 อุกฺขิตฺตาสีเก^๑ วธเก. อิเมหิ ปณฺณาสาย
 อากาเรหิ อิมานิ ปณฺจินฺนุทฺริยานิ ชานาติ
 ปสฺสตี อณฺณาติ ปฏฺวิชฺฌติ, อิทํ ตถาคตสฺส
 อินฺนุทฺริยานํ ปโรปฺริยตฺตเต ฌานํ.

ให้สัตว์ไปสู่ภพทั้งปวง เป็นโทษ ความ
 สำคัญในโลกนี้และโทษนี้ว่า เป็นภัยอัน
 แรงกล้า ปรากฏแล้วด้วยประการดังนี้
 เหมือนความสำคัญในเพศธมาต ผู้เงือกบา
 เข้ามาจะฆ่า ฉะนั้น. พระตถาคตย่อมหทร
 ฐู ทรงเห็น ทรงทราบชัด ทรงแทงตลอดซึ่ง
 อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ด้วยอาการ ๕๐ นี้
 นี้เป็นอินทรีย์ปโรปรียัตตญาณของพระตถาคต.

อินฺนุทฺริยปโรปฺริยตฺตญาณนิตฺเทโส อฏฺฐสฺสฏฺฐิโม.

อินฺนุทฺริยปโรปฺริยตฺตญาณนิตฺเทส ทิ ๖๘ จป.

๖๘. อาสยานุสยญาณนิตฺเทส

๖๘. อาสยานุสยญาณนิตฺเทส

๑๑๓. กตมํ ตถาคตสฺส สฺสฺตฺตานํ

๑๑๓. ญาณในฉันทะเป็นที่มานอนและ

อาสยานุสเย ฌานํ ? อิทํ ตถาคโต สฺสฺตฺตานํ
 อาสยํ ชานาติ, อนุสยํ ชานาติ, จริตํ
 ชานาติ, อธิมุตฺตํ ชานาติ, ภพฺพาภพฺเพ

กิเลสอันนอนเนื่องแห่งสัตว์ทั้งหลาย ของ
พระตถาคตเป็นใจน ? ในญาณนี้ พระ-
 ตถาคตย่อมหทรทราบฉันทะ เป็นที่มานอน

^๑ ลี. อุกฺขิตฺตาวเก.

จอมพลประภาส จารุเสถียร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สตฺเต ปชานาติ.

กิเลสอันนอนเนื่อง จริต อธิมุตติ ของสัตว์
ทั้งหลาย ย่อมทรงทราบชัดภัพสัตว์และ
อภัพสัตว์.

กตโม จ^๑ สตฺตานํ อาสโย ?
"สสฺสโต โลโก"ติ वा "อสสฺสโต โลโก"ติ
วา "อนฺตวา โลโก"ติ वा "อนนฺตวา
โลโก"ติ वा "คํ ชีวํ คํ สรฺรณฺ"ติ वा
"อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรฺรณฺ"ติ वा "โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺ"ติ वा "น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺ"ติ वा "โหติ จ น จ
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺ"ติ वा "เนว
โหติ (๒) น น โหติ (๒) ตถาคโต
ปรมฺมรณฺ"ติ वा. อิติ ภาวทิจฺจนฺนิสฺสิตา
วา สตฺตา โหนฺติ วิภวทิจฺจนฺนิสฺสิตา वा.

ก็ฉันทะเป็นที่มานอนของสัตว์ทั้งหลาย
เป็นไฉน ? สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้อาศัยทิวารา
ทิมี่ อาศัยทิวาราในความปราศจากภพก็มี
ตั้งนี้ว่า "โลกเที่ยง" บ้าง "โลกไม่เที่ยง"
บ้าง "โลกมีที่สุด" บ้าง "โลกไม่มีที่สุด"
บ้าง "ชีพอันนั้นสรณะก็อันนั้น" บ้าง "ชีพ
เป็นอย่างหนึ่ง สรณะก็เป็นอย่างหนึ่ง" บ้าง
"สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก" บ้าง
"สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เป็นอีก"
บ้าง "สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วก็ย่อมเป็น
อีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี" บ้าง "สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้" บ้าง.

^๑ โป. ฉ. จสทโท นตฺถิ.

^๒ โป. จ.

เอเต วา ปน อุโภ อนุเต อนุปกมม
 อิทปจฺจยตาปฏิจฺจสมุပ္ปนฺเนสุ ฌมฺเมสุ
 อนุโลมิกา ขนฺติ ปฏิลทุธา โหติ, ยถาภูตํ
 วา ญาณํ กามํ เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ "อัยํ
 ปุคฺคโล กามกรุโก กามาสิโน กามาธิ-
 มุคฺโต"ติ กามํ เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ "อัยํ
 ปุคฺคโล เนกขมฺมกรุโก เนกขมฺมาสิโน
 เนกขมฺมาธิมุคฺโต"ติ เนกขมฺมํ เสวนตฺตญฺเฒว
 ชานาติ "อัยํ ปุคฺคโล เนกขมฺมกรุโก
 เนกขมฺมาสิโน เนกขมฺมาธิมุคฺโต"ติ
 เนกขมฺมํ เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ "อัยํ
 ปุคฺคโล กามกรุโก กามาสิโน กามาธิ-
 มุคฺโต"ติ พยาปาทำ เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ
 "อัยํ ปุคฺคโล พยาปาตกรุโก พยาปาทาสิโน
 พยาปาทาธิมุคฺโต"ติ.

บุคคลไม่ข้องแหวะส่วนที่สุด ทั้งสองนี้
 เสียแล้ว เป็นอันได้ขันตอันสมควร ในธรรม
 ทั้งหลายอันอาศัยกันคือความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย
 เกิดขึ้น. อนึ่ง พระตถาคตย่อมทรงทราบ
 บุคคลผู้เสพกาม ด้วยยถาภูตญาณ คือ ทรง
 ทราบบุคคลผู้เสพกามว่า "บุคคลนี้เป็นผู้หนัก
 ในกาม มีกามเป็นที่อาศัย น้อมใจไปใน
 กาม" ทรงทราบบุคคลผู้เสพเนกขัมมะว่า
 "บุคคลนี้เป็นผู้หนักในเนกขัมมะ มีเนกขัมมะ
 เป็นที่อาศัย น้อมใจไปในเนกขัมมะ"...
 ทรงทราบบุคคลผู้เสพพยาบาทว่า "บุคคลนี้
 เป็นผู้หนักในพยาบาท มีพยาบาทเป็นที่อาศัย
 น้อมใจไปในพยาบาท".

พฺยาปาทำ เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ "อัยํ
 ปุคฺคโล อพฺยาปาตกรุโก อพฺยาปาทาสิโน
 อพฺยาปาทาธิมุคฺโต"ติ. อพฺยาปาทำ
 เสวนตฺตญฺเฒว ชานาติ "อัยํ ปุคฺคโล

ทรงทราบบุคคลผู้เสพ ความไม่พยาบาทว่า
 "บุคคลนี้เป็นผู้หนักในความไม่พยาบาท มี
 ความไม่พยาบาทเป็นที่อาศัย น้อมใจไปใน
 ความไม่พยาบาท"... ทรงทราบบุคคลผู้

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามรรค.ป.ท.๒-๕

(อพฺยาปาหครุโก อพฺยาปาหสโย อพฺยา-
 ปาหธาธิมุตฺโต"ติ. อพฺยาปาหํ เสวนตฺถเวย
 ชานาติ "อัยํ ปุคฺคโล พฺยาปาหครุโก
 พฺยาปาหสโย พฺยาปาหธาธิมุตฺโต"ติ.
 ถีนมิทฺธํ เสวนตฺถเวย ชานาติ) "อัยํ
 ปุคฺคโล ถีนมิทฺธครุโก ถีนมิทฺธสโย
 ถีนมิทฺธธาธิมุตฺโต"ติ. ถีนมิทฺธํ เสวนตฺถเวย
 ชานาติ "อัยํ ปุคฺคโล อาโลกสณฺฑาครุโก
 อาโลกสณฺฑาสโย อาโลกสณฺฑาธิมุตฺโต"ติ.
 อาโลกสณฺฑํ เสวนตฺถเวย ชานาติ "อัยํ
 ปุคฺคโล (อาโลกสณฺฑาครุโก อาโลกสณฺฑา-
 สโย อาโลกสณฺฑาธิมุตฺโต"ติ. อาโลกสณฺฑํ
 เสวนตฺถเวย ชานาติ "อัยํ ปุคฺคโล
 ถีนมิทฺธครุโก ถีนมิทฺธสโย ถีนมิทฺธธา-
 ธิมุตฺโต"ติ,) อัยํ สตฺตทานํ อาสโย.

เสพถีนมิทฺธะว่า "บุคคลนี้เป็นผู้หนักใน
 ถีนมิทฺธะ มีถีนมิทฺธะเป็นที่อาศัย น้อมใจไป
 ในถีนมิทฺธะ" ทรงทราบบุคคลผู้เสพอาโลก-
 สันฺฑาว่า "บุคคลนี้เป็นผู้หนักในอาโลกสันฺฑา
 มีอาโลกสันฺฑาเป็นที่อาศัย น้อมใจไปใน
 อาโลกสันฺฑา"...

๑๑๔. กตโม จ สตฺตทานํ อนุสฺสโย ?

สตฺตทานุสฺสยา กามราคานุสฺสโย ปฏิฆานุสฺสโย
 มานานุสฺสโย ทิฏฺฐานุสฺสโย วิจิกิจฺจานุสฺสโย
 ภวราคานุสฺสโย อวิชฺชานุสฺสโย. ยํ โลเก

๑๑๔. ก็กิเลสอันนอนเนื่องของสัตว์

ทั้งหลายเป็นไฉน ? กิเลสอันนอนเนื่องของ
 สัตว์ทั้งหลาย คือ กามราคานุสฺสย ปฏิฆานุสฺสย
 มานานุสฺสย ทิฏฺฐานุสฺสย วิจิกิจฺจานุสฺสย

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปิยรูปี สาตรูปี, เขตฺถ สตฺตานิ กาม-
 รากานุสโย อนุเสติ. ยํ โลกเก อปฺปิยรูปี
 อสตรูปี, เขตฺถ สตฺตานิ ปฏฺิฆานุสโย
 อนุเสติ. อิติ อิมेषุ ทฺวีสุ ธมฺเมสุ อวิชฺชา
 อนุปฺติตา, ตเทกฺกุโร มาโน จ ทิฏฺฐิจ จ
 วิจิกิจฺฉา จ ทฏฺฐพฺพา. อयํ สตฺตานิ
 อนุสโย.

กตมณฺจ สตฺตานิ จริตฺติ ? ปุณฺณานิ-
 สงฺขารो อปุณฺณานิสงฺขารो อานเณชานิ-
 สงฺขารो ปริตฺตภูมิกो वा มหาภูมิกो वा.
 อิทํ สตฺตานิ จริตฺติ.

๑๑๕. กตมา จ สตฺตานิ อธิมุตฺติ ?
 สนฺติ สตฺตา หินาธิมุตฺติกา, สนฺติ สตฺตา
 ปณฺิตาธิมุตฺติกา. หินาธิมุตฺติกา สตฺตา
 หินาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวนฺติ ภขฺนฺติ
 ปยิริปาสนฺติ, ปณฺิตาธิมุตฺติกา สตฺตา
 ปณฺิตาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวนฺติ ภขฺนฺติ
 ปยิริปาสนฺติ.

ภวรากานุสฺย อวิชชานุสฺย. กามรากานุสฺย
 ของหมู่สัตว์ ย่อมนอนเนื่องในอารมณ์อันเป็น
 ที่รักที่ยินดีในโลก. ปฏิกฆานุสฺยของหมู่สัตว์
 ย่อมนอนเนื่องในอารมณ์ อันไม่เป็นที่รักที่
 ยินดีในโลก. อวิชชาตกไปตามในธรรม ๒
 ประการนี้ ดังนี้ มานะ ทิฐิ และวิจิกิจฉา
 ซึ่งตั้งอยู่ร่วมกันกับอวิชชานั้น ก็พึงเห็นดังนี้.
 นี้เป็นกิเลสอันนอนเนื่องของสัตว์ทั้งหลาย.

กัจจิริตของสัตว์ทั้งหลายเป็นไฉน ?
 ปุณฺณานิสงฺขาร อปุณฺณานิสงฺขาร อเนณฺชานิ-
 สงฺขาร เป็นภูมिन้อยก็ตาม เป็นภูมิมากก็ตาม
 นี้เป็นจิริตของสัตว์ทั้งหลาย.

๑๑๕. ก้อธิมุตฺติของสัตว์ทั้งหลายเป็น
 ไฉน ? สัตว์ทั้งหลายมีอธิมุตฺติเลวก็มี มี
 อธิมุตฺติประณีตก็มี สัตว์ทั้งหลายผู้มีอธิมุตฺติ
 เลว ย่อมสมาคมคบหา เข้านั่งใกล้สัตว์ผู้มี
 อธิมุตฺติเลวเหมือนกัน สัตว์ทั้งหลายผู้มี
 อธิมุตฺติประณีต ย่อมสมาคมคบหา เข้า
 นั่งใกล้สัตว์ผู้มีอธิมุตฺติประณีตเหมือนกัน.

คุณยุพนา ธรรมโกวิท
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีตมฺปิ อทุธานํ Һินาธิมุตฺติกา สตุตา แมในอดีตกาล สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริมุตฺติแล้ว
 Һินาธิมุตฺติเก สตุเต เสวีสุ ภขีสุ ก็สมาคมคบหา เข้านั่งใกล้สัตว์ผู้มีอริมุตฺติ
 ปยิริปาสิสุ, สมนฺนาคตา สมนฺนาคตา เลวเหมือนกัน สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริมุตฺติ
 ปณีตาธิมุตฺติเก สตุเต เสวีสุ ภขีสุ ประณีต ก็สมาคมคบหา เข้านั่งใกล้สัตว์ผู้มี
 ปยิริปาสิสุ, อนาคตมฺปิ อทุธานํ Һินาธิ- อริมุตฺติประณีตเหมือนกัน แมในอนาคตกาล
 มุตฺติกา สตุตา Һินาธิมุตฺติเก สตุเต สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริมุตฺติแล้ว ก็จักสมาคม
 เสวีสุสนฺติ ภขีสุสนฺติ ปยิริปาสิสุสนฺติ, คบหาเข้านั่งใกล้สัตว์ผู้มีอริมุตฺติแล้วเหมือน-
 ปณีตาธิมุตฺติกา สตุตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตุเต กัน สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริมุตฺติประณีต ก็จัก
 เสวีสุสนฺติ ภขีสุสนฺติ ปยิริปาสิสุสนฺติ. อย่ สมาคมคบหา เข้านั่งใกล้สัตว์ผู้มีอริมุตฺติ
 สตุตานํ อริมุตฺติ. ประณีตเหมือนกัน. นี้เป็นอริมุตฺติของสัตว์
 ๕

กตเม สตุตา อภพฺพา ? เย เต
 สตุตา กมฺมาวรรณ สมนฺนาคตา กิเลสา-
 วรรณ สมนฺนาคตา วิปากาวรรณ
 สมนฺนาคตา อสฺสทุธา อจฺจนฺทิกา ทุปฺปณฺณา
 อภพฺพา นิยามํ โอบกฺกมิตฺตุ กุสฺเลสฺสุ ฌมฺเมสุ
 สมนฺนาคตํ. อิมเ เต สตุตา อภพฺพา.

อภพฺพสัตว์เป็นไฉน ? สัตว์ทั้งหลาย
 ผู้ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องกัน คือ
 กรรม กิเลส วิบาก เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มี
 จันทะ มีปัญญาทราม ไม่อาจย่างเข้าสู่
 สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลาย. เหล่านี้
 เป็นอภพฺพสัตว์.

กตเม สตุตา ภพฺพา ? เย เต
 สตุตา น กมฺมาวรรณ สมนฺนาคตา น

ภพฺพสัตว์เป็นไฉน ? สัตว์ทั้งหลาย
 ผู้ไม่ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องกัน คือ

คุณยุพนา ธรรมโกวิท
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กิเลสาวรณ สมนนาคตา น วิปากา-
วรณ สมนนาคตา สหุตา จนุทิกา
ปณณวโนโต ภพพา นิยามิ โอกกมิตฺถิ กุสเลสุ
ธมฺเมสุ สมนฺตํ. อิม เต สุตฺตา ภพพา,
อิหิ ตถาคตฺสฺส สุตฺตานํ อาสยานุสเย ฌาณํ.

กรรม กิเลส วิปาก เป็นผู้มีศรัทธา มีฉันทะ
มีปัญญา อาจย่างเข้าสู่สัมมัตตนิยาม ใน
กุศลธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นกัปปสัจจ นี้
เป็นญาณในฉันทะเป็นที่มานอน และกิเลสอัน
นอนเนื่องแห่งสัจจทั้งหลายของพระตถาคต.

อาสยานุสยญาณนิตฺเทโส เอกุณฺสฺสฺสฺสโม.

อาสยานุสยญาณนิตฺเทโส ที่ ๖๔ จบ.

๗๐. ยมกปาฏิหาริญาณนิตฺเทโส

๗๐. ยมกปาฏิหาริญาณนิตฺเทโส

๑๑๖. กตมํ ตถาคตฺสฺส ยมกปาฏิหาริ
ญาณํ ? อิธ ตถาคโต ยมกปาฏิหาริ กโรติ
อสาธารณํ สาวเกหิ, อุปริมกายโต
อคฺคิกฺขนุโธ ปวตฺตติ, เหญจิมกายโต
อุทกธารา ปวตฺตติ. เหญจิมกายโต
อคฺคิกฺขนุโธ ปวตฺตติ, อุปริมกายโต
อุทกธารา ปวตฺตติ. ปุรตฺถิมกายโต
อคฺคิกฺขนุโธ ปวตฺตติ, ปจฺจิมกายโต

๑๑๖. ยมกปาฏิหาริญาณของพระ-
ตถาคตเป็นไฉน ? ในญาณนี้ พระตถาคต
ย่อมทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ไม่สาธารณะด้วย
หมู่พระสาวก คือ ท่อไฟพุ่งออกจากพระกาย
เบื้องบน สายน้ำพุ่งออกจากพระกายเบื้อง-
ล่าง ท่อไฟพุ่งออกจากพระกายเบื้องล่าง
สายน้ำพุ่งออกจากพระกายเบื้องบน ท่อไฟ
พุ่งออกจากพระกายเบื้องหน้า สายน้ำพุ่ง

คุณยุพนา ธรรมโกวิท
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุทกธारा ปวตฺตติ. ปจฺฉิมกายโต อคฺคิกุ- ออกจากพระกายเบื้องหลัง ท่อไฟพุ่งออก
 ษฺนุโธ ปวตฺตติ, ปุรฺตฺถิมกายโต อุทกธारा จากพระกายเบื้องหลัง สายน้ำพุ่งออกจาก
 ปวตฺตติ. พระกายเบื้องหน้า.

ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ท่อไฟพุ่งออกจากพระเนตรเบื้องขวา สาย-
 วามอฺกฺขิโต อุทกธारा ปวตฺตติ. วาม- น้ำพุ่งออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย ท่อไฟ
 อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต พุ่งออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่ง
 อุทกธारा ปวตฺตติ. ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต ออกจากพระเนตรเบื้องขวา ท่อไฟพุ่งออก
 อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, วามกณฺณโสฺตโต จากช่องพระกรรณเบื้องขวา สายน้ำพุ่ง
 อุทกธारा ปวตฺตติ. วามกณฺณโสฺตโต ออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย ท่อไฟพุ่ง
 อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต ออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่ง
 อุทกธारा ปวตฺตติ. ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต ออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา ท่อไฟพุ่ง
 อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, วามนาสิกาสฺตโต ออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา สายน้ำพุ่ง
 อุทกธारा ปวตฺตติ. วามนาสิกาสฺตโต ออกจากช่องพระนาสิกเบื้องซ้าย ท่อไฟพุ่ง
 อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ทกฺขินฺนอฺกฺขิโต ออกจากช่องพระนาสิกเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่ง
 อุทกธारा ปวตฺตติ. ออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา.

ทกฺขินฺนอฺสกุญฺโต อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ท่อไฟพุ่งออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องขวา
 วามอฺสกุญฺโต อุทกธारा ปวตฺตติ. สายน้ำพุ่งออกจากจะงอยพระอังสา เบื้อง-
 วามอฺสกุญฺโต อคฺคิกุษฺนุโธ ปวตฺตติ, ซ้าย ท่อไฟพุ่งออกจากจะงอยพระอังสา
 ทกฺขินฺนอฺสกุญฺโต อุทกธारा ปวตฺตติ. เบื้องซ้าย สายน้ำพุ่งออกจากจะงอยพระ-

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทกฺขินฺทตฺตโต อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ,
 วามทตฺตโต อุกฺกธารา ปวตฺตติ. วาม-
 ทตฺตโต อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, ทกฺขินฺทตฺตโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. ทกฺขินฺทตฺตโต
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, วามปสฺสโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. วามปสฺสโต
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, ทกฺขินฺทตฺตโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ.

อังสาเบ็องขวา ท่อไฟพุ่งออกจากพระหัตถ์
 เบ็องขวา สายน้ำพุ่งออกจากพระหัตถ์
 เบ็องซ้าย ท่อไฟพุ่งออกจากพระหัตถ์เบ็อง-
 ซ้าย สายน้ำพุ่งออกจากพระหัตถ์เบ็องขวา
 ท่อไฟพุ่งออกจากพระปรัศว์เบ็องขวา สาย-
 น้ำพุ่งออกจากพระปรัศว์เบ็องซ้าย ท่อไฟพุ่ง
 ออกจากพระปรัศว์เบ็องซ้าย สายน้ำพุ่งออก
 จากพระปรัศว์เบ็องขวา.

ทกฺขินฺทปาทโต อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ,
 วามปาทโต อุกฺกธารา ปวตฺตติ. วาม-
 ปาทโต อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, ทกฺขินฺทปาทโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. อํกุลฺลํกุเลหิ
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, อํกุลฺลนฺตริกาหิ
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. อํกุลฺลนฺตริกาหิ
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, อํกุลฺลํกุเลหิ
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. เอเกกโลมโต
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, เอเกกโลมโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. โลมกฺุปโต โลมกฺุปโต
 อคฺคิกฺขนฺโต ปวตฺตติ, โลมกฺุปโต โลมกฺุปโต
 อุกฺกธารา ปวตฺตติ. ฉนฺนํ วณฺณนํ นีลานํ

ท่อไฟพุ่งออกจากพระบาทเบ็องขวา สายน้ำ
 พุ่งออกจากพระบาทเบ็องซ้าย ท่อไฟพุ่ง
 ออกจากพระบาทเบ็องซ้าย สายน้ำพุ่งออก
 จากพระบาทเบ็องขวา ท่อไฟพุ่งออกจาก
 พระองคฺลี สายน้ำพุ่งออกจากระหว่าง
 พระองคฺลี ท่อไฟพุ่งออกจากระหว่าง
 พระองคฺลี สายน้ำพุ่งออกจากพระองคฺลี
 ท่อไฟพุ่งออกจากพระโลมาเส้นหนึ่ง ๆ สาย
 น้ำพุ่งออกจากพระโลมาเส้นหนึ่ง ๆ ท่อไฟ
 พุ่งออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม ๆ สายน้ำ
 พุ่งออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม ๆ (พระ-
 รัศมีแผ่ชานออกจากพระสรীরกาย ด้วย

คุณยุพนา ธรรมโกวิท
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปีตกานํ โลหิตกานํ โอทาทานํ มณฺเชฏฺจํ
ปภสฺสรานํ.

สามารถ) แห่งวรรณ ๖ คือ สีเขียว
สีเหลือง สีแดง สีขาว สีแสด สีเลื่อม
ประกายสร.

ภควา จงฺกมฺติ, นิมฺมิโต ติฏฺฐติ วา
นีสํหติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ. ภควา
ติฏฺฐติ, นิมฺมิโต จงฺกมฺติ วา นีสํหติ วา
เสยฺยํ วา กปฺเปติ ภควา นีสํหติ, นิมฺมิโต
จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ.
ภควา เสยฺยํ กปฺเปติ, นิมฺมิโต จงฺกมฺติ
วา ติฏฺฐติ วา นีสํหติ วา? ภควา จงฺกมฺติ
วา นีสํหติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ, นิมฺมิโต
ติฏฺฐติ. ภควา จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ วา
เสยฺยํ วา กปฺเปติ, นิมฺมิโต นีสํหติ.

พระผู้มีพระภาคเสด็จจจกรม พระ-
พุทฺธนิมิตประทับยืน ประทับนั่ง หรือทรง
ไสยาสน์ พระผู้มีพระภาคประทับยืน พระ-
พุทฺธนิมิตเสด็จจจกรม ประทับนั่ง หรือ
ทรงไสยาสน์ พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
พระพุทฺธนิมิตเสด็จจจกรม ประทับยืน หรือ
ทรงไสยาสน์ พระผู้มีพระภาคทรงไสยาสน์
พระพุทฺธนิมิตเสด็จจจกรมประทับยืน หรือ
ประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจจกรม
ประทับนั่ง หรือทรงไสยาสน์ พระพุทฺธนิมิต

๑ ส. อ. นิมฺมิโต จงฺกมฺติ, ภควา ติฏฺฐติ
วา นีสํหติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ.
นิมฺมิโต ติฏฺฐติ, ภควา จงฺกมฺติ วา
นีสํหติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ นิมฺมิโต
นีสํหติ. ภควา จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ วา
เสยฺยํ วา กปฺเปติ นิมฺมิโต เสยฺยํ
กปฺเปติ, ภควา จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ
วา นีสํหติ วาติ.

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภควา ติญฺจติ วา นิสิตฺติ วา จงฺกมฺติ ประทับยืน พระผู้มีพระภาคเสด็จจงกรม
 วา, นิมฺมิโต เสยฺยํ กปฺเปติ? อิทฺถิ ประทับยืน หรือทรงไสยาสน์ พระพุทฺธนิมิต
 ตถาคคฺสฺส ยมกปาฎิที่เร ณาณํ. ประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคประทับยืน
 ประทับนั่ง หรือเสด็จจงกรม พระพุทฺธนิมิต
 ทรงไสยาสน์ นี้เป็นยมกปาฎิหาริญาณของ
 พระตถาคต.

ยมกปาฎิที่รณาณนิตฺเทโส สตฺตติโม.

ยมกปาฎิที่รณาณนิตฺเทส ที่ ๗๐ จบ.

๗๑. มหากรุณาญาณนิตฺเทส

๗๑. มหากรุณาญาณนิตฺเทส

๑๑๗. กตมํ ตถาคคฺสฺส มหากรุณา-
 สฺมาปตฺติยา ณาณํ ? พหุเกหิ อากาเรหิ

๑๑๗. มหากรุณาสมาบัติญาณของ
พระตถาคตเป็นไฉน ? พระผู้มีพระภาค

๑ ส. อ. นิมฺมิโต จงฺกมฺติ, ภควา ติญฺจติ
 วา นิสิตฺติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ.
 นิมฺมิโต ติญฺจติ, ภควา จงฺกมฺติ วา
 นิสิตฺติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ นิมฺมิโต
 นิสิตฺติ. ภควา จงฺกมฺติ วา ติญฺจติ วา
 เสยฺยํ วา กปฺเปติ นิมฺมิโต เสยฺยํ
 กปฺเปติ, ภควา จงฺกมฺติ วา ติญฺจติ
 วา นิสิตฺติ วาติ.

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปัสสนุตานํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ สตฺเตสุ ๕ ทั้งหลายผู้ตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาเห็นอยู่
 มหากรุณา โอกุภมฺติ, "อาทิตฺโต ๖ ด้วยอาการเป็นอันมาก จึงทรงแผ่พระมหา-
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปัสสนุตานํ พุทฺธานํ ๗ กรุณาไปในหมู่สัตว์ คือพระผู้มีพระภาคทั้ง-
 ภควนฺตานํ สตฺเตสุ มหากรุณา โอกุภมฺติ. ๘ หลายผู้ตรัสรู้แล้ว ทรงเห็นอยู่ว่า "โลก-
 สันนิวาสนันไพตฺติคฺโขนแลว" จึงทรงแผ่
 พระมหากรุณาไปในหมู่สัตว์.

"อุยฺยตุโต โลกสนฺนิวาโส"ติ ๑เปฯ
 โอกุภมฺติ. "ปยาโต โลกสนฺนิวาโส"ติ
 ๑เปฯ โอกุภมฺติ. "กมุคฺคํ ปฏิปนฺโน"^๑
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปัสสนุตานํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตานํ สตฺเตสุ มหากรุณา โอกุภมฺติ,
 "อุปนียติ โลโก อหฺรุโว"ติ ปัสสนุตานํ
 พุทฺธานํ ภควนฺตานํ สตฺเตสุ มหากรุณา
 โอกุภมฺติ. "อตุตาโณ"^๒ โลโก อนภิสฺสโร"ติ
 ปัสสนุตานํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ สตฺเตสุ
 มหากรุณา โอกุภมฺติ, "อสุสโก โลโก
 สพุพฺ พทาย คมนียนฺ"ติ ปัสสนุตานํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตานํ สตฺเตสุ มหากรุณา โอกุภมฺติ,

พระผู้มีพระภาคผู้ตรัสรู้แล้ว ทรงเห็น
 อยู่ว่า "โลกสันนิวาสนกผลแลว" ๑ลฯ
 "โลกสันนิวาสนเคลื่อนผลแลว" ๑ลฯ
 "โลกสันนิวาสนเดินทางผิดแลว"... "โลก
 อันชรานำเข้าไป มิได้ยั่งยืน"... "โลก
 ไม่มีที่ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่"... "โลกไม่มี
 อะไรเป็นของตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวง
 ไป"... "โลกปรองอองเป็นนิตย์ ไม่รู้จักอึด
 เป็นทาสแห่งตัณหา"... "โลกสันนิวาสน
 ไม่มีที่ต้านทาน" ๑ลฯ "โลกสันนิวาสนไม่มี
 ที่เร้น" ๑ลฯ "โลกสันนิวาสนไม่มีที่พึ่ง" ๑ลฯ
 "โลกสันนิวาสนไม่มีที่พึ่งของใคร" ๑ลฯ

^๑ ฉ. กุมุคคฺคปฺปฏิปนฺโน.

^๒ ฉ. อ. อตาโณ.

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"อุโน โลก อติโต ตณฺหาทาโส"ติ
 ปสฺสนฺตานํ พุทฺธานํ ภกฺวณฺตานํ สฺตฺเตสฺ
 มหากรณา โลกฺกมฺติ, "อตุตาโน"^๑ โลก-
 สฺนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ พุทฺธานํ ฯเปฯ
 "อเลโน โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ
 ฯเปฯ "อสรโน โลกสนฺนิวาโส"ติ
 ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "อสรณฺญโต โลก-
 สฺนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

"อุทฺธโต โลก อวฺปสฺนฺโต"ติ
 ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "สฺสฺลโล โลกสนฺนิวาโส
 วิทฺธิ ปุณฺสฺลฺเลหิ, ตสฺส นฺตฺถนฺโน โกจิ
 สฺลฺลนํ อุทฺธโต"^๒ อณฺฑฺตฺร มยา"ติ
 ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "อวิชฺชนฺตฺการาวโร
 โลกสนฺนิวาโส (^๓) กิเลสฺปณฺชโร ปกฺขิตฺโต"^๔
 ตสฺส นฺตฺถนฺโน โกจิ อาโลกํ ทสฺเสตฺตา
 อณฺฑฺตฺร มยา"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

"โลกสนฺนิวาสฺฟงฺขานํ ไม่สงฺบ" ฯลฯ
 "โลกสนฺนิวาสมิถฺกฺกร ฏฺกฺกฺกรเป็นจํานวน
 มากเสียบแทงแล้ว ใครอื่นนอกจากเราผู้จะ
 ถอนลูกศรทั้งหลายของโลกสนฺนิวาสนั้น เป็น
 ไม่มี" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสมิถฺกฺกํคือ
 อวิชชาปกั้นไว้ ถูกใส่เข้าไปยังกรงกิเลส
 ใครอื่นนอกจากเราซึ่งจะแสดงธรรม เป็น
 แสงสว่างแก่โลกสนฺนิวาสนั้นเป็นไม่มี" ฯลฯ

^๑ ม. อตายนโน, อ. อตานิโน.
^๒ ฉ. อุทฺธตฺตา.
^๓ ฉ. อณฺฑฺทฺโต.
^๔ ฉ. อ. กิเลสฺปณฺชโร ปกฺขิตฺโต

ปฏิสัมพันธ์ทางวรรค.ป.พ.๒-๕

คุณพจน์-คุณสารี กลั่นพจน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"อวิชชาโคโต . โลกสนฺนิวาโส อนุชฺฌโคโต^๑
 ปรีโยนนุโธ^๒ ตนฺตาทุลาชาโคโต^๓ กุฬาคุณฺณจิก-
 ชาโคโต^๔ มุชฺชปพฺพชฺฌโคโต อปายํทุกฺคตฺติวินิปาตฺ^๕
 สํสารี นาทิวคฺคตฺติ^๖ติ ปสฺสสนฺตานิ ฯเปฯ
 "อวิชชาวิสโทสสลฺลิตฺโคโต โลกสนฺนิวาโส
 กิเลสกลลฺลิตฺโคโต^๖ติ ปสฺสสนฺตานิ ฯเปฯ
 "รากโทสโมหชฺฌาชฺฌโคโต . โลกสนฺนิวาโส,
 ตสฺส นตฺตญฺเอย โกจิ ชฺฌ วิชฺฌเฏตา อณฺณตฺร
 มยา^๖ติ ปสฺสสนฺตานิ ฯเปฯ

"โลกสนฺนิวาสตกอญฺเอยในอํานาจอวิชชา เป็น
 ผู้มัดอวิชชาหุ้มห่อไว้ ยุ่งตั้งเส้นด้าย
 พันกันเป็นกลุ่มก้อน นุ่งนั่งตั้งหญาปล้อง หญา
 มุงกระต่าย ไม่ล่วงพ้นสงสาร คือ อปาย
 ทุกฺคติและวินิปาต" ฯฯ "โลกสนฺนิวาสถูก
 อวิชชา มีโทษเป็นพิษที่เปื้อนอยู่แล้ว มีกิเลส
 เป็นเปือกตม" ฯฯ "โลกสนฺนิวาสรกด้วย
 ชฺฌก็คือรากะ โทสะ และโมหะ ใครอื่น
 นอกจากเราผู้จะช่วยสากรกชฺฌ ให้แก่โลก-
 สนฺนิวาสนั้น เป็นไม่มี" ฯฯ

"ตณฺหาสงฺฆมาฏปฏิมุกฺโก โลก-
 สนฺนิวาโส^๖ติ ปสฺสสนฺตานิ ฯเปฯ "ตณฺหา-
 ชาเลน โอตฺตโคโต^๖ โลกสนฺนิวาโส^๖ติ
 ปสฺสสนฺตานิ ฯเปฯ "ตณฺหาโสเตน วุชฺชติ
 ฯฯ

"โลกสนฺนิวาสถูกกองตัดหาสวมไว้"
 ฯฯ "โลกสนฺนิวาสถูกข่ายตัดหาครอบไว้"
 ฯฯ "โลกสนฺนิวาสถูกกระแสตัดหาพัดไป"
 ฯฯ "โลกสนฺนิวาสถูกตัดหาเป็นเครื่อง

^๑ ฉ. อณฺชโคโต .

^๒ อี. ปรีโยนนุโธ .

^๓ ฉ. ตนฺตาทุลาชาโคโต .

^๔ ฉ. กุลาคุณฺณจิกชาโคโต , ม. กุฬาคุณฺณจิกชาโคโต .

^๕ ฉ. อปายํ ทุกฺคตฺติ วินิปาตํ .

^๖ ส. โอตฺตโคโต, ฉ. โอตฺตโคโต, เอวมฺปรีปี .

คุณพจน์-คุณสารี กลับพจน์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ กล้อง กล้องไว้" ฯลฯ "โลกสนฺนิवासชาน
 "ตณฺหาสณฺโณชเนน สณฺณตฺโต โลก- ไปเพราะตัดหานุสัย" ฯลฯ "โลกสนฺนิवास
 สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ เตือร้อนด้วยความเตือร้อนเพราะตัดหา"
 "ตณฺหานุสเยน อนุสโฏ^๑ โลกสนฺนิวาโส"ติ ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสถุกความรุ่มร้อน คือ
 ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ตณฺหาสนฺตาเปน ตัดหาแผดเผา" ฯลฯ
 สนฺตปฺปติ โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ
 ฯเปฯ "ตณฺหาปริฬาเหน ปริตยฺหติ
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

"ทิกฺขุจิสฺสงฆาฏปฏิมุโก โลก- "โลกสนฺนิวาสถุกกองทิสฺฐีสวมไว้" ฯลฯ
 สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทิกฺขุจิส- "โลกสนฺนิวาสถุกข่ายทิสฺฐิครอบไว้" ฯลฯ
 ชาเลน โอตฺถโต โลกสนฺนิวาโส"ติ "โลกสนฺนิวาสถุกกระแสทิสฺฐิพัดไป" ฯลฯ
 ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทิกฺขุจิสฺเตน วุยฺหติ "โลกสนฺนิวาสถุกทิสฺฐิเป็นเครื่องคล้อง กล้อง
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ ไว้" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสชานไปเพราะ
 "ทิกฺขุจิสฺสณฺโณชเนน สณฺณตฺโต โลก- ทิกฺขุฐานุสัย" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสเตือร้อน
 สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทิกฺขุจานุ- ด้วยความเตือร้อนเพราะทิสฺฐิ" ฯลฯ
 สเยน อนุสโฏ โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ "โลกสนฺนิวาสถุกความรุ่มร้อน คือทิสฺฐิแผด-
 ฯเปฯ "ทิกฺขุจิสฺนฺตาเปน สนฺตปฺปติ เผา" ฯลฯ
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

^๑ อนุสทคโต .

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค.ป-ท.๒-๕

"ทัญญุจิปริฬาเทน ปริตยหติ โลกสนุนิวาโส"ติ

ปัสสนุตานัน ๑เปฯ

"ชาติยา อนุคโต โลกสนุนิวาโส"ติ

"โลกสนุนิวาสไปตามชาติ" ๑ลฯ

ปัสสนุตานัน ๑เปฯ "ชราย อนุสสฺว"

"โลกสนุนิวาสชมชานไปเพราะชรา" ๑ลฯ

โลกสนุนิวาโส"ติ ปัสสนุตานัน ๑เปฯ

"โลกสนุนิวาสถูกพยาธิตอบงำ" ๑ลฯ

"พฺยาธินา^๒ อภิกฺขโต โลกสนุนิวาโส"ติ

"โลกสนุนิวาสถูกมรณะทำหั้น" ๑ลฯ "โลก-

ปัสสนุตานัน ๑เปฯ "มรณฺณ อภิตโต"

สนุนิวาสตกอยู่ในกองทุกข์" ๑ลฯ

โลกสนุนิวาโส"ติ ปัสสนุตานัน ๑เปฯ

"ทุกฺขปติโต^๔ โลกสนุนิวาโส"ติ ปัสสนุตานัน

๑เปฯ

"ตณฺหาเย อุตฺทิตโต โลกสนุนิวาโส"ติ

"โลกสนุนิวาสถูกตัดหาจุดไป" ๑ลฯ

ปัสสนุตานัน ๑เปฯ "ชราปากการปริกฺขิตฺโต

"โลกสนุนิวาสถูกกำแพง คือ ชราแวดล้อม

โลกสนุนิวาโส"ติ ปัสสนุตานัน ๑เปฯ

ไว้" ๑ลฯ "โลกสนุนิวาสถูกบ่วงมัจจุ

"มัจจุปาเสน ปริกฺขิตฺโต โลกสนุนิวาโส"ติ

คล้องไว้" ๑ลฯ "โลกสนุนิวาสถูกเครื่อง

ปัสสนุตานัน ๑เปฯ "มหาพนฺธนพฺพโต^๕

ผูกใหญ่พันไว้ คือ เครื่องผูกคือราคะ โทสะ

^๑ อนุสทคโต.

^๒ ก. พฺยาธินิ.

^๓ ฉ. อพฺภาหโต.

^๔ ฉ. ทุกฺเข ปติฏฺฐิตโต.

^๕ ฉ. มหาพนฺธนพฺพโต.

โลกสนุนิวาโส รากพฺนุชเนน โทสพฺนุชเนน โมหะ มานะ ทิฐิ กิเลส ทุจฺริต ใฺครอื่น
 โมหพฺนุชเนน มานพฺนุชเนน ทิฏฺฐิพฺนุชเนน นอกจากเราผู้จะช่วยแก้เครื่องผูก ให้แก่
 กิเลสพฺนุชเนน ทุจฺริตพฺนุชเนน, ตสฺส โลกสนุนิวาสนั้น เป็นไม่มี" ฯลฯ
 นตฺถนฺโด โกจิ พฺนุชฺณ^๑ โมเจตา อณฺฑตฺร
 มยา"ติ ปสฺสฺนฺตานิ ฯเปฯ

"มหาสมุพาทปฏิปนฺโน โลกสนุนิวาโส, ตสฺส
 นตฺถนฺโด โกจิ โอกาสี^๒ ทสฺเสตา อณฺฑตฺร
 มยา"ติ ปสฺสฺนฺตานิ ฯเปฯ "มหาปฺลิโพเชน
 ปฺลิพฺพุโธ โลกสนุนิวาโส, ตสฺส นตฺถนฺโด
 โกจิ ปฺลิโพธิ เจเตตา^๓ อณฺฑตฺร มยา"ติ
 ปสฺสฺนฺตานิ ฯเปฯ "มหาปปาเต ปติโต
 โลกสนุนิวาโส, ตสฺส นตฺถนฺโด โกจิ
 ปปาตา อุทฺธตา อณฺฑตฺร มยา"ติ
 ปสฺสฺนฺตานิ ฯเปฯ "มหากนฺตารปฏิปนฺโน
 โลกสนุนิวาโส, ตสฺส นตฺถนฺโด โกจิ
 กนฺตาริ ตาเรตา อณฺฑตฺร มยา"ติ
 ปสฺสฺนฺตานิ ฯเปฯ

"โลกสนุนิวาสเดินไปตามทางแคบมาก ใคร
 อื่นนอกจากเราผู้จะช่วยชี้ทางสว่าง ให้แก่
 โลกสนุนิวาสนั้น เป็นไม่มี" ฯลฯ "โลก-
 สนุนิวาสถูกความกังวลเป็นอันมาก พัวพันไว้
 ใครอื่นนอกจากเรา ผู้จะช่วยตัดความกังวล
 ให้แก่โลกสนุนิวาสนั้น เป็นไม่มี" ฯลฯ
 "โลกสนุนิวาสตกลงไปในเหวใหญ่ ใครอื่น
 นอกจากเราผู้จะช่วยจุดโลกสนุนิวาสนั้น ให้
 ขึ้นพ้นจากเหว เป็นไม่มี" ฯลฯ "โลก-
 สนุนิวาสเดินทางกันดารมาก ใครอื่นนอก
 จากเราผู้จะช่วยให้โลกสนุนิวาสนั้น ข้ามพ้น
 ทางกันดารได้ เป็นไม่มี" ฯลฯ

^๑ โป. พฺนุชฺณา.
^๒ ฉ. อี. โอกาสี.
^๓ โป. เจโท, ม. เจตา.

คุณพจน์-คุณสารี กสันพจน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม. ป. ๗. ๒-๕

"มหาสัสสารปฏิปนฺโน โลกสนฺนิวาโส, ตสฺส
 นตฺถญฺเอย โภจิ สัสสารา โมเจตา อณฺณตฺร
 มยา"ติ ปสฺสนฺตํ ๗เปฯ "มหาวิทฺตุเค
 สมฺปริวตฺตติ โลกสนฺนิวาโส, ตสฺส นตฺถญฺเอย
 โภจิ วิทฺตุคา อุทฺตทา อณฺณตฺร มยา"ติ
 ปสฺสนฺตํ ๗เปฯ "มหาปลฺเลเป" ปลิปนฺโน
 โลกสนฺนิวาโส, ตสฺส นตฺถญฺเอย โภจิ
 ปลฺเลปา^๒ อุทฺตทา อณฺณตฺร มยา"ติ
 ปสฺสนฺตํ ๗เปฯ "อพฺภาทโต โลก-
 สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตํ ๗เปฯ "อาทิตฺโต
 โลกสนฺนิวาโส รากคฺคินา โทสคฺคินา
 โมหคฺคินา ชาตียา ชราย มรณฺเณ โสเกหิ
 ปริเทเวหิ ทฺวเขหิ โทมนสฺเสหิ
 อุปายาสฺหิ, ตสฺส นตฺถญฺเอย โภจิ
 นิพฺพาเปตา อณฺณตฺร มยา"ติ ปสฺสนฺตํ
 ๗เปฯ

"โลกสนฺนิवास เดินทางไปในสังสารวัฏใหญ่
 ใครอื่นนอกจากเราผู้จะช่วยให้โลกสนฺนิवास
 นั้นพ้นจากสังสารวัฏได้ เป็นไม่มี" ๗ลฯ
 "โลกสนฺนิवास กำลังเกลือกอยู่ในหล่มใหญ่
 ใครอื่นนอกจากเราผู้จะช่วยจุดโลกสนฺนิवास
 นั้นให้พ้นจากหล่มได้ เป็นไม่มี" ๗ลฯ
 "โลกสนฺนิวาสติคอยู่ในเปือกตมใหญ่ ใครอื่น
 นอกจากเรา จะช่วยถอนโลกสนฺนิวาสขึ้น
 จากเปือกตมก็ไม่มี" ๗ลฯ "โลกสนฺนิवास
 ร้อนด้วยไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือ
 โมหะ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
 ทฺวชฺ โทมนัส อุปายาส ใครอื่นนอกจากเรา
 ผู้จะช่วยดับไฟเหล่านั้น ให้แก่โลกสนฺนิवास
 นั้นได้ เป็นไม่มี" ๗ลฯ

^๑ โป. มหาปลาเป, ฉ. อิ. มหาปลิเป.

^๒ ฉ. ปลิปา.

คุณพจน์-คุณสารี กสฺนพจัน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"อนุนีตโก โลกสนุนิวาโส หนฺตติ
 นิจฺจมตาโณ ปตฺตทณฺโท ตกฺกาโร"^๑
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "วชฺชพนฺธนพนฺโธ"^๒
 โลกสนุนิวาโส อาฆาตนปจฺจุปฏฺจโธ, ตสฺส
 นตฺถณฺโณ โกจิ พนฺธน์ โมเจตา อณฺณตฺร
 มยา"^๓ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "อนาโณ
 โลกสนุนิวาโส ปรมการุณฺณปตฺโต, ตสฺส
 นตฺถณฺโณ โกจิ ตาเยตา อณฺณตฺร มยา"^๓ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ทุกฺขาทิคุนฺโน
 โลกสนุนิวาโส จิรฺรตฺตํปฺพิโต"^๓ติ ปสฺสนฺตานิ
 ฯเปฯ "คฺธิโต"^๔ นิจฺจํ ปิปาสิโต"^๓ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ

"โลกสนุนิวาสถุกอุปัททวะทังปวง ครอบงำ
 โลกสนุนิวาสทฺรณฺทฺราย เตอฺครอฺนเป็นนิตฺย
 ไม่มีอะไรต้านทาน ต้องรับอาชญา ต้องทำ
 ตามอาชญา" ฯฯ "โลกสนุนิวาสถุกผูกด้วย
 เครื่องผูกคือโทษ ปราภฏอยู่ที่ตะแลงแกง
 ใครอื่นนอกจากเราผู้จะช่วยแก้เครื่องผูกให้
 โลกสนุนิวาสนั้นได้ เป็นไม่มี" ฯฯ "โลก-
 สนุนิวาสไม่มีที่พึ่ง ควรได้รับความกรุณา
 อย่างยิ่ง ใครอื่นนอกจากเราผู้จะช่วย
 ต้านทานให้แก่โลกสนุนิวาสนั้น เป็นไม่มี"
 ฯฯ "โลกสนุนิวาสถุกทุกข์เสียบแทงบีบคั้น
 มานาน" ฯฯ "โลกสนุนิวาสติดใจกระหาย
 อยู่เป็นนิตฺย" ฯฯ

"อนฺโธ โลกสนุนิวาโส อจฺจขุโก"^๓ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "หตฺเตตฺโต โลก-
 สนุนิวาโส อปริณายโก"^๓ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ

"โลกสนุนิวาสเป็นโลกบอด ไม่มี
 จักขุ" ฯฯ "โลกสนุนิวาสมีนัยน์ตาเสื่อมไป
 ไม่มีผู้นำ" ฯฯ "โลกสนุนิวาสเล่นไปสู่อุ"^๓

^๑ ฉ. ตกฺกโร.
^๒ ฉ. ลี. วชฺชพนฺธนพนฺโธ.
^๓ ฉ. จิรฺรตฺตํ ปฺพิโต..
^๔ ฉ. ก. ...นิจฺจคฺธิโต.

คุณจินตภา จันทภาษา

สร้างถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ระลึกคุณบิดา-มารดา

ปฏิสัมพันธ์มารค.ป.๒-๕

"วิปถปกฺขนุโต^๑ โลกสนฺนิวาโส อณฺชสาป-
 รทุโธ, ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจิ อริยปถิ
 อาเนตา อณฺชตฺร มยา"ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ
 "มโหฆปกฺขนุโต โลกสนฺนิวาโส, ตสฺส
 นตฺถณฺโณ โกจิ โอมา อุตฺตทา อณฺชตฺร
 มยา"ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ

ทางผิด หลงทางแล้ว ใครอื่นนอกจากเรา
 ผู้จะช่วยพาโลกสนฺนิวาสนั้น มาสู่ทางอริยะ
 เป็นไม่มี" ฯลฯ "โลกสนฺนิवासแล่นไปสู่
 โอฆะใหญ่ ใครอื่นนอกจากเราผู้จะช่วยจุด
 โลกสนฺนิวาสนั้นให้ขึ้นจากโอฆะ เป็นไม่มี"
 ฯลฯ

๑๑๘. "ทฺวีหิ ทิฏฺฐิกเตหิ ปริยฺภูจฺโติ
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ตีหิ
 ทฺวจฺริเตหิ วิปฺปฏิปนฺโน โลกสนฺนิวาโส"ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ

๑๑๘. "โลกสนฺนิवासถฺกทิสฺสุ ๒ อย่าง
 กลุ้มรุม" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสปฏิบัติผิดด้วย
 ทฺวจริต ๓ อย่าง" ฯลฯ

"(๒) โยเกหิ ยุตฺโต^๓ โลก-
 สนฺนิวาโส จตฺตโยคโยชิตฺโต"ติ ปสฺสนฺตานิ
 ฯเปฯ "จตฺตฺหิ คณฺเถหิ คณฺจฺโติ โลก-
 สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "จตฺตฺหิ
 อฺปาทาเนหิ อฺปาติยติ โลกสนฺนิวาโส"ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ปณฺจคตฺติสมารุโฬห
 โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ปณฺจหิ

"โลกสนฺนิวาสประกอบด้วยโยคะ ถู
 โยคะ ๔ อย่างประกอบไว้" ฯลฯ "โลก-
 สนฺนิวาสถฺกคณฺเถ ๔ อย่างร้อยไว้ " ฯลฯ
 "โลกสนฺนิวาสถฺกคณฺเถ ๔ อย่างร้อยไว้ " ฯลฯ
 "โลกสนฺนิวาสขึ้นสู่คติ ๕" ฯลฯ "โลก-
 สนฺนิวาสถฺกคามคฺคุณ ๕ ให้กำหนดอยู่" ฯลฯ
 "โลกสนฺนิวาสถฺกนิวรม ๕ ท่วมทับไว้" ฯลฯ

^๑ โป. ...ปกฺขนฺโน, ฉ. ...ปกฺขนุโต.

^๒ ฉ. อ. จตฺตฺหิ. ^๓ ก. ปุริโต.

กามคุณเณหิ รชชติ โลกสนฺนิวาโส^๑ติ "โลกสนฺนิวาโสวิวาทกันอยู่ด้วยมูลเหตุวิวาท
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ปณฺจหิ นีวรเณหิ ๖ อย่าง" ฯฯ "โลกสนฺนิวาโสถูกกอง
 โอตฺถโต โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ ตัณฑา ๖ ให้กำหนดอยู่" ฯฯ
 ฯเปฯ "ฉหิ วิวาทมฺมุเลหิ วิวาทติ
 โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "ฉหิ
 ตณฺหากาเยหิ รชชติ โลกสนฺนิวาโส^๑ติ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ

"ฉหิ ทิฏฺฐิกเตหิ ปริยฺภูจฺจิตโต โลก- "โลกสนฺนิวาโสถูกทิสฺสุ ๖ กลุ่มรุมแล้ว"
 สนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "สตฺตหิ ฯฯ "โลกสนฺนิวาโสชานไปเพราะอนุสัย ๑"
 อนุสฺเยหิ อนุสฺสโฆ โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ฯฯ "โลกสนฺนิวาโสถูกสังโยชน์ ๑ เกี่ยว
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "สตฺตหิ สณฺโณชเนหิ คล้องไว้" ฯฯ "โลกสนฺนิวาโสพู้ขึ้นเพราะ
 สณฺณตฺตโต โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ มานะ ๑" ฯฯ "โลกสนฺนิวาโสวนเวียนอยู่
 ฯเปฯ "สตฺตหิ มาเนหิ อุนฺณโต^๑ เพราะโลกธรรม ๘" ฯฯ "โลกสนฺนิวาโส
 โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "อฏฺฐหิ เป็นผู้ดึงลงเพราะมิจฉัตตะ ๘" ฯฯ
 โลกธมฺเมหิ สมฺปรีวตฺตติ โลกสนฺนิวาโส^๑ติ "โลกสนฺนิวาโสประทุษร้ายกัน เพราะบุรุษ
 ปสฺสนฺตานิ ฯเปฯ "อฏฺฐหิ มิจฺฉตฺเตหิ โทษ ๘" ฯฯ
 นียโต^๒ โลกสนฺนิวาโส^๑ติ ปสฺสนฺตานิ

^๑ ฉ. อุนฺนโต, เหวมฺปรีติ.

^๒ ฉ. นียยาโต, เหวมฺปรีติ.

ฯเปฯ "อฏฺฐติ ปุริสโทเสติ ทุสฺสติ
โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

"นวิ อามาตวตฺตฺตฺติ อามาโต"^๑
โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ
"นวิธมาเนติ อุดฺฒโต โลกสนฺนิวาโส"ติ
ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "นวิ ทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ธมฺเมหิ รชฺชติ โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ
ฯเปฯ "ทสฺหิ กิเลสวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทสฺหิ
อามาตวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทสฺหิ อุกุสลกมฺมปเถติ
สมนฺนาคโต โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ
ฯเปฯ "ทสฺหิ สณฺโณชเนติ สณฺณตฺตฺต
โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ "ทสฺหิ
มิจฺจตฺเตหิ นิชฺชโต โลกสนฺนิวาโส"ติ
ปสฺสนฺตานํ ฯเปฯ

"ทสฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สมนฺนาคโต โลกสนฺนิวาโส"ติ ปสฺสนฺตานํ

"โลกสนฺนิवासฺมุงฺรํรายกัน เพราะ
อามาตวตฺตฺ ๙" ฯลฯ "โลกสนฺนิवासฺฟูขึ้น
เพราะมานะ ๙ อย่าง" ฯลฯ "โลก-
สนฺนิवासฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๙ ประการอันมีตฺตฺตหา
เป็นมูล ให้กำหนดอยู่" ฯลฯ "โลก-
สนฺนิवासฺย่อมเศรฺร่าหมอง เพราะกิเลสวตฺตฺ
๑๐" ฯลฯ "โลกสนฺนิवासฺมุงฺรํรายกันเพราะ
อามาตวตฺตฺ ๑๐" ฯลฯ "โลกสนฺนิवास
ประกอบด้วยอกุสลกกรรมมถ ๑๐" ฯลฯ
"โลกสนฺนิवासฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑๐ เกี่ยวคล้อง
ไว้" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสฺเป็นผู้ตฺตฺตลงเพราะ
มิจฺจตฺตตะ ๑๐" ฯลฯ

"โลกสนฺนิวาสฺประกอบด้วยมิจฺจาทิฐิมิ
วตฺตฺ ๑๐" ฯลฯ "โลกสนฺนิวาสฺประกอบด้วย

^๑ โป. ส. ม. อ. อามาตฺโต, เอมฺมปฺริปิ.

ฯเปฯ "ทสฺวตฺตฤกาย สกฺกกายทฺธิฏฺฐิจฺยา"^๑
 สมนฺนาคโต โลกสนฺนิวาโส"^๒ติ ปสฺสฺนฺตํ
 ฯเปฯ "อฏฺฐสฺตตตฺตทฺหาปปญฺจสฺเตหิ"^๓ ปปญฺจโต
 โลกสนฺนิวาโส"^๒ติ ปสฺสฺนฺตํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตํ สฺตฺเตสฺส มหากรฺณา โอกฺกมฺติ.
 "ทฺวาสฺสฏฺฐิจฺยา ทฺธิฏฺฐิจฺเตหิ ปฺริยฺภูจฺจโต
 โลกสนฺนิวาโส"^๒ติ ปสฺสฺนฺตํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตํ สฺตฺเตสฺส มหากรฺณา โอกฺกมฺติ

ลักกายทฺธิฏฺฐิมิวตฺต ๑๐" ฯฯ "โลกสนฺนิวาส
 ตองเนนชา เพราะตตฺตทฺหาเครืองให้เนนชา
 ๑๐๘" พระผู้มีพระภาคทั้งหลายผู้ตรัสรู้แล้ว
 ทรงพิจารณาเห็นว่า "โลกสนฺนิวาสถูก
 ทฺธิ ๖๒ กลุมฺม" จึงทรงแผ่พระมหากรฺณา
 ไปให้ห่มสัตว์ว่า

"อหฺนฺจมฺหิ ตินฺนฺโณ, โลกฺ ๑
 อตฺตินฺนฺโณ. อหฺนฺจมฺหิ มฺตฺโต, โลกฺ ๑
 อมฺตฺโต. อหฺนฺจมฺหิ ทนฺโต, โลกฺ ๑
 อทนฺโต. อหฺนฺจมฺหิ สนฺโต, โลกฺ ๑
 อสนฺโต. อหฺนฺจมฺหิ อสฺสฺตฺโต, โลกฺ ๑
 อนสฺสฺตฺโต. อหฺนฺจมฺหิ ปฺรินฺนิพฺพุโต, โลกฺ ๑
 อปฺรินฺนิพฺพุโต. อหฺนฺจมฺหิ"^๓ ตินฺนฺโณ ตาเรตฺถ,
 มฺตฺโต โมเจตฺถ, ทนฺโต ทเมตฺถ, สนฺโต

"ก็เราเป็นผู้ข้ามได้แล้ว แต่สัตว์โลก
 ยังข้ามไม่ได้ เราเป็นผู้พ้นไปแล้ว แต่
 สัตว์โลกยังไม่พ้นไป เราทรมานได้แล้ว แต่
 สัตว์โลกยังทรมานไม่ได้ เราสงบแล้ว แต่
 สัตว์โลกยังไม่สงบ เราเป็นผู้เบาใจแล้ว
 แต่สัตว์โลกยังไม่เบาใจ เราเป็นผู้ค้ำรอบ
 แล้ว แต่สัตว์โลกยังไม่ค้ำรอบ ก็เราเป็น
 ผู้ข้ามได้แล้ว จะช่วยให้สัตว์โลกข้ามได้ด้วย

^๑ ฉ. อ. อนุตฺตคฺคาทิกาย.
^๒ ก. อฏฺฐสฺตตตฺตทฺหาปปญฺจเจหิ.
^๓ ฉ. อ. ปโหมิ ขฺวาทฺ...

สเมตุ, อสุตฺโต อสุสาเสตุ, ปรีนิพฺพุโต เราเป็นผู้พ้นไปแล้ว จะช่วยให้สัตว์โลกพ้น
 (๑) ปรีนิพฺพทาเปตฺตุนฺติ ปสฺสนฺตานิ พุทฺธานิ ไปด้วย เราทราบได้แล้ว จะช่วยให้
 ภควฺตฺตานิ สตฺเตสฺ มหากรุณา โอกฺกมฺติ. สัตว์โลกทราบได้ด้วย เราเป็นผู้สงบแล้ว
 อิทํ ตถาคตฺสฺส มหากรุณาสมาปตฺติยา ญาณิ. จะช่วยให้สัตว์โลกสงบด้วย เราเป็นผู้
 เบาใจแล้ว จะช่วยให้สัตว์โลกเบาใจด้วย
 เราเป็นผู้ครอบแล้ว จะช่วยให้สัตว์โลก
 ครอบด้วย" พระผู้มีพระภาคทั้งหลายผู้
 ตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาเห็นดังนี้ จึงทรงแผ่
 พระมหากรุณาไปในหมู่สัตว์ นี้เป็น
 มหากรุณาสมาปตฺติญาณของพระตถาคต.

มหากรุณาญาณินิทฺเตโส เอกสฺตฺตติโม.

มหากรุณาญาณินิทฺเตโส ที่ ๗๑ จบ.

๗๒-๗๓. สัพฺพญฺญตฺตญาณินิทฺเตโส

๗๒-๗๓. สัพฺพญฺญตฺตญาณินิทฺเตโส

๑๑๘. กตมํ ตถาคตฺสฺส สัพฺพญฺญต-
ญาณิ ? สัพฺพํ สงฺขตฺมสงฺขตํ อนวเสสฺสิ เป็นไฉน ?

๑๑๘. สัพฺพญฺญตฺตญาณของพระตถาคต
 ชื่อว่าสัพฺพญฺญตฺตญาณ เพราะ

๑ โป. ปเร. ฉ. ปเร จ.

คุณจินดาภา จันทภาษา

สร้างถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ระลึกคุณบิดา-มารดา

ชานาตีติ สัพพัญญุตญาณ^๑, ตตฺถ อวฺรณ^๑ อรรถว่า รู้สังขตธรรมและอสังขตธรรม
 นตฺถิ อวฺรณ^๑ ญาณ^๑? ทั้งปวง มิได้มีส่วนเหลือ ชื่อว่าอนาวรณญาณ
 เพราะอรรถว่า ในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น.

๑๒๐. อตีติ สัพพ^๑ ชานาตีติ ๑๒๐. ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะ
 สัพพัญญุตญาณ, ตตฺถ อวฺรณ^๑ นตฺถิ อรรถว่า รู้ธรรมส่วนอดีตทั้งหมด... รู้
 อนาวรณ^๑ ญาณ. อนาคต^๑ สัพพ^๑ ชานาตีติ ธรรมส่วนอนาคตทั้งหมด... รู้ธรรมส่วน
 สัพพัญญุตญาณ, ตตฺถ อวฺรณ^๑ นตฺถิ ปัจจุบันทั้งหมด...
 อนาวรณ^๑ ญาณ. ปจฺจุปฺพน^๑ สัพพ^๑ ชานาตีติ
 สัพพัญญุตญาณ, ตตฺถ อวฺรณ^๑ นตฺถิ
 อนาวรณ^๑ ญาณ.

จกฺขุญฺเจว รูปา จ, เอว^๑ ต^๑ สัพพ^๑ รู้จักษุและรูปทั้งหมดว่าอย่างนี้... รู้
 ชานาตีติ สัพพัญญุตญาณ, ตตฺถ อวฺรณ^๑ หูและเสียง ฯลฯ จมูกและกลิ่น ลิ้นและรส
 นตฺถิ อวฺรณ^๑ ญาณ. โสตยฺเจว สทฺทา กายและโณภูม^๑ัพพะ ใจ และธรรมารมณ์
 จ ๗เปฯ ฆานญฺเจว กนฺธา จ, ชิวฺหา ทั้งหมดว่าอย่างนี้ ชื่อว่าอนาวรณญาณ
 เจว รสา จ, กาโย เจว โณภูม^๑ัพพา เพราะอรรถว่า ในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น.
 จ, มโน เจว ธมฺมา จ, เอว^๑ ต^๑ สัพพ^๑
 ชานาตีติ สัพพัญญุตญาณ, ตตฺถ อวฺรณ^๑
 นตฺถิ อวฺรณ^๑ ญาณ.

^๑ ฉ. อนาวรณญาณ.

ยวาทา อนิจฺจภูจฺจํ ทุกฺขภูจฺจํ อนตฺตภูจฺจํ,
 (๑) สพุพฺพํ ชานาตีตฺติ สพุพฺพณฺณตฺตณฺณํ, ตตฺถ
 อวารณฺณํ นตฺถิตฺติ อนวารณฺณํ ฅณฺณํ. ยวาทา
 รูปสฺส อนิจฺจภูจฺจํ ทุกฺขภูจฺจํ อนตฺตภูจฺจํ, สพุพฺพํ
 ชานาตีตฺติ สพุพฺพณฺณตฺตณฺณํ, ตตฺถ อวารณฺณํ
 นตฺถิตฺติ อนวารณฺณํ ฅณฺณํ. ยวาทา เวทนา
 ๆเปฯ ยวาทา สณฺณาย ๆเปฯ ยวาทา
 สงฺขารานํ ๆเปฯ ยวาทา วิญฺญาณสฺส ๆเปฯ
 ยวาทา จกฺขุสฺส ๆเปฯ ชรามรณสฺส
 อนิจฺจภูจฺจํ ทุกฺขภูจฺจํ อนตฺตภูจฺจํ, สพุพฺพํ ชานาตีตฺติ
 สพุพฺพณฺณตฺตณฺณํ. ตตฺถ อวารณฺณํ นตฺถิตฺติ
 อนวารณฺณํ ฅณฺณํ.

ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะอรรถว่า
 รู้สภาพไม่เที่ยง สภาพเป็นทุกข์ สภาพเป็น
 อนัตตา ตลอดทั้งหมด ชื่อว่า อนาวรรณญาณ
 เพราะอรรถว่าในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น...
 รู้สภาพไม่เที่ยง สภาพเป็นทุกข์ สภาพเป็น
 อนัตตาแห่งรูป ตลอดทั้งหมด... รู้สภาพ
 ไม่เที่ยง สภาพเป็นทุกข์ สภาพเป็นอนัตตา
 แห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตลอด
 ทั้งหมด... รู้สภาพไม่เที่ยง สภาพเป็นทุกข์
 สภาพเป็นอนัตตาแห่งจักขุ ฯลฯ แห่งชรา
 และมรณะ ตลอดทั้งหมด ชื่อว่าอนาวรรณญาณ
 เพราะอรรถว่า ในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น.

ยวาทา อภินฺนยาย อภินฺนญฺจํ, สพุพฺพํ
 ชานาตีตฺติ สพุพฺพณฺณตฺตณฺณํ, ตตฺถ อวารณฺณํ
 นตฺถิตฺติ อนวารณฺณํ ฅณฺณํ. ยวาทา ปริณฺณาย
 ปริณฺณญฺจํ ๆเปฯ ยวาทา ปหานาย^๒
 ปหานญฺจํ, ยวาทา ภาวนาย ภาวนญฺจํ

ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะอรรถว่า
 รู้สภาพธรรมที่ควรรู้อย่าง ค้ำยอภินฺนญาทั้งหมด
 ชื่อว่าอนาวรรณญาณ เพราะอรรถว่า ในญาณ
 นั้นไม่มีเครื่องกั้น... รู้สภาพที่ควรกำหนดรู้
 ค้ำยปริณฺญา ฯลฯ รู้สภาพที่ควรละค้ำย

^๑ ฉ. อ. ตํ, เอมุปริปิ.
^๒ ฉ. อ. ปหานสฺส.

๗เปฯ ยาวตา สัจฉิกิริยาย สัจฉิกิริยภูจฺ, สัพพ ชานาตีติ สัพพญตฺตณานํ, ตตฺถ อวารณํ นตฺถิตี อนาวรณํ ฅานํ.

ปทานะ... รู้สภาวะที่ควรเจริญด้วยภาวนา ๗๗ รู้สภาวะที่ควรทำให้แจ้ง ด้วยสัจฉิกิริยา ตลอดทั้งหมด...

ยาวตา กุสฺเส ฅมฺเม สัพพ^๑ ชานาตีติ สัพพญตฺตณานํ, ตตฺถ อวารณํ นตฺถิตี อนาวรณํ ฅานํ. ยาวตา อกุสฺเส ฅมฺเม ๗เปฯ ยาวตา อพฺยากเต ฅมฺเม... ยาวตา กามาวจร ฅมฺเม... ยาวตา รูปาวจร ฅมฺเม... ยาวตา อรูปาวจร ฅมฺเม... ยาวตา อปรียาปนฺเน ฅมฺเม สัพพ^๑ ชานาตีติ สัพพญตฺตณานํ, ตตฺถ อวารณํ นตฺถิตี อนาวรณํ ฅานํ.

ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะอรรถว่า รู้กุศลธรรมตลอดทั้งหมด ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะอรรถว่าในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น... รู้กุศลธรรม อภัยกตธรรม กามาวจร- ธรรม รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม โลกุตระธรรม ตลอดทั้งหมด...

ยาวตา ทุกฺขสฺส ทุกฺขภูจฺ, สัพพ ชานาตีติ สัพพญตฺตณานํ, ตตฺถ อวารณํ นตฺถิตี อนาวรณํ ฅานํ. ยาวตา สมฺมทฺยสฺส สมฺมทฺยภูจฺ ๗เปฯ ยาวตา นิโรธสฺส นิโรธภูจฺ ๗เปฯ ยาวตา มกฺกสฺส มกฺกภูจฺ, สัพพ

รู้สภาวะที่ทนได้ยากแห่งทุกข์... สภาวะ เป็นเหตุเกิดแห่งสมุทัย ๗๗ สภาวะเป็นที่คับ แห่งนิโรธ ๗๗ สภาวะเป็นทางแห่งมรรค ตลอดทั้งหมด ชื่อว่า อนาวรณญาณ เพราะ อรรถว่า ในญาณนั้นไม่มีเครื่องกั้น.

^๑ สัพเพ (อภุจกถา).

ชานาตีติ สัพพญตถาวณิ, ตตฺถ อวฺวณิ
นตฺถิติ อนาวฺวณิ ณาณิ.

ยวตฺตา อตฺถปฺปฏิสฺสมฺภิตาย อตฺถ-
ปฺปฏิสฺสมฺภิตฺถุจฺจํ สพฺพํ ชานาตีติ สัพพญตถาวณิ,
ตตฺถ อวฺวณิ นตฺถิติ อนาวฺวณิ ณาณิ ยวตฺตา
ธมฺมปฺปฏิสฺสมฺภิตาย ธมฺมปฺปฏิสฺสมฺภิตฺถุจฺจํ ฯเปฯ
ยวตฺตา นิรุตฺตปฺปฏิสฺสมฺภิตาย นิรุตฺตปฺปฏิสฺสมฺภิตฺถุจฺจํ
ฯเปฯ ยวตฺตา ปฏฺฐิภาณปฺปฏิสฺสมฺภิตาย ปฏฺฐิภาณ-
ปฺปฏิสฺสมฺภิตฺถุจฺจํ สพฺพํ ชานาตีติ สัพพญตถาวณิ,
ตตฺถ อวฺวณิ นตฺถิติ อนาวฺวณิ ณาณิ.

ยวตฺตา อินฺทฺริยปโรปริยตฺตเณ ณาณิ,^๑
สพฺพํ ชานาตีติ สัพพญตถาวณิ, ตตฺถ อวฺวณิ
นตฺถิติ อนาวฺวณิ ณาณิ. ยวตฺตา สตฺตทานิ
อาสยานุสฺเส ณาณิ ฯเปฯ ยวตฺตา
ยมกปาฏิหิเร ณาณิ ฯเปฯ ยวตฺตา
มหากรุณาสมาปตฺติยา ณาณิ, สพฺพํ ชานาตีติ
สัพพญตถาวณิ, ตตฺถ อวฺวณิ นตฺถิติ
อนาวฺวณิ ณาณิ.

ชื่อว่าสัพพญตถาวณิ เพราะอรรถว่า
รู้สภาพปัญญาอันแตกฉานดี ในอรรถแห่ง
อรรถปฏิสัมภิตา ตลอดทั้งหมด... รู้สภาพ
ปัญญาอันแตกฉานดีในธรรมแห่งธรรมปฏิสัม-
ภิตา ฯลฯ สภาพปัญญาอันแตกฉานดีในนิรุตติ
แห่งนิรุตติปฏิสัมภิตา ฯลฯ สภาพปัญญาอัน
แตกฉานดีในปฏิภาณแห่งปฏิภาณปฏิสัมภิตา
ตลอดทั้งหมด...

รู้อินทริยปโรปริยัตตญาณ... รู้ญาณ
ในฉันทะอันมานอน และกิเลสอันนอนเนื่อง
ของสัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ รู้ยมกปาฏิหาริยญาณ
ฯลฯ รู้มหากรุณาสมาปัตติญาณ ตลอดทั้งหมด
ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะอรรถว่า ในญาณ
นั้นไม่มีเครื่องกั้น.

^๑ ฉ. อินฺทฺริยปโรปริยตฺตญาณิ.

ยาวตา สเทวกสฺส โลกสฺส
 สมารกสฺส สปุรหมกสฺส สสฺสมณปุราหมณินยา
 ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐิํ สุตํ มุตํ วิณฺณาตํ
 ปตฺตํ ปริเยสีตํ อนุวิจริตํ มนสา สพุํ
 ชานาตีติ สพุพฺพญฺจณานิ, ตตฺถ อวารณํ
 นตฺถิติ อนาวารณํ ณาณํ.

ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะอรรถว่า
 รู้อารมณ์ที่ได้เห็น ที่ได้ฟัง ที่ได้ทราบ ที่ได้
 รู้แจ้ง ที่ได้ถึง ที่ได้แสวงหา ที่ได้เที่ยวตามหา
 ด้วยใจ แห่งโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
 พรหมโลก แห่งหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ
 พราหมณ์ เทวคา และมนุษย์ ตลอดทั้งหมด
 ชื่อว่าอนาวรรณญาณ เพราะอรรถว่า ในญาณ
 นั้นไม่มีเครื่องกั้น.

๑๒๑. น ตสฺส อหฺทิฏฺฐมิตฺตติ กิณฺฉิ
 อโถ อวิณฺณาตมชานิตพุํ
 สพุํ อภินฺวาสิ ยทตฺถิ เณยฺย^๑
 ตถาคโต เตน(สมเยน)^๒ สมนฺตจกฺขุติ^๓.

๑๒๑. บทธรรมที่พระตถาคตไม่ทรงเห็นแล้ว
 ไม่มีในโลกนี้ อนึ่ง บทธรรมน้อยหนึ่ง
 ที่ควรรู้ พระตถาคตไม่ทรงรู้แล้ว
 ไม่มี พระตถาคตทรงทราบยิ่งซึ่ง
 ธรรมเป็นเครื่องนำไปทั้งปวงเพราะ
 เหตุนี้ พระตถาคตจึงเป็นพระ-
 สมันตจักขุ (ผู้ทรงเห็นทั่ว).

^๑ เณยฺยนตฺติปิ ปาโร.

^๒ ส. ฉ. อยํ น ทิสฺสติ.

^๓ ขุ. มหา. ๒๔/๔๓๖, ๔๕๖.

ขุ. จุฬ. ๓๐/๒๔๒.

คุณวธนา วัธนเวคิน

สร้างคณฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ทางวรรค.ป.พ.๒-๖

สมนตจกขุติ เกณญฺเฐน สมนตจกขุ ?
 จุทฺทส พุทฺธฅานานิ ทุกฺเช ฅานํ พุทฺธฅานํ,
 ทุกฺขสมุทฺเต ฅานํ พุทฺธฅานํ, ทุกฺขนิโรธ
 ฅานํ พุทฺธฅานํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฏิปทาย ฅานํ พุทฺธฅานํ, อตฺถปฏิสมฺภิเท
 ฅานํ พุทฺธฅานํ, ธมฺมปฏิสมฺภิเท ฅานํ
 พุทฺธฅานํ, นิรุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅานํ พุทฺธฅานํ,
 ปฏิภาณปฏิสมฺภิเท ฅานํ พุทฺธฅานํ
 อินฺทริยปโรปริยตฺเต ฅานํ พุทฺธฅานํ,
 สตฺตานิ อาสยานุสฺเส ฅานํ พุทฺธฅานํ,
 ยมกปาฏิหาริ ฅานํ พุทฺธฅานํ, มหากรุณา-
 สฺมาปตฺติยา ฅานํ พุทฺธฅานํ, สพัพฺพณฺตฅานํ
 พุทฺธฅานํ, อนาวรณฅานํ พุทฺธฅานํ.

อิมานิ จุทฺทส พุทฺธฅานานิ. อิมสฺสิ
 จุทฺทสนฺนํ พุทฺธฅานานํ อาทิโต อญฺจ
 ฅานานิ สวากสาธาณานิ, ฉ ฅานานิ
 อสาธาณานิ สวเกหิ.

ยาวตา ทุกฺขสฺส ทุกฺขญฺโจ, สพัโพ
 ฅาโต, อณฺณาโต ทุกฺขญฺโจ นตฺถิติ

คำว่า สมันตจกขุ ความว่า ชื่อว่า
 สมันตจกขุ เพราะอรรถว่าอะไร ? พระ-
 พุทฺธฅาน ๑๔ คือ ฅานในทกฺข์ ๑ ฅานใน
 ทุกฺขสมุทฺทัย ๑ ฅานในทกฺขนิโรธ ๑ ฅานใน
 ทกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติ ๑ ฅานในอรรถ-
 ปฏิสัมภีทา ๑ ฅานในธรรมปฏิสัมภีทา ๑
 ฅานในนิรุตฺติปฏิสัมภีทา ๑ ฅานในปฏิภาณ-
 ปฏิสัมภีทา ๑ ฅานในความยั้งและหย่อนแห่ง
 อินฺทริย์ ๑ ฅานในฉันทะเป็นที่มานอนและ
 กิเลสอันนอนเนื่องของสัตว์ทั้งหลาย ๑ ฅาน
 ในยมกปาฏิหาริย์ ๑ ฅานในมหากรุณา-
 สฺมาปตฺติ ๑ สพัพฺพณฺตฅาน ๑ อนาวรณ-
 ฅาน ๑.

พระพุทฺธฅาน ๑๔ ประการนี้ บรรดา
 พระพุทฺธฅาน ๑๔ ประการนี้ พระฅาน ๘
 ข้างต้น เป็นฅานทั่วไปด้วยพระสาวก พระ-
 ฅาน ๖ ไม่ทั่วไปด้วยพระสาวก.

ชื่อว่าสพัพฺพณฺตฅาน เพราะอรรถว่า
 สภาพที่ทนได้ยากแห่งทกฺข์ พระตถาคตทรง

คุณวิธนา วัธน เวคิน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สพฺพญฺณตณฺณํ, ตตฺถ อวฺรณํ นตฺถิตฺติ ทราบแล้วตลอดทั้งหมด ที่มีได้ทรงทราบไม่มี
 อนาวรณํ ญาณํ. ยาวตา ทุกฺขสฺส ทุกฺขญฺโจะ ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะอรรถว่า ในญาณ
 (๑) สพฺโพ ทิฏฺฐโจะ สพฺโพ วิทิตฺติ สพฺโพ นั้นไม่มีเครื่องกั้น สภาพที่ทนได้ยากแห่งทุกข์
 สจฺฉิกิตฺติ สพฺโพ ผสฺสีตฺติ^๒ ปณฺณาย, พระตถาคตทรงเห็นแล้ว ทรงรู้แจ้งแล้ว
 อผสฺสีตฺติ ปณฺณาย ทุกฺขญฺโจะ นตฺถิตฺติ ทรงทำให้แจ้งแล้ว ทรงถูกต้องแล้วตลอด
 สพฺพญฺณตณฺณํ, ตตฺถ อวฺรณํ นตฺถิตฺติ ทั้งหมดด้วยพระปัญญา ที่มีได้ทรงถูกต้องแล้ว
 อนาวรณํ ญาณํ. ด้วยพระปัญญาไม่มี...

ยาวตา สมฺมุทฺยสฺส สมฺมุทฺยญฺโจะ. สภาพเป็นเหตุเกิดแห่งสมุทัย สภาพ
 ยาวตา นิโรธสฺส นิโรธญฺโจะ. ยาวตา เป็นที่ดับแห่งนิโรธ สภาพเป็นทางแห่งมรรค
 มคฺคสฺส มคฺคญฺโจะ. ยาวตา อตฺถปฺปฏิสฺสมฺภิทาย สภาพปัญญาอันแตกฉานดี ในอรรถแห่ง
 อตฺถปฺปฏิสฺสมฺภิทญฺโจะ. ยาวตา ธมฺมปฺปฏิสฺสมฺภิทาย อรรถปฏิสัมภิตา สภาพปัญญาอันแตกฉานดี
 ธมฺมปฺปฏิสฺสมฺภิทญฺโจะ. ยาวตา นินฺรุตฺติ- ในธรรมแห่งธรรมปฏิสัมภิตา สภาพปัญญาอัน
 ปฺปฏิสฺสมฺภิทาย นินฺรุตฺติปฺปฏิสฺสมฺภิทญฺโจะ. ยาวตา แตกฉานดี ในนินฺรุตฺติแห่งนินฺรุตฺติปฏิสัมภิตา
 ปฏฺิภาณปฺปฏิสฺสมฺภิทาย ปฏฺิภาณปฺปฏิสฺสมฺภิทญฺโจะ, สภาพปัญญาอันแตกฉานดีในปฏฺิภาณ แห่ง
 สพฺโพ ญาโต สพฺโพ ทิฏฺฐโจะ สพฺโพ วิทิตฺติ ปฏฺิภาณปฏิสัมภิตา พระตถาคตทรงทราบแล้ว
 สพฺโพ สจฺฉิกิตฺติ สพฺโพ ผสฺสีตฺติ ปณฺณาย, ทรงเห็นแล้ว ทรงรู้แจ้งแล้ว ทรงทำให้
 อผสฺสีตฺติ ปณฺณาย ปฏฺิภาณปฏิสัมภิทญฺโจะ แจ้งแล้ว ทรงถูกต้องแล้วตลอดทั้งหมดด้วย

^๑ ฉ. อี. สพฺโพ ญาโต.
^๒ โป. สพฺพตฺถ ผสฺสีตฺติ ผสฺสีตฺติ.

คุณวัฒนา วัธนเวคิน
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมภิตามรรค.ป.๒.๖

นตฺถิติ สพฺพญตฺตณานํ, ตตฺถ อวารณํ นตฺถิติ
อนวารณํ ฅานํ.

พระปัญญา ที่มีได้ทรงถูกต้องแล้วด้วยพระ-
ปัญญาไม่มี...

ยวตฺตา อินฺทฺริยปโรปริยตฺเต ฅานํ.
ยวตฺตา สตฺตทานํ อสยฺยานุสเย ฅานํ.
ยวตฺตา ยมกปาฎิทธิเร ฅานํ. ยวตฺตา
มหากฺรณาสมาปตฺติยา ฅานํ, สพฺพํ ฅาตฺตํ
สพฺพํ ทิฏฺฐัง สพฺพํ วิทิตฺตํ สจฺจฉิกิตฺตํ สพฺพํ ผสฺสสิตฺตํ
ปญฺญาเย, อผสฺสสิตฺตํ ปญฺญาเย มหากฺรณา-
สมาปตฺติยา ฅานํ นตฺถิติ สพฺพญตฺตณานํ,
ตตฺถ อวารณํ นตฺถิติ อนวารณํ ฅานํ.

ญาณในความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์
ญาณในฉันทะอันมานอน และกิเลสอันนอน-
เนื่องของสัตว์ทั้งหลาย ญาณในยมก-
ปาฏิหาริย์ ญาณในมหากฺรณาสมาบัติ
พระตถาคตทรงทราบแล้ว ทรงเห็นแล้ว
ทรงรู้แจ้งแล้ว ทรงทำให้แจ้งแล้ว ทรง
ถูกต้องแล้วตลอดทั้งหมดด้วยพระปัญญา ที่
มิได้ทรงถูกต้องด้วยพระปัญญาไม่มี...

ยวตฺตา สเทวกสฺส โลกสฺส
สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺรธาหฺมณิยา
ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐัง สุตฺตํ มุตฺตํ
วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสสิตฺตํ อนุวิจฺริตฺตํ มนสา,
สพฺพํ ฅาตฺตํ สพฺพํ ทิฏฺฐัง สพฺพํ วิทิตฺตํ สพฺพํ
สจฺจฉิกิตฺตํ สพฺพํ ผสฺสสิตฺตํ ปญฺญาเย, อผสฺสสิตฺตํ
ปญฺญาเย นตฺถิติ สพฺพญตฺตณานํ, ตตฺถ
อวารณํ นตฺถิติ อนวารณํ ฅานํ.

ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะอรรถว่า
อารมณ์ที่ได้เห็น ที่ได้ฟัง ที่ได้ทราบ ที่ได้
รู้แจ้ง ที่ได้ถึง ที่แสวงหา ที่เที่ยวตามหา
ด้วยใจ แห่งโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก แห่งหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ พระตถาคตทรง
ทราบแล้ว ทรงเห็นแล้ว ทรงรู้แจ้งแล้ว
ทรงทำให้แจ้งแล้ว ทรงถูกต้องแล้วตลอด

คุณวิธนา วัธน เวคิน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทั้งหมดด้วยพระปัญญา ที่มีได้ตรงถูกต้องแล้ว
ด้วยพระปัญญาไม่มี ชื่อว่าอนาวรรณญาณ
เพราะอรรถว่า ในญาณนั้นไม่มีเครื่องกัน.

น ตสฺส อหุติญฺจมิชฺชติ กิณฺจ
อโถ อวิณฺณวาทมชานิตฺตพฺพ
สพฺพ อภินฺทาสี ยหฺตติ ๑เนยฺย
ตถาคโต เตน (สมเยน ๑)
สมนฺตจกฺขุติ.

บทธรมที่พระตถาคตไม่ทรงเห็นแล้ว
ไม่มีในโลกนี้ อนึ่ง บทธรมน้อยหนึ่ง
ที่ควรรู้ พระตถาคตไม่ทรงรู้แล้วไม่มี
พระตถาคตทรงทราบยิ่ง ซึ่งธรรม
เป็นเครื่องนำไปทั้งปวง เพราะ
ฉะนั้น พระตถาคตจึงเป็นพระสมันต-
จักขุ ฉะนั้นแล.

สพฺพญฺญุตญาณนิตฺตเทโส ทิสฺสตฺติโม.

สัพพัญญุตญาณนิต เทส ที่ ๗๓ จบ.

ญาณกถา นิฏฺฐิตา.

ญาณกถา จบ.

๑-๑ เทญฺจาวุตฺเตน เวทิตพฺพ.

คุณวัฒนา วัฒนเวคิน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. ทิฏฐิกถา

๑๒๒. กา ทิฏฐิ, กติ ทิฏฐิฏฺฐานานิ,
กติ ทิฏฐิปริยฺฐานานิ, กติ ทิฏฐิโย, กติ
ทิฏฐากินิเวสา, กตโม ทิฏฐิฏฺฐาน-
สมุคฺฆาโตติ.

กา ทิฏฐิติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ.
กติ ทิฏฐิฏฺฐานานีติ อฏฺฐ ทิฏฐิฏฺฐานานิ. กติ
ทิฏฐิปริยฺฐานานีติ อฏฺฐารส ทิฏฐิ-
ปริยฺฐานานิ. กติ ทิฏฐิโยติ โสฬส
ทิฏฐิโย. กติ ทิฏฐากินิเวสาติ ตีสสตี
ทิฏฐากินิเวสา. กตโม ทิฏฐิฏฺฐาน-
สมุคฺฆาโตติ โสตาปัตติมคฺโค ทิฏฐิฏฺฐาน-
สมุคฺฆาโต.

๑๒๓. กถิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ ?
รูปิ "เอตํ มม, เอโสหมสมฺมิ, เอโส เม
อตฺตา"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ. เวทนี

๒. ทิฏฐิกถา

๑๒๒. อะโร ชื่อว่า ทิฐิ ที่ตั้งแห่งทิฐิ
มีเท่าไร ความกัลุ่มรุมแห่งทิฐิเท่าไร ทิฐิมิ
เท่าไร ความยึดมั่นแห่งทิฐิมิเท่าไร ความ
ถอนที่ตั้งแห่งทิฐิเป็นไฉน.

ถามว่า อะโร ชื่อว่า ทิฐิ แก้วว่า
ความแต่ด้อยด้วยความยึดมั่น ชื่อว่า ทิฐิ.
ถามว่า ที่ตั้งแห่งทิฐิเท่าไร ตอบว่า ที่ตั้ง
แห่งทิฐิ ๘, ถามว่า ความกัลุ่มรุมแห่งทิฐิ
เท่าไร ตอบว่า ความกัลุ่มรุมแห่งทิฐิ ๑๘.
ถามว่า ทิฐิมิเท่าไร ตอบว่า ทิฐิมิ ๑๖
ถามว่า ความยึดมั่นแห่งทิฐิเท่าไร ตอบว่า
ความยึดมั่นแห่งทิฐิ ๑๓๐. ถามว่า ความ
ถอนที่ตั้งแห่งทิฐิเป็นไฉน ตอบว่า โสตา-
ปัตติมรรคเป็นเครื่องถอนที่ตั้งแห่งทิฐิ.

๑๒๓. ถามว่า ทิฐิคือความแต่ด้อย
ด้วยความยึดมั่นอย่างไร ? ตอบว่า ทิฐิคือ
ความแต่ด้อยด้วยความยึดมั่นซึ่งรูปว่า "นั่น

คุณวัฒนา วัธนเวคิน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอตัง มม ๆเปฯ สณฺณัง เอตัง มม ๆเปฯ ของเรา นั้นเป็นเรา นั้นเป็นตัวตนของ
 สงฺขารเอ เอตัง มม ๆเปฯ วิญฺเฌนัง "เอตัง เรา". ทิฐิคือความแต่ะต้องด้วยคามยึคมัน
 มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม อตุตทา"ติ ซึ่งเวทนา ฯลฯ สัณฺญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฐิจิ. วิญฺเฌนว่า "นั้นของเรา นั้นเป็นเรา นั้น
เป็นตัวตนของเรา".

จกฺขุ เอตัง มม... โสตัง เอตัง ทิฐิ คือความแต่ะต้องด้วยคามยึคมัน
 มม... ฆานัง เอตัง มม... ฆิวุหัง เอตัง ซึ่งตา... หู... จมูก... ลิ้น...
 มม... กายัง เอตัง มม... มนัง "เอตัง กาย... ใจ ว่า "นั้นของเรา นั้นเป็นเรา
 มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม อตุตทา"ติ นั้นเป็นตัวตนของเรา" ทิฐิ คือความแต่ะ-
 อภินิเวสปรามาโส ทิฐิจิ. ๑) รูปี เอตัง ต้องด้วยคามยึคมันซึ่งรูป... เสียง...
 มม... สทฺทัง เอตัง มม... กนฺธัง เอตัง กลิ่น... รส... โผฏฐัพพะ... ธรรมา-
 มม... รสํ เอตัง มม... โผฏฐัพฺพัง เอตัง รณฺว่า "นั้นของเรา นั้นเป็นเรา นั้นเป็น
 มม... ฌมฺมํ ๒) "เอตัง มม, เอโสทมสมฺมิ, ตัวตนของเรา".
 เอโส เม อตุตทา"ติ อภินิเวสปรามาโส
 ทิฐิจิ.

จกฺขุวิญฺเฌนัง เอตัง มม... โสต- ทิฐิ คือความแต่ะต้องด้วยคามยึคมัน
 วิญฺเฌนัง เอตัง มม... ฆานวิญฺเฌนัง เอตัง ซึ่งจักขุวิญฺเฌน... โสตวิญฺเฌน...

๑) จ. รุเป.
 ๒) จ. ฌมฺเม.

คุณพรศักดิ์ มีทรัพย์วัฒนา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามรรค.ป-พ.๒-๖

มม... ชิวหาวิญญาณํ เอตํ มม... ฆานวิญญาณ... ชิวหาวิญญาณ... กาย-
 กายวิญญาณํ เอตํ มม... มโนวิญญาณํ วิญญาณ... มโนวิญญาณ ว่า "นั่นของเรา
 "เอตํ มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา" ทิฐิ
 อตุตา"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. คือ ความแต่ต้องด้วยความยึดมั่นซึ่งจักขุ-
 จกฺขุสมฺผลฺลํ เอตํ มม... โสตสมฺผลฺลํ สัมผัส... โสตสัมผัส... ฆานสัมผัส...
 เอตํ มม... ฆานสมฺผลฺลํ เอตํ มม... ชิวหาสัมผัส... กายสัมผัส... มโนสัมผัส
 ชิวหาสมฺผลฺลํ เอตํ มม... กายสมฺผลฺลํ ว่า "นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตน
 เอตํ มม... มโนสมฺผลฺลํ "เอตํ มม, ของเรา".
 เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม อตุตา"ติ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ.

จกฺขุสมฺผลฺลํ เวทนี... โสต-
 สมฺผลฺลํ เวทนี... ฆานสมฺผลฺลํ เวทนี...
 ชิวหาสมฺผลฺลํ เวทนี... กายสมฺผลฺลํ
 เวทนี... มโนสมฺผลฺลํ เวทนี "เอตํ
 มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม อตุตา"ติ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ.

ทิฐิ คือความแต่ต้องด้วยความยึดมั่น
 ซึ่งจักขุสัมผัสสชาเวทนา... โสตสัมผัสสชา-
 เวทนา... ฆานสัมผัสสชาเวทนา...
 ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา... กายสัมผัสสชา-
 เวทนา... มโนสัมผัสสชาเวทนา ว่า "นั่น
 ของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของ
 เรา".

รูปสณฺณํ เอตํ มม... สทฺทสณฺณํ...
 กนฺธสณฺณํ... รสสณฺณํ... โผฏฺฐพฺพสณฺณํ...

ทิฐิ คือความแต่ต้องด้วยความยึดมั่น
 ซึ่งรูปสัญญา... สทฺทสัญญา... กันธ-

คุณพระศักดิ์ มีทรัพย์วัฒนา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ฅมฺมสณฺณํ "เอตํ มม, เอโสทมสมิ, เอโส สันฺญา... รสสันฺญา... โผฏฐัพฺพสันฺญา...
 เม อตฺตา"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. ฅรรมสันฺญา ว่า "นัันของเรา นัันเป็นเรา
 รูปสณฺเจตน์ เอตํ มม... สทฺทสณฺเจตน์... นัันเป็นตัวตนของเรา" ทิฏฺฐิ คือ ความ
 กนฺธสณฺเจตน์... รสสณฺเจตน์... แตะต้องด้วยความยึดมั่นซึ่งรูปสันฺญา...
 โผฏฐัพฺพสณฺเจตน์... ฅมฺมสณฺเจตน์ "เอตํ สทฺทสันฺญาเจตนา... กัณฺธสันฺญาเจตนา...
 มม, เอโสทมสมิ, เอโส เม อตฺตา"ติ รสสันฺญาเจตนา... โผฏฐัพฺพสันฺญาเจตนา...
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. รูปตณฺห์ เอตํ ฅรรมสันฺญาเจตนา ว่า "นัันของเรา นัันเป็น
 มม... สทฺทตณฺห์ เอตํ มม... กนฺธตณฺห์.. เรา นัันเป็นตัวตนของเรา" ทิฏฺฐิ คือ ความ
 รสตณฺห์... โผฏฐัพฺพตณฺห์... ฅมฺมตณฺห์. แตะต้องด้วยความยึดมั่น ซึ่งรูปตณฺห์...
 "เอตํ มม, เอโสทมสมิ, เอโส เม สทฺทตณฺห์... กัณฺธตณฺห์... รสตณฺห์...
 อตฺตา"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. โผฏฐัพฺพตณฺห์... ฅรรมตณฺห์ ว่า "นััน
 ของเรา นัันเป็นเรา นัันเป็นตัวตนของ
 เรา".

รูปวิตกฺกํ เอตํ มม... สทฺทวิตกฺกํ... ทิฏฺฐิ คือ ความแตะต้องด้วยความ
 กนฺธวิตกฺกํ... รสวิตกฺกํ... โผฏฐัพฺพ- ยึดมั่นซึ่งรูปวิตก... สทฺทวิตก... กัณฺธ-
 วิตกฺกํ... ฅมฺมวิตกฺกํ "เอตํ มม, วิตก... รสวิตก... โผฏฐัพฺพวิตก...
 เอโสทมสมิ, เอโส เม อตฺตา"ติ ฅรรมวิตก ว่า "นัันของเรา นัันเป็นเรา
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. รูปวิจาร์ เอตํ นัันเป็นตัวตนของเรา" ทิฏฺฐิ คือ ความ
 มม... สทฺทวิจาร์ เอตํ มม... กนฺธวิจาร์. แตะต้องด้วยความยึดมั่น ซึ่งรูปวิจาร์...
 เอตํ มม... รสวิจาร์ เอตํ มม... สทฺทวิจาร์... กัณฺธวิจาร์... รสวิจาร์...

คุณพระศกดิ์ มีทรัพย์วัฒนา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โผฏฐัพพวิจารณ์ เอตํ มม... ธรรมวิจารณ์ โผฏฐัพพวิจารณ์... ธรรมวิจารณ์ ว่า "นั่น
 "เอตํ มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม ของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของ
 อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. เรา".

ปจฺจวาทํ เอตํ มม... อาโปธาตํ ทิฏฺฐิ คือ ความตะตองด้วยความ
 เอตํ มม... เตโชธาตํ เอตํ มม... ยึดมั่นซึ่งปฐฺวาทํ... อาโปธาตํ...
 วาโยธาตํ เอตํ มม... อากาสธาตํ เอตํ เตโชธาตํ... วาโยธาตํ... อากาส-
 มม... วิญฺญาณธาตํ "เอตํ มม, ธาตํ... วิญฺญาณธาตํ ว่า "นั่นของเรา
 เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตาทิ นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา" ทิฏฺฐิ คือ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. ปจฺจวาทํ... ความตะตองด้วยความยึดมั่นซึ่งปฐฺจวาทํ...
 ...อาโปกสิณ... เตโชกสิณ... วาโยกสิณ... อาโปกสิณ... เตโชกสิณ... วาโยกสิณ...
 ...นํลกสิณ... ปิตกสิณ... โลหิตกสิณ... นํลกสิณ ... ปิตกสิณ... โลหิตกสิณ...
 ...โอทาทกสิณ... อากาสกสิณ... วิญฺญาณ- โอทาทกสิณ... อากาสกสิณ... วิญฺญาณ-
 กสิณ "เอตํ มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เม กสิณ ว่า "นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็น
 อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. ตัวตนของเรา".

เกสํ เอตํ มม... โลมํ เอตํ ทิฏฺฐิ คือ ความตะตองด้วยความ
 มม... นขํ เอตํ มม... ทนฺตํ เอตํ ยึดมั่นซึ่งผม... ขน... เล็บ... ฟัน...
 มม... ตจฺจํ เอตํ มม... มํสิ เอตํ มม... หน้... เนื้อ... เอ็น... กระดูก...
 นุหารุํ เอตํ มม... อฏฺฐิ เอตํ มม... เยื่อในกระดูก... ม้าม... หัวใจ...
 อฏฺฐิมิณฺขํ เอตํ มม... วกฺกํ เอตํ มม... ตับ... พังผืด... ไต ฯลฯ น้ำลาย...

คุณพระคัมภีร์ มีทรัพย์วิไล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทพย์ เอตํ มม... ยกนํ เอตํ มม... น้ำมูก... ไช้ข้อ... มูตร... มันสมอง
 กิโลมกํ เอตํ มม... ปิหกํ เอตํ มม... ๗เปฯ ว่า "นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตน
 เชฟํ เอตํ มม... สิงฺฆาณิกํ เอตํ มม... ของเรา".
 ลลิกํ เอตํ มม... มุตฺตํ เอตํ มม...
 มตฺถลฺลํ "เอตํ มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส
 เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาสฺโส ทิฏฺฐิ."

จกฺขายตฺนํ เอตํ มม... รูปรายตฺนํ ทิฏฺฐิ คือ ความตะตองด้วยความ
 เอตํ มม... โสตายตฺนํ เอตํ มม... ยึดมั่นซึ่งจักขายตนะ... รูปรายตนะ...
 สทฺทายตฺนํ เอตํ มม... สานายตฺนํ เอตํ โสตายตนะ... สทฺทายตนะ... สานา-
 มม... กนฺธายตฺนํ เอตํ มม... ยตนะ... กันธายตนะ... ชิวหายตนะ...
 ชิวหายตฺนํ... รสํายตฺนํ... กายายตฺนํ... รสํายตนะ... กายายตนะ... โผฏฐัพพา-
 โผฏฐัพพายตฺนํ... มนายตฺนํ... ธรรมายตฺนํ ยตนะ... มนายตนะ... ธรรมายตนะ...
 เอตํ มม...

จกฺขุชาตฺตํ เอตํ มม... รูปชาตฺตํ จักขุชาตฺ... รูปชาตฺ... จักขุ-
 เอตํ มม... จกฺขุวิญญาณชาตฺตํ เอตํ มม... วิญญาณชาตฺ... โสตฺตชาตฺ... สทฺทชาตฺ...
 โสตฺตชาตฺ เอตํ มม... สทฺทชาตฺ เอตํ โสตฺตวิญญาณชาตฺ... สานชาตฺ... กันธ-
 มม... โสตฺตวิญญาณชาตฺ เอตํ มม... ชาตฺ... สานวิญญาณชาตฺ... ชิวหาชาตฺ...
 สานชาตฺ... กนฺธชาตฺ... สานวิญญาณ- รสชาตฺ... ชิวหาวิญญาณชาตฺ...
 ชาตฺ... ชิวหาชาตฺ... รสชาตฺ... กายชาตฺ... โผฏฐัพพชาตฺ... กาย-

คุณพระศรีกิตฺติ มีทรพย์วัฒนา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชีวหาวิญญาณธาตุ... กายธาตุ... วิญญาณธาตุ... มโนธาตุ... ธรรมธาตุ...
 โผฏฐพพธาตุ... กายวิญญาณธาตุ... มโนวิญญาณธาตุ ว่า "นั่นของเรา นั่นเป็น
 มโนธาตุ เอตํ มม... ธรรมธาตุ เอตํ เรา นั่นเป็นตัวตนของเรา".
 มม... มโนวิญญาณธาตุ "เอตํ มม,
 เอโสทมสมิ, เอโส เม อตุตา"ติ
 อภินิเวสปรามาสो ทิฏฺฐิ.

จกฺขุณฺทริยํ เอตํ มม... โสติณฺทริยํ ทิฏฺฐิ คือ ความแต่ต้องด้วยความ
 เอตํ มม... ฆานินฺทริยํ เอตํ มม... ยึดมั่นซึ่งจักขุทริย... โสติณฺทริย...
 ชิวฺหิณฺทริยํ... กายินฺทริยํ... มนินฺทริยํ... ฆานินฺทริย... ชิวฺหิณฺทริย... กายินฺทริย...
 ชิวฺติณฺทริยํ... อิตฺถินฺทริยํ... ปุริสินฺทริยํ... มนินฺทริย... ชิวฺติณฺทริย... อิตฺถินฺทริย...
 สุขินฺทริยํ... ทุกฺขินฺทริยํ... โสมนสฺสสินฺทริยํ ปุริสินฺทริย... สุขินฺทริย... ทุกฺขินฺทริย...
 ... โทมนสฺสสินฺทริยํ... อุเปกฺขินฺทริยํ... โสมนสฺสสินฺทริย... โทมนสฺสสินฺทริย...
 สทฺธินฺทริยํ... วัริยินฺทริยํ... สติณฺทริยํ... อุเปกฺขินฺทริย... สทฺธินฺทริย... วัริยินฺทริย...
 สสมาธิณฺทริยํ... ปณฺณินฺทริยํ "เอตํ มม, ... สติณฺทริย... สสมาธิณฺทริย...
 เอโสทมสมิ, เอโส เม อตุตา"ติ ปณฺณินฺทริย ว่า "นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
 อภินิเวสปรามาสो ทิฏฺฐิ. นั่นเป็นตัวตนของเรา".

กามธาตุ เอตํ มม... รูปธาตุ ทิฏฺฐิ คือ ความแต่ต้องด้วยความ
 เอตํ มม... อรูปธาตุ เอตํ มม... ยึดมั่นซึ่งกามธาตุ... รูปธาตุ... อรูปธาตุ
 กามภวํ เอตํ มม... รูปภวํ เอตํ มม... ... กามภพ... รูปภพ... อรูปภพ...

คุณพระศักดิ์ มีทรัพย์วัฒนา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรูปภาวํ เอตํ มม... สณฺหาภาวํ เอตํ สันฺญาภพ... อสันฺญาภพ... เนวสันฺญา-
 มม... อสณฺหาภาวํ เอตํ มม... นาสันฺญาภพ... เอกโวการภพ...
 เนวสณฺหานาสณฺหาภาวํ เอตํ มม... จตุโวการภพ... ปญฺจโวการภพ...
 เอกโวการภาวํ เอตํ มม... จตุโวการภาวํ ปฐมฉาน... ทุตฺติยฉาน... ตตฺติยฉาน...
 เอตํ มม... ปญฺจโวการภาวํ เอตํ มม... จตุตฺตฉาน... เมตตฺตาเจโตวิมุติ...
 ปจฺจมชฺชฉานํ เอตํ มม... ทุตฺติยชฺชฉานํ เอตํ กรุณาเจโตวิมุติ... มุทิตฺตาเจโตวิมุติ...
 มม... ตตฺติยชฺชฉานํ เอตํ มม... จตุตฺตชฺ- อุเปกฺขาเจโตวิมุติ... อากาसानันฺญาจายตน-
 ฉานํ เอตํ มม... เมตตฺตาเจโตวิมุติ^๑ สฺมาปตฺติ... วิญฺญาณันฺญาจายตนสฺมาปตฺติ...
 เอตํ มม... กรุณาเจโตวิมุติ เอตํ อากิณฺณจันฺญาจายตนสฺมาปตฺติ... เนวสันฺญา-
 มม... มุทิตฺตาเจโตวิมุติ เอตํ มม... นาสันฺญาจายตนสฺมาปตฺติ ว่า "นํนั้นของเรา
 อุเปกฺขาเจโตวิมุติ เอตํ มม... อากา- นํนั้นเป็นเรา นํนั้นเป็นทัวตนของเรา".
 สานันฺญาจายตนสฺมาปตฺติ... วิญฺญาณณฺญาจายตน-
 สฺมาปตฺติ... อากิณฺณจณฺญาจายตนสฺมาปตฺติ...
 เนวสณฺหานาสณฺหาจายตนสฺมาปตฺติ "เอตํ มม,
 เอโสทมสฺมิ, เอโส เม อตฺตฺตา"ติ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

อวิชฺขํ เอตํ มม... สงฺขาราเร เอตํ ทิฏฺฐิ คือความแต่จะต้องด้วยคามยัคมนัน
 มม... วิญฺญาณํ เอตํ มม... นามรูปํ ซึ่งอวิชชา... สังขาร... วิญฺญาณ...

^๑ ฉ. เมตตํ เจโตวิมุติ.

เอตัง มม... สฬายตนัง เอตัง มม... นามรูป... สฬายตนะ... ผัสสะ...
 ผสฺสึ เอตัง มม... เวทนี เอตัง มม... เวทนา... ตัณหา... อุปาทาน...
 ตณฺหี เอตัง มม... อุปาทานัง เอตัง มม... ภพ... ชาตี... ชราและมรณะ ว่า "นั่น
 ภาวึ เอตัง มม... ชาตี เอตัง มม... ของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของ
 ชรามรณัง "เอตัง มม, เอโสทมสมฺมิ, เอโส เรา" ทิฐิ คือ ความลุ่มหลงด้วยความถือผิด
 เม อตฺตทา"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. อย่างนี้.
 เอวํ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ.

๑๒๔. กตมานิ อฏฺฐ ทิฏฺฐิ จฺญานานิ ?

ขนฺธธาปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ, อวิชฺชาปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ,
 ผสฺโสปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ, สณฺณธาปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ,
 วิตกฺโกปิ^๑ ทิฏฺฐิจฺญานํ, อโยนิโสมนสิกาโรปิ
 ทิฏฺฐิจฺญานํ. ปาปมิตฺโตปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ, ปรโต
 โฆโสปิ^๒ ทิฏฺฐิจฺญานํ.

๑๒๔. ที่ตั้งแห่งทิฐิ ๘ เป็นไฉน ?

แม้ชั้นทั้งหลาย ก็เป็นที่ตั้งแห่งทิฐิ แม้
 อวิชชา ผัสสะ สัญญา วิตก อโยนิโส-
 มนสิการ มิตรชั่ว เสียแต่ที่อื่น ทุกอย่าง
 เป็นที่ตั้งแห่งทิฐิ.

ขนฺธา เหตุ ขนฺธา ปจฺจโย ชั้นทั้งหลายเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
 ทิฏฺฐิจฺญานํ อุปาทาย สมุจฺจานญฺเณ, เอวํ ชื่อว่าเป็นที่ตั้งแห่งทิฐิ เพราะอรรถว่าเป็น
 ขนฺธาปิ ทิฏฺฐิจฺญานํ. อวิชฺชา เหตุ อวิชฺชา ที่ตั้งอาศัยขึ้น แม้ชั้นทั้งหลายก็เป็นที่ตั้งแห่ง

^๑ วิตกุกาปิติปิ ปาโล.

^๒ ปรโตปิ โฆโสติปิ ปาโล.

ปจฺจโย ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจา- ทิฏฺฐิอย่างนี้... อวิชชา... ผัสสะ...
 ฏฺฐาน, เหว อวิชชาปิ ทิฏฺฐิฏฺฐานํ. สันฺญา... วิตก... อโยนิโสมนสิการ...
 ผสฺโส เหตุ ผสฺโส ปจฺจโย ทิฏฺฐิฏฺฐานํ มิตรชวฺ เสียงแต่ที่อื่น ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย
 อุปาทาย สมฺภูจฺจานฺฏฺฐาน, เหว ผสฺโสปิ ชื่อว่าเป็นที่ตั้งแห่งทริฐ เพราะอรรถว่าเป็นที่
 ทิฏฺฐิฏฺฐานํ. สณฺญา เหตุ สณฺญา ปจฺจโย อาศัยตั้งขึ้น แม้เสียงแต่ที่อื่นก็เป็นที่ตั้งแห่ง
 ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจานฺฏฺฐาน, เหว ทิฏฺฐิอย่างนี้ ที่ตั้งแห่งทริฐ ๘ เหล่านี้...
 สณฺญาปิ ทิฏฺฐิฏฺฐานํ. วิตกกา^๑ เหตุ วิตกกา
 ปจฺจโย ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจา-
 นฺฏฺฐาน, เหว วิตกกาปิ ทิฏฺฐิฏฺฐานํ.
 อโยนิโสมนสิการโร เหตุ อโยนิโสมนสิการโร
 ปจฺจโย ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจา-
 นฺฏฺฐาน, เหว อโยนิโสมนสิการโรปิ
 ทิฏฺฐิฏฺฐานํ. ปาปมิตฺโต เหตุ ปาปมิตฺโต
 ปจฺจโย ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจา-
 นฺฏฺฐาน, เหว ปาปมิตฺโตปิ ทิฏฺฐิฏฺฐานํ.
 ปโรโตโฆโส เหตุ ปโรโตโฆโส ปจฺจโย
 ทิฏฺฐิฏฺฐานํ อุปาทาย สมฺภูจฺจานฺฏฺฐาน, เหว

^๑ อ. วิตกโก, เหวมุปรึปี.

ปรโตโฆโสปี ทิฏฐิจฺจนานํ. อิมานิ อฏฺฐ
ทิฏฐิจฺจนานานิ.

๑๒๕. กตมานิ อฏฺฐารส ทิฏฺฐิ-
ปริยฺยฺจนานานิ ? ยทา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคคํ ทิฏฺฐิคคหนํ
ทิฏฺฐิกนฺตารํ. ทิฏฺฐิวิสฺสุกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ^๑
ทิฏฺฐิสสฺสโณชนํ ทิฏฺฐิสสฺสลลํ ทิฏฺฐิสสมฺพาโธ^๒
ทิฏฺฐิปลิโพโธ ทิฏฺฐิพนฺธนํ ทิฏฺฐิปปาโต
ทิฏฺฐิยานุสโย ทิฏฺฐิสนฺตาโป ทิฏฺฐิปริพาโ
ทิฏฺฐิคนฺโถ ทิฏฺฐิปาทานํ ทิฏฺฐิจาภินิเวโส
ทิฏฺฐิปรามาโส, อิมานิ อฏฺฐารส ทิฏฺฐิ-
ปริยฺยฺจนานานิ.

๑๒๕. ความมกฺลุมฺรุมแห่งทิสฺสุ ๑๘ เป็น
ไฉน ? ทิสฺสุ คือ ทิสฺสุไป ทิสฺสุรกชฺชฺว ทิสฺสุกัณฺตาร
ทิสฺสุเป็นเสี้ยนหนาม ทิสฺสุวิบัติ ทิสฺสุเป็นสังโยชนํ
ทิสฺสุเป็นลูกศร ทิสฺสุเป็นสมภพ ทิสฺสุเป็นเครื่อง
กัณฺทล ทิสฺสุเป็นเครื่องผูกพัน ทิสฺสุเป็นแห
ทิสฺสุเป็นอนุสัย ทิสฺสุเป็นเหตุให้เคื้อคร้อน ทิสฺสุ
เป็นเหตุให้เร่าร้อน ทิสฺสุเป็นเครื่องร้อยรัด
ทิสฺสุเป็นเครื่องยึดมั่น ทิสฺสุเป็นเหตุให้ยึดมั่น
ทิสฺสุเป็นเหตุให้ตะตอง ความมกฺลุมฺรุมแห่ง
ทิสฺสุ ๑๘ เหล่านี้.

๑๒๖. กตมา โสฬส ทิฏฺฐิโย ?
อัสสาททิฏฺฐิ อตฺตทานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
สกฺกาททิฏฺฐิ สกฺกาทวตฺตฤกา สสฺสททิฏฺฐิ
สกฺกาทวตฺตฤกา อุจฺเจททิฏฺฐิ อนฺตคฺคาทิกาท

๑๒๖. ทิสฺสุ ๑๖ เป็นไฉน คือ
อัสสาททิสฺสุ ๑ อตฺตทานุทิสฺสุ ๑ มิจฺฉาทิสฺสุ ๑
สกฺกาททิสฺสุ ๑ สสฺสททิสฺสุ อันมีสกฺกาทะเป็น
วัตฺตฤ ๑ อุจฺเจททิสฺสุอันมีสกฺกาทะเป็นวัตฺตฤ ๑

^๑ ก. ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ.
^๒ ก. ทิฏฺฐิสสมฺภโว.

ทิฐฐิติ ปุพพันตานุทิฐฐิติ อปรันตานุทิฐฐิติ
 สยโยชนิกา ทิฐฐิติ "อหนุ"ติ มานวินิพนุชา
 ทิฐฐิติ "มมณ"ติ มานวินิพนุชา ทิฐฐิติ
 อตตวาทปฐฐิสยุตตทา ทิฐฐิติ โลกวาทปฐฐิสยุตตทา
 ทิฐฐิติ ภวทิฐฐิติ วิภวทิฐฐิติ, อีมา โสฬส
 ทิฐฐิติโย.

อันตคาทิกทิสฐิติ ๑ ปุพพันตานุทิฐฐิติ ๑ อปรัน-
 ตานุทิฐฐิติ ๑ สยโยชนิกาทิสฐิติ ๑ ทิสฐฐิตันแกงกัน
 ด้วยมานะว่า "เป็นเรา" ๑ ทิสฐฐิตันแกงกัน
 ด้วยมานะว่า "ของเรา" ๑ ทิสฐฐิตันสัมปะยุด
 ด้วยอตตวาทะ ๑ ทิสฐฐิตันสัมปะยุดด้วย
 โลกวาทะ ๑ ภวทิสฐฐิติ ๑ วิภวทิสฐฐิติ ๑ ทิสฐฐิติ ๑๖
 เหล่านี.

๑๒๗. กตเม ติสสตี ทิฐฐิตินิเวสา?

อสสาททิฐฐิตินิเวสา กติหากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ, อตตานุทิฐฐิตินิเวสา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, มิจฉาทิฐฐิตินิเวสา กติหา-
 กาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกุกายทิฐฐิตินิเวสา
 กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกุกาย-
 วตตुकาย สสสตีทิฐฐิตินิเวสา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, สกุกายวตตुकาย อจเจท-
 ทิฐฐิตินิเวสา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 อนตตคาทิกาย ทิฐฐิตินิเวสา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, ปุพพันตานุทิฐฐิตินิเวสา
 กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อปรันตานุ-

๑๒๗. ความยึดมั่นแห่งทิสฐฐิติ ๓๐๐ ข้อ

เป็นไฉน ? อสสาททิสฐฐิติ มีความยึดมั่นด้วย
 อากาเรหิ อตตานุทิฐฐิติ... มิจฉาทิสฐฐิติ...
 สกุกายทิสฐฐิติ... สสสตีทิสฐฐิตินันมีสกุกายะเป็น
 วัตถุ... อจเจททิสฐฐิตินันมีสกุกายะเป็นวัตถุ...
 อันตคาทิกทิสฐฐิติ... ปุพพันตานุทิฐฐิติ...
 อปรันตานุทิฐฐิติ... สยโยชนิกาทิสฐฐิติ... ทิสฐฐิติ
 อันแกงกันด้วยมานะว่า "เรา"... ทิสฐฐิตัน
 แกงกันด้วยมานะว่า "ของเรา"... ทิสฐฐิติ
 อันสัมปะยุดด้วยอตตวาทะ... ทิสฐฐิตันสัมปะยุด
 ด้วยโลกวาทะ... ภวทิสฐฐิติ... วิภวทิสฐฐิติ
 มีความยึดมั่นด้วยอากาเรหิ ไฉน ?

คุณรัตน สุนทรพันธุ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ทางวรรณคดี. ๒-๗

ทัญญา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 สณโณชฌนิกาย ทัญญา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, "อหนุ"ติ มานวินิพฺนุชาย
 ทัญญา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 "มมฺนุ"ติ มานวินิพฺนุชาย ทัญญา
 กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตวาท-
 ปฏิสัมยุตฺตาย ทัญญา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, โลกวาทปฏิสัมยุตฺตาย
 ทัญญา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 ภวทัญญา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 วิภวทัญญา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ?

อสุสาททัญญา	ปณฺจตฺตีสาย	อัสสาททัญญา	มีความยึดมั่นด้วย
อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตานุทัญญา	อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตานุทัญญา	อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตานุทัญญา	อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตานุทัญญา
วิสตียา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,	วิสตียา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,	วิสตียา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,	วิสตียา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
มิจฺจาทัญญา ทสหากาเรหิ อภินิเวโส	มิจฺจาทัญญา ทสหากาเรหิ อภินิเวโส	มิจฺจาทัญญา ทสหากาเรหิ อภินิเวโส	มิจฺจาทัญญา ทสหากาเรหิ อภินิเวโส
โหติ, สกฺกายทัญญา วิสตียา อากาเรหิ	โหติ, สกฺกายทัญญา วิสตียา อากาเรหิ	โหติ, สกฺกายทัญญา วิสตียา อากาเรหิ	โหติ, สกฺกายทัญญา วิสตียา อากาเรหิ
อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย
สสฺสทัญญา ปณฺณรสี อากาเรหิ	สสฺสทัญญา ปณฺณรสี อากาเรหิ	สสฺสทัญญา ปณฺณรสี อากาเรหิ	สสฺสทัญญา ปณฺณรสี อากาเรหิ
อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย อจฺเจท-	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย อจฺเจท-	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย อจฺเจท-	อภินิเวโส โหติ, สกฺกายวตฺตูกาย อจฺเจท-

คุณรัตน สุนทรพันธุ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทิฐุจียา ปณฺจทากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, มานะว่า "ของเรา"...๑๘ ทิฐุอันปฏิสังยุต
 อนุตคฺคาทิกาย ทิฐุจียา ปณฺญาสาย ด้วยอัครวาทะ...๒๐ ทิฐุอันปฏิสังยุตด้วย
 อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, ปุพฺพนฺตานุ- โลกวาทะ...๘ ภวทิสฺสุ...๑๙ วิภวทิสฺสุมี
 ทิฐุจียา อฏฺฐารสฺสี อากาเรหิ อภินิเวโส ความถือผิดด้วยอาการ ๑๙.
 โหติ, อปรนฺตานุทิฐุจียา จตฺตจตฺตาฬีสาย
 อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สณฺโณชฌนิกาย
 ทิฐุจียา อฏฺฐารสฺสี อากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ, "อหนฺ"ติ มานวินิพนฺธาย ทิฐุจียา
 อฏฺฐารสฺสี อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 "มมฺนฺ"ติ มานวินิพนฺธาย ทิฐุจียา
 อฏฺฐารสฺสี อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
 อตฺตวาทปฏิสํยุตฺตตาย ทิฐุจียา วิสฺตียา
 อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, โลกวาท-
 ปฏิสํยุตฺตตาย ทิฐุจียา อฏฺฐหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ, ภวทิฐุจียา เอกุณ-
 วิสฺตียา อากาเรหิ^๑ อภินิเวโส โหติ,
 วิภวทิฐุจียา เอกุณวิสฺตียา อากาเรหิ^๑
 อภินิเวโส โหติ.

^๑ ฉ. ลี. อี. เอเกน อากาเรน.

คุณรัตนา สุขนธ์พันธ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑. อสฺสาททิกฺขณินิทฺเตส

๑. อัสสาททิกฺขณินิทฺเตส

๑๒๘. อสฺสาททิกฺขณินิยา กตเมหิ
 ปณฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ?
 ยํ รูปํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺส,
 "อัยํ รูปสฺส อสฺสาโท"ติ อภินิเวสปรามาโส
 ทิกฺขณินิ. ทิกฺขณินิ น อสฺสาโท, อสฺสาโท น
 ทิกฺขณินิ. อณฺณา ทิกฺขณินิ, อณฺโณ อสฺสาโท. ยา
 จ ทิกฺขณินิ โย จ อสฺสาโท, อัยํ วุจฺจติ
 อสฺสาททิกฺขณินิ.

๑๒๘. อัสสาททิกฺขณินิมีความยึดมั่นด้วย
 อาการ ๓๕ เป็นไฉน ? ทิกฺขณินิ คือ ความ
 แตะต้องด้วยความยึดมั่นว่า สุขโสมนัสอาศัย
 รูปใดเกิดขึ้น "นี้เป็นอัสสาทะ(ความยินดี)
 แห่งรูป" ทิกฺขณินิไม่ใช่อัสสาทะ อัสสาทะมิใช่
 ทิกฺขณินิ ทิกฺขณินิเป็นอย่างหนึ่ง อัสสาทะเป็นอย่าง
 หนึ่ง ทิกฺขณินิและอัสสาทะนี้ท่านกล่าวว่า
 อัสสาททิกฺขณินิ.

อสฺสาททิกฺขณินิ มิจฺฉาททิกฺขณินิ ทิกฺขณินิวิปตฺติ,
 ตาย ทิกฺขณินิวิปตฺติยา สมฺนฺนาคโต ปุคฺคโล
 ทิกฺขณินิวิปฺนฺโน. ทิกฺขณินิวิปฺนฺโน ปุคฺคโล น
 เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิริยาสิตพฺโพ,
 ตํ กิสฺส เหตุ, ทิกฺขณินิ หิสฺส ปาปิกา. โย
 ทิกฺขณินิยา ราโค, โส น ทิกฺขณินิ, ทิกฺขณินิ น
 ราโค; อณฺณา ทิกฺขณินิ, อณฺโณ ราโค. ยา
 จ ทิกฺขณินิ โย จ ราโค, อัยํ วุจฺจติ
 ทิกฺขณินิราโค.

อัสสาททิกฺขณินิเป็นมิจฉาททิกฺขณินิ เป็นทิกฺขณินิวิปตฺติ
 บุคคลผู้ประกอบด้วยทิกฺขณินิวิปตฺตินั้น เป็นผู้ม
 ทิกฺขณินิวิปตฺติ บุคคลผู้มีทิกฺขณินิวิปตฺติ ไม่ควรเสพ ไม่
 ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ ช้อนั้น เพราะ
 เหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทิกฺขณินิลามก รากะ
 ด้วยทิกฺขณินิอันใด รากะไม่ใช่ทิกฺขณินิ ทิกฺขณินิไม่ใช่รากะ
 ทิกฺขณินิเป็นอย่างหนึ่ง รากะเป็นอย่างหนึ่ง ทิกฺขณินิ
 และรากะ นี้ท่านกล่าวว่า ทิกฺขณินิรากะ.

๑ ก. ยา ทิกฺขณินิ โย ราโค, เอวมุปรินิ.

ตาย จ ทิฏฐิยา เตน จ ราเคน บุคคลผู้ประกอบด้วยทิฐินั้น และราคะนั้น
 สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทิฏฐิราครตุโต^๑ เป็นผู้ยินดีในทิฐิราคะ ทานที่ให้ในบุคคลผู้
 ทิฏฐิราครตุเต ปุคฺคเล ทินฺนทาน^๒ น ยินดีในทิฐิราคะ เป็นทานไม่มีผลมาก ไม่มี
 มหบุผล โหติ น มทานิสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ, อานิสฺสมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
 ทิฏฐิ หิสฺส ปาปิกา, อสฺสาททิฏฐิ บุคคลนั้นมีทิฐิลามก อัสนาททิฐิเป็นมิจฉาทิฐิ.
 มิจฉาทิฏฐิ.

มิจฉาทิฏฐิกสฺส ปุริสปุคฺคสฺส เทว บุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิ มี
 คติโย นโรโย วา ตีรจฺฉานโยนิ วา. คติเป็น ๒ คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์วิจฺฉาน
 มิจฉาทิฏฐิกสฺส ปุริสปุคฺคสฺส ยณฺเจว หนึ่ง บุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิ
 กายกมฺมํ ยถาทิฏฐิ สมตฺต^๓ สสมาทินฺนํ, ยณฺจ สมาทาน กายกรรม วจฺจกรรม ฯลฯ และ
 วจฺจกมฺมํ ฯเปฯ ยณฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฐิ มโนกรรมให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ธรรมทั้งปวง
 สมตฺตํ สสมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ คือ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ
 ปตฺตนา โย จ ปณฺธิ เย จ สงฺขารา, และสังขารเหล่านั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผล
 สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกฺนฺตตาย ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ
 อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตุนฺติ. เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่อกุศล เพื่อความทุกข์.

ตํ กิสฺส เหตุ, ทิฏฐิ หิสฺส ปาปิกา. ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้น
 เสยฺยถาปิ นิมุพฺพีชํ วา โกสาตกัพฺพีชํ วา มีทิฐิลามก เปรียบเหมือนพืชสะเดา พืช

^๑ ก. ...ราครโต ...ราครเต.
^๒ ฉ. ทินฺนํ ทานํ.
^๓ ส. ยถาทิฏฐิสมฺปตฺตํ.

คุณรัตน สุนทรพันธ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์มารค.บ-พ.๒-๗

ติตฺตกลาพุพีช^๑ ๑ วา อลฺลายน ปจฺวิยา นิกฺขิตฺตํ
 ยญฺเจว ปจฺวีรลฺลํ อฺปาทียติ, ยญฺจ อาโปรลฺลํ
 อฺปาทียติ, สพุพฺพํ ตํ ติตฺตกตฺตาย กญฺจกตฺตาย
 อสฺสารตฺตาย^๒ ลํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ,
 พีชํ หิสฺส ปาปิเก, เอวเมวํ มิจฺฉาทิฏฺฐิกิสฺส
 ปุริสฺสํ กุคฺคสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ
 สมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยญฺจ วจฺจิมฺมํ ๑เปฯ ยญฺจ
 มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยา
 จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณฺธิ เย
 จ สงฺขารานํ, สพุเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย
 อกนฺตฺตาย อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย
 ลํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ, ทิฏฺฐิ หิสฺส
 ปาปิกา. อสฺสาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

บวบชม หรือพีชน้ำเต้าชม ที่เขาฝังลงใน
 แผ่นดินเปียก อาศัยรสแผ่นดินและรสน้ำ
 พีชทั้งปวงนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของ
 มีรสชม รสเผ็ด ไม่เป็นสาระ ช้อนั้นเพราะ
 เหตุไร เพราะสะเคาเป็นต้นนั้นเป็นพีชแล้ว
 ฉนฺใด บุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิ
 ก็ฉนนั้นเหมือนกัน สมาทานกายกรรม วจ-
 กรรม ฯลฯ และมโนกรรมให้บริบูรณ์ตามทิฐิ
 ธรรมทั้งปวง คือเจตนา ความปรารถนา
 ความตั้งใจ และสังขารเหล่านั้น ย่อมเป็น
 ไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่
 ไม่น่าพอใจ เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
 ความทุกข์ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
 บุคคลนั้นมีทิฐิลามก อัสสาทิฐิเป็นมิจฉาทิฐิ.

ยา ทิฏฺฐิ^๓ ทิฏฺฐิกตํ ทิฏฺฐิกหนํ ๑เปฯ
 ทิฏฺฐาจินิเวสปรามาโส โหติ, อิมะหิ

ทิฐิคือ ทิฐิที่ไป ทิฐิรกชฏี ฯลฯ ทิฐิ
 เป็นเหตุให้ยึดมั่นและความแต่ด้อย ความ

^๑ ฉ. ...กาลาพู...

^๒ ฉ. ติตฺตกตฺตาย กญฺจกตฺตาย อสฺสาคตฺตาย.

^๓ อี. มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

คุณรัตนา สุคนธ์พันธ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภุจารสทิ อากาเรทิ ปริยภูจิตจิตตสุส
สโยโค.

เกี่ยวข้อแห่งจิต อันทิฐิกลุ่มรวมเป็นมิจฉาทิฐิ
ซึ่งจัดเป็นอัสนาททิฐิ ด้วยอาการ ๑๘ นี้.

๑๒๙. อตฺถิ สณฺโณชฺชานนํ เจว
ทิฐฺจโย จ, อตฺถิ สณฺโณชฺชานนํ น จ
ทิฐฺจโย. กตฺมานิ สณฺโณชฺชานนํ เจว
ทิฐฺจโย จ ? สกฺกกายทิฐฺจ สึลฺพพท-
ปฺรามาสฺ, อิมานิ สณฺโณชฺชานนํ เจว
ทิฐฺจโย จ. กตฺมานิ สณฺโณชฺชานนํ น จ
ทิฐฺจโย ? กามราคสณฺโณชฺชํ ปฏฺยสณฺโณชฺชํ
มานสณฺโณชฺชํ วิจิกฺกฉาสณฺโณชฺชํ ภวราค-
สณฺโณชฺชํ อิสฺสาสณฺโณชฺชํ มัจฺฉริยสณฺโณชฺชํ
อนุสยสณฺโณชฺชํ อวิชฺชาสณฺโณชฺชํ, อิมานิ
สณฺโณชฺชานนํ น จ ทิฐฺจโย.

๑๒๙. สังโยชนฺและทิฐิมียอยู่ สังโยชนฺ
แต่มิใช่ทิฐิมียอยู่. สังโยชนฺและทิฐิเป็นไฉน ?
สักกายทิฐิ และสิลฺพพทปฺรามาส เหล่านี้
เป็นสังโยชนฺและทิฐิ สังโยชนฺแต่มิใช่ทิฐิเป็น
ไฉน ? กามราคสังโยชนฺ ปฏฺยสังโยชนฺ
มานสังโยชนฺ วิจิกฺกฉาสังโยชนฺ ภวราค-
สังโยชนฺ อิสฺสาสังโยชนฺ มัจฺฉริยสังโยชนฺ
อนุสยสังโยชนฺ อวิชฺชาสังโยชนฺ เหล่านี้เป็น
สังโยชนฺแต่มิใช่ทิฐิ อัสนาททิฐิมียความยึดมั่น
ด้วยอาการ ๓๕ เหล่านี้.

ยํ เวทนํ ปฏฺยจฺจ ฯเปฯ ยํ สณฺณํ
ปฏฺยจฺจ ฯเปฯ ยํ สงฺขาราเร ปฏฺยจฺจ ฯเปฯ ยํ
วิญฺญานํ ปฏฺยจฺจ ฯเปฯ ยํ จกฺขุํ ปฏฺยจฺจ...
ยํ โสถํ ปฏฺยจฺจ... ยํ ฆานํ ปฏฺยจฺจ... ยํ
ชิวฺทํ ปฏฺยจฺจ... ยํ กายํ ปฏฺยจฺจ... ยํ มนํ
ปฏฺยจฺจ... ยํ รุเป ปฏฺยจฺจ... ยํ สทฺเท

สุขโสมนัสย่อมเกิดขึ้น เพราะอาศัย
เวทนา ฯลฯ จักขุ... รูป... จักขุ-
วิญฺญาณ... จักขุสัมผัส... จักขุสัมผัสสชา-
เวทนา...

ปฏิสัมพันธ์ตามวรรค. ป.พ. ๒-๗

คุณรัตนา สุคนธ์พันธ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิจุจ... ยัม กนฺธเช ปฏิจุจ... ยัม รเส
 ปฏิจุจ... ยัม โผฏฺฐพฺเพ ปฏิจุจ... ยัม
 ฌมฺเม ปฏิจุจ... ยัม จกฺขุวิณฺณานิ ปฏิจุจ...
 ยัม โสทวิณฺณานิ ปฏิจุจ... ยัม ฆานวิณฺณานิ
 ปฏิจุจ... ยัม ชิวฺหาวิณฺณานิ ปฏิจุจ... ยัม
 กายวิณฺณานิ ปฏิจุจ... ยัม มโนวิณฺณานิ
 ปฏิจุจ... ยัม จกฺขุสมฺผลฺลํ ปฏิจุจ... ยัม
 โสทสมฺผลฺลํ ปฏิจุจ... ยัม ฆานสมฺผลฺลํ
 ปฏิจุจ... ยัม ชิวฺหาสมฺผลฺลํ ปฏิจุจ... ยัม
 กายสมฺผลฺลํ ปฏิจุจ... ยัม มโนสมฺผลฺลํ
 ปฏิจุจ... ยัม จกฺขุสมฺผลฺลํ เวทนี ปฏิจุจ...
 ยัม โสทสมฺผลฺลํ เวทนี ปฏิจุจ... ยัม
 ฆานสมฺผลฺลํ เวทนี ปฏิจุจ... ยัม ชิวฺหา-
 สมฺผลฺลํ เวทนี ปฏิจุจ... ยัม กายสมฺผลฺลํ
 เวทนี ปฏิจุจ... ยัม มโนสมฺผลฺลํ เวทนี
 ปฏิจุจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ.

"อัยมโนสมฺผลฺลชายน เวทนาย ทิฐิ กือความแตะต้องด้วยอำนาจ
 อสฺสาโท"ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฎฺฐิ. ความยัดมันว่า "ความพอใจนี่ย่อมมีเพราะ
 ทิฎฺฐิ น อสฺสาโท, อสฺสาโท น ทิฎฺฐิ, มโนสมฺผลฺลชานเวทนา" ทิฐิไม่ใช่ความพอใจ
 อณฺเฎ ทิฎฺฐิ, อณฺเฎ อสฺสาโท. ยาจ ความพอใจก็ไม่ใช่ทิฐิ ทิฐิเป็นอย่างหนึ่ง

คุณรัตน สุกนธพันธู
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิฏฐิ โย จ อสฺสาโท, อยํ วุจฺจติ
อสฺสาททิฏฐิ.

ความพอใจเป็นอย่างหนึ่ง ทิฐิและความ
พอใจนี้ท่านเรียกว่าอัสนาททิฐิ.

อสฺสาททิฏฐิ มิจฺฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปตฺติ,
ตาย ทิฏฐิวิปตฺติยา สมฺนํนาคโต ปุคฺคโล
ทิฏฐิวิปนฺโน ทิฏฐิวิปนฺโน ปุคฺคโล น
เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิริปาสิตพฺโพ.
ตํ กิสฺส เหตุ, ทิฏฐิ หิสฺส ปาปิกา. โย
ทิฏฐิยา ราโค, โส น ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น
ราโค, อณฺเฏ ทิฏฐิ, อณฺเฏ ราโค. ยา
จ ทิฏฐิ โย จ ราโค, อยํ วุจฺจติ
ทิฏฐิราโค. ตาย จ ทิฏฐิยา เตน จ
ราเคน สมฺนํนาคโต ปุคฺคโล ทิฏฐิราค-
รตฺโต. ทิฏฐิราครตฺเต ปุคฺคเล ทินฺนทานํ
น มหปฺผลํ โทติ น มหานิสฺสํ. ตํ กิสฺส
เหตุ, ทิฏฐิ หิสฺส ปาปิกา. อสฺสาททิฏฐิ
มิจฺฉาทิฏฐิ.

อัสนาททิฐิเป็นมิจฉาทิฐิ เป็นทิฐิวิบัติ
บุคคลผู้ประกอบด้วยทิฐิวิบัตินั้น ชื่อว่าเป็นผู้
มีทิฐิวิบัติ บุคคลผู้มีทิฐิวิบัติ ไม่ควรเสพ ไม่
ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ ชื่อนั้นเพราะเหตุ
อะไร เพราะเขามีทิฐิชั่ว ความกำหนด
ด้วยทิฐิใด นั้นไม่ใช่ทิฐิ ทิฐิไม่ใช่ราคะ
ทิฐิเป็นอย่างหนึ่ง ราคะเป็นอย่างหนึ่ง ทิฐิ
และราคะนี้ท่านเรียกว่าทิฐิราคะ บุคคลผู้
ประกอบด้วยทิฐิและราคะนั้น ชื่อว่าผู้กำหนด
ด้วยอำนาจทิฐิและราคะ ทานที่ให้ในบุคคล
ผู้กำหนดด้วยอำนาจทิฐิและราคะ ย่อมไม่มี
ผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ชื่อนั้นเพราะเหตุ
อะไร เพราะเขามีทิฐิชั่ว อัสนาททิฐิเป็น
มิจฉาทิฐิ.

มิจฺฉาทิฏฐิกิสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส เทว
กตฺติโย นิริโย วา ติริจฺฉานโยนิ วา.
มิจฺฉาทิฏฐิกิสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยณฺเฏ

บุรุษบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิ ย่อมมีคติ ๒
เท่านั้น คือนรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน...

ฅายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมากินฺนํ,
 ยถจ วจฺจกมฺมํ ๗เป๗ ยถจ มโนกมฺมํ
 ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยา จ เจตนา
 ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณฺธิ เย จ
 สงฺขาร๑, สฬฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย
 อกนฺต๑าย อมฺนาป๑าย อหิต๑าย ทุก๑าย
 สํวตฺต๑ติ. ตํ กิสฺส เหตุ, ทิฏฺฐิ หิสฺส
 ปาปิก๑. เสยฺยถาปี นิมฺพพีชํ วา
 โกส๑าทกีพีชํ วา ติตฺต๑กลาพพีชํ วา อลฺล๑าย
 ปจฺวิ๑ยา นิกฺขิตฺตํ ยถจเว๑ว ปจฺวีรฺสํ อ๑ปา๑ทีย๑ติ,
 ยถจ อ๑าปฺร๑สํ อ๑ปา๑ทีย๑ติ, สฬฺพน๑ตํ
 ติตฺต๑ก๑ตาย กฏ๑ก๑ตาย อส๑าร๑ตาย สํวตฺต๑ติ.
 ตํ กิสฺส เหตุ, พีชํ หิสฺส ปาปิก๑. เอ๑วเม๑ว
 มิ๑จ๑ณา๑ทิฏฺฐิ๑กิสฺส ปุริส๑ป๑ค๑ล๑สฺส ยถจเว๑ว
 ฅายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยถจ
 วจฺจกมฺมํ ๗เป๗ ยถจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ
 สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยา จ เจตนา ยา จ
 ปตฺถนา โย จ ปณฺธิ เย จ สงฺขาร๑,

^๑ ฉ. สฬฺพํ ตํ.

สพเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตายน
 อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตุนฺติ.
 ตํ กิสฺส เหตุ, ทิฏฺฐิ หิสฺส ปาปิกา,
 อสฺสาททิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

ยา ทิฏฺฐิ^๑ ทิฏฺฐิกตํ ทิฏฺฐิกหนํ ฯเปฯ
 ทิฏฺฐาภินิเวสปรามาโส^๒ โหติ^๓; อิเมหิ
 อญฺจารสฺหิ อากาเรหิ ปริยญฺจิตจิตฺตสฺส
 สํโยโค^๔. อสฺสาททิฏฺฐิภูตา^๕ มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

อตฺถิ สญฺโฆชนานิ เจว ทิฏฺฐิโย จ,
 อตฺถิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. กตมานิ
 สญฺโฆชนานิ เจว ทิฏฺฐิโย จ ? สกฺกาย-
 ทิฏฺฐิปรามาโส เจว สกฺกายทิฏฺฐิ
 สึลฺลพฺพตปรามาโส จ, อิมานิ สญฺโฆชนานิ

^๑ ฉ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

^๒ ฉ. ทิฏฺฐาภินิเวโส ทิฏฺฐิปรามาโส.

^๓ ฉ. อี. อโย ปาโล นตฺถิ.

^๔ ฉ. สญฺโฆโค.

^๕ ฉ. อี. อสฺสาททิฏฺฐิภูตา มิจฺฉาทิฏฺฐิตฺติ
 อิเม เทว ปาธา นตฺถิ.

เจว ทิฏฺฐิโย จ. กตมานิ สยฺโฆชนานิ น
 จ ทิฏฺฐิโย ? กามราคสยฺโฆชนํ ปฏฺฐิ-
 สยฺโฆชนํ มานสยฺโฆชนํ วิจิกิจฺฉาสยฺโฆชนํ
 ภวราคสยฺโฆชนํ อีสฺสาสยฺโฆชนํ มจฺจนริย-
 สยฺโฆชนํ อนุนยสยฺโฆชนํ อวิชฺชาสยฺโฆชนํ,
 อิมานิ สยฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย.
 อสฺสาททิฏฺฐิยา อิมเหติ ปณฺจคฺคฺติสาย
 อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ..

อัสสาททิฏฺฐินิทฺเทโส ปจฺโม.

อัสสาททิฏฺฐินิทฺเทส ที่ ๑ จป.

๒. อตฺตทานุทิฏฺฐินิทฺเทส

๑๓๐. อตฺตทานุทิฏฺฐิยา กตเมหิ
 วิสฺตึยา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ? อึช
 อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทสฺสาวี
 อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวินีโต
 สปุปรึสานํ อทสฺสาวี สปุปรึสธมฺมสฺส

๒. อตฺตทานุทิฏฺฐินิทฺเทส

๑๓๐. อตฺตทานุทิฏฺฐิ มีความยึดมั่นด้วย
 อากาเร ๒๐ เป็นไฉน ? ปุณฺณชฺชผู้ไม่ได้สดับ
 ในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาด
 ในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้รับแนะนำ
 ในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัปบุรุษ

ดร.ประเสริฐ ฌ นคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อโกวิทอ สปุริสธมเม อวินีโต รูป ไม่ฉลาดในธรรมของสัปบุรุษ ไม่ได้รับแนะ-
 อตุตโต สมนุปสฺสตี, รูปวนต์ วา อตุตตัน, นำในธรรมของสัปบุรุษ ย่อมเห็นรูปโดย
 อตุตตี วา รูป, รูปสฺมี วา อตุตตัน. ความเป็นตนบ้าง เห็นตนว่า มีรูปบ้าง เห็น
 เวหนึ ๑เปฯ สณฺณึ ๑เปฯ สงฺขารเ ๑เปฯ รูปในตนบ้าง เห็นตนในรูปบ้าง. ย่อมเห็น
 วิญฺญาณึ อตุตโต สมนุปสฺสตี, วิญฺญาณวนต์ เวทนา ฯลฯ สันฺญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
 วา อตุตตัน, อตุตตี วา วิญฺญาณึ, วิญฺญาณ โดยความเป็นตนบ้าง เห็นตนว่า
 วิญฺญาณสฺมี วา อตุตตัน. มีวิญฺญาณบ้าง เห็นวิญฺญาณในตนบ้าง เห็นตน
 ในวิญฺญาณบ้าง.

๑๓๑. กถึ รูปึ อตุตโต สมนุปสฺสตี ?
 อึเชกฺจึใจ ปจฺจึวิกฺสิณฺ อตุตโต สมนุปสฺสตี
 "ยึ ปจฺจึวิกฺสิณฺ, โส อหึ. โย อหึ, ตึ
 ปจฺจึวิกฺสิณฺ"ติ ปจฺจึวิกฺสิณฺจ อตุตฺตจ อหุวยึ
 สมนุปสฺสตี. เสยฺยถาปี เกลปฺทีปสฺส
 ฌายโต "ยา อจฺจึ, โส วณฺโณ. โย
 วณฺโณ, ส่า อจฺจึ"ติ อจฺจึจฺจ วณฺณจ
 อหุวยึ สมนุปสฺสตี. เอวเมวึ อึเชกฺจึใจ
 ปจฺจึวิกฺสิณฺ อตุตโต สมนุปสฺสตี "ยึ ปจฺจึวิกฺสิณฺ,
 โส อหึ. โย อหึ, ตึ ปจฺจึวิกฺสิณฺ"ติ
 ปจฺจึวิกฺสิณฺจ อตุตฺตจ อหุวยึ สมนุปสฺสตี.

๑๓๑. บุุชณย้อมเห็นรูปโดยความ
เป็นตนอย่างไร ? บุคคบบางคนในโลกนี้
 ย้อมเห็นปฐฺจึวิกฺสิณฺ โดยความเป็นตน คือ
 ย้อมเห็นปฐฺจึวิกฺสิณฺและตน ไม่เป็นสองว่า
 "ปฐฺจึวิกฺสิณฺอันใด เรากัอันนั้น เรากัอันใด
 ปฐฺจึวิกฺสิณฺกัอันนั้น" เปรียบเหมือนเมื่อประทีป
 น้ำมันกำลังลุกโพลงอยู่ บุคคคเห็นเปลวไฟ
 และแสงสว่างไม่เป็นสองว่า "เปลวไฟ
 อันใด แสงสว่างกัอันนั้น แสงสว่างอันใด
 เปลวไฟกัอันนั้น" ฉนฺใด. บุคคบบางคนใน
 โลกนี้กัฉนฺนั้นเหมือนกัน ย้อมเห็นปฐฺจึวิกฺสิณฺ

คร.ประเสริฐ ฌ นกร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โดยความเป็นตน คือ ย่อมเห็นปฐวีกสิณและ
ตนไม่เป็นสองว่า "ปฐวีกสิณอันใด เรา
ก็อันนั้น เราอันใดปฐวีกสิณก็อันนั้น".

อภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น
วตฺต, วตฺต น ทิฏฐิ; อณฺเณ ทิฏฐิ, อณฺเณ
วตฺต. ยา จ ทิฏฐิ ยณฺจ วตฺต, อโย ปจฺมา
รูปวตฺตกา อตฺตทานุทิฏฐิ. อตฺตทานุทิฏฐิ
มิจฺฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อตฺตทานุทิฏฐิ-
กสฺส^๑ ปุริสบุคฺคกสฺส เทว จ^๒ กติโย ฯเปฯ
อิมานิ สณฺโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย.

ทิฐิ คือ ความตะตองด้วยความ
ยึดมั่น ทิฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฐิ ทิฐิเป็น
อย่างหนึ่ง วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิฐิและวัตถุนั้น
เป็นอตฺตทานุทิฐิมีรูปเป็นวัตถุที่ ๑ อตฺตทานุทิฐิ
เป็นมิจฉาทิฐิ เป็นทิฐิวิปตติ ฯลฯ บุรุษบุคค
ผู้ประกอบด้วยอตฺตทานุทิฐิ ย่อมมีคติเป็นสอง
ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่มิใช่ทิฐิ.

อิเธกฺจฺโจ อาโปกสิณฺ... เตโช-
กสิณฺ... วาโยกสิณฺ... นีลกสิณฺ...
ปีตกสิณฺ... โลหิตกสิณฺ... โอิทาทกสิณฺ
อตฺตโต สมนุปสฺสติ "โย โอิทาทกสิณฺ, โส
อหฺ.๑ โย อหฺ, ตํ โอิทาทกสิณฺ"ติ โอิทาท-
กสิณฺณจ. อตฺตณฺจ อทฺวโย สมนุปสฺสติ.
เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฌายโต "ยา
โอิทาทกสิณฺก็อันนั้น"

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเห็น
อาโปกสิณ...เตโชกสิณ... วาโยกสิณ...
นีลกสิณ... ปีตกสิณ... โลหิตกสิณ...
โอิทาทกสิณ โดยความเป็นตน คือ ย่อมเห็น
โอิทาทกสิณและตนไม่เป็นสองว่า "โอิทาท-
กสิณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด
โอิทาทกสิณก็อันนั้น" เปรียบเหมือนเมื่อ

^๑ ฉ. อ. มิจฉาทิฏฐิกสฺส.
^๒ ฉ. ว.

อจฺจํ, โส วนฺโณ. โย วนฺโณ, สา อจฺจํ"ติ
 อจฺจํ วนฺณํ อทฺถํ สมฺนุสฺสติ.
 เอวเมวํ อิทฺถจฺจํ. ฯ เปฯ โอทาทกสิณฺณํ
 อตฺตณฺจ อทฺถํ สมฺนุสฺสติ.

ประทีปน้ำมันกำลังลุกโพลงอยู่ บุคคลเห็น
 เปลวไฟ และแสงสว่างไม่เป็นสองว่า
 "เปลวไฟอันใด แสงสว่างก็อันนั้น แสง-
 สว่างอันใด เปลวไฟก็อันนั้น" ฉนฺใด บุคคล
 บางคนในโลกนี้ก็ฉนฺนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ย่อม
 เห็นโอทาทกสิณและตนไม่เป็นสอง.

อภิเนเวสปรามาโส ทิวฺจํ, ทิวฺจํ น วตฺตํ,
 วตฺตํ น ทิวฺจํ; อณฺเฑา ทิวฺจํ, อณฺเฑํ วตฺตํ.
 ยา จ ทิวฺจํ ยณฺจ วตฺตํ, อຍํ ปจฺมา
 รูปวตฺตกา อตฺตทานุทิวฺจํ. อตฺตทานุทิวฺจํ
 มิจฺฉาทิวฺจํ ทิวฺจํวิปฺตติ ฯ เปฯ อิมานิ
 สณฺโณชนานิ น จ ทิวฺจํโย. เอวํ รูปํ
 อตฺตโต สมฺนุสฺสติ. (๑)

ทิวฺจํ คือความตะตองด้วยความถ่มม่น ทิวฺจํ
 ไม่ใช่วตฺตํ วตฺตํไม่ใช่ทิวฺจํ ทิวฺจํเป็นอย่างหนึ่ง
 วตฺตํเป็นอย่างหนึ่ง ทิวฺจํและวตฺตํนี้เป็น
 อตฺตทานุทิวฺจํมีรูปเป็นวตฺตํที่ ๑ อตฺตทานุทิวฺจํเป็น
 มิจฺฉาทิวฺจํ เป็นทิวฺจํวิปฺตติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
 สณฺโณชนฺ แต่ไม่ใช่ทิวฺจํ บุคคลย่อมเห็นรูปโดย
 ความเป็นตนอย่างนี้. (๑)

กถํ รูปวนฺตํ อตฺตทานํ สมฺนุสฺสติ ?

อิตฺถจฺจํ เวทณํ สณฺณํ สงฺขารํ วิณฺญาณํ
 อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โทติ "อຍํ
 โย เม อตฺตา, โส โย ปน เม อຍํ อตฺตา
 อิมินา รูปํ รูปวา"ติ รูปวนฺตํ อตฺตทานํ
 สมฺนุสฺสติ.

ปฺนุชนยอมเห็นตนว่ามีรูปอย่างไร ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเห็นเวทนา
 สณฺญา สงฺขาร วิณฺญาณ โดยความเป็นตน
 เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี้แลเป็นตัวตน
 ของเรา แต่ตัวตนของเรานั้นมีรูปด้วย
 รูปนี้" ดังนี้ ชื่อว่า ย่อมเห็นตนว่ามีรูป.

ดร.ประเสริฐ ฌ นคร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสยฺยถาปี รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส. เปรียบเหมือนต้นไม้มีเงา บุรุษพึงพูดถึง
 ตเมณฺ^๑ ปุริโส เอวํ วเพยฺย "อัยํ ต้นไม้นั้นอย่างนี้ว่า "นี่ต้นไม้ นี้เงา ต้นไม้
 รุกฺโข, อัยํ ฉายา. อณฺโณ รุกฺโข, อณฺณา เป็นอย่างหนึ่ง เงาเป็นอย่างหนึ่ง แต่ต้นไม้
 ฉายา. โส โข ปนํยํ รุกฺโข อิมาย นั้นแลมีเงาด้วยเงานี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อม
 ฉายาย ฉายาวา"ติ ฉายาวนฺตํ รุกฺขํ เห็นต้นไม้ว่ามีเงา ฉันใด บุคคลบางคน
 สมฺนุปฺสฺสติ. เอวเมวํ อิทฺถจฺจ โวหนํ... ในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็นเวทนา
 สณฺณํ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อตฺตโต ... สัญญา... สังขาร... วิญฺญาณ โดย
 สมฺนุปฺสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ "อัยํ โข เม ความเป็นตน เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า
 อตฺตา, โส โข ปน เม^๒ อัยํ อตฺตา อิมินา "นี้แลเป็นตัวตนของเรา แต่ตัวตนของเรานี้
 รูเปน รูปวา"ติ รูปวนฺตํ อตฺตานํ นั้นมีรูปด้วยรูปนี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเห็นตนว่า
 สมฺนุปฺสฺสติ. มีรูป.

อภินิเวสปรามาสโ ส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, ทิฏฺฐิ คือความแตะต้องด้วยความยึดมั่น ทิฏฺฐิ
 วตฺถุ น ทิฏฺฐิ; อณฺณา ทิฏฺฐิ, อณฺณํ วตฺถุ. ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิสฺฐิ ทิฏฺฐิเป็นอย่างหนึ่ง
 ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ, อัยํ ทุติยา วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิฏฺฐิและวัตถุ นี้เป็น
 รูปวตฺถุภา อตฺตานุทิสฺฐิ. อตฺตานุทิสฺฐิ อตฺตานุทิสฺฐิ มีรูปเป็นวัตถุที่ ๒ อตฺตานุทิสฺฐิ
 มิจฺฉาทิสฺฐิ ทิฏฺฐิวิปฺตติ ฯเปฯ อิมานิ เป็นมิจฉาทิสฺฐิ เป็นทิสฺฐิวิปฺตติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
 สณฺโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ รูปวนฺตํ สังโยชนํ แต่ไม่ใช่ทิสฺฐิ บุคคลย่อมเห็นตนว่า
 อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ. (๒) มีรูปอย่างนี้. (๒)

^๑ ตเมนาติปิ ปาโล, เอวมุปริ.

^๒ ฉ. เอตถนฺตเร เมสทโท นตฺถิ.

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กถิ อุตฺตนิ รูปิ สมนุปฺสฺสติ ?
 อิเชกฺจฺโจ เวทนี สณฺณิ สงฺขารเ วิณฺณณํ
 อุตฺตโต สมนุปฺสฺสติ, ตสฺส เหวํ โทติ "อัย
 โช เม อุตฺตา, อิมสฺมิณฺจ ปน อุตฺตนิ อิหิ
 รูปนุ"ติ อุตฺตนิ รูปิ สมนุปฺสฺสติ. เสยฺยถาปิ
 ปุบฺผิ กนฺธสฺมฺปนฺนํ อสฺส. ตเมณิ ปุริโส
 เหวํ วเทยฺย "อิหิ ปุบฺผิ, อัย กนฺโธ.
 อณฺณํ ปุบฺผิ, อณฺโณ กนฺโธ. โส โช ปนายิ
 กนฺโธ อิมสฺมิ ปุบฺผเ"ติ ปุบฺผสฺมิ กนฺธิ
 สมนุปฺสฺสติ. เหวเมวํ อิเชกฺจฺโจ เวทนี
 สณฺณิ สงฺขารเ วิณฺณณํ อุตฺตโต สมนุปฺสฺสติ.
 ตสฺส เหวํ โทติ "อัย โช เม อุตฺตา,
 อิมสฺมิณฺจ ปน อุตฺตนิ อิหิ รูปนุ"ติ อุตฺตนิ
 รูปิ สมนุปฺสฺสติ.

พูดขย้อมเห็นรูปในตนอย่างไร ?
 บุคคลบางคนในโลกนี้ ขย้อมเห็นเวทนา
 สัญญา สังขาร วิณฺญาณ โดยความเป็นตน
 เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตน
 ของเรา ก็แลในตัวตนนี้มีรูปเช่นนี้" ดังนี้
 ชื่อว่าขย้อมเห็นรูปในตน เปรียบเหมือน
 ดอกไม้มีกลิ่นหอม บุรุษพึงพูดถึงดอกไม้
 อย่างนี้ว่า "นี่ดอกไม้ นี้กลิ่นหอม ดอกไม้
 อย่างหนึ่ง กลิ่นหอมอย่างหนึ่ง แต่กลิ่นหอม
 นั้นนั้นแลมีอยู่ในดอกไม้" ดังนี้ ชื่อว่า ขย้อม
 เห็นกลิ่นหอมในดอกไม้ ฉนฺโต บุคคลบางคน
 ในโลกนี้ก็ฉนฺตนั้นเหมือนกัน ขย้อมเห็นเวทนา
 สัญญา สังขาร วิณฺญาณ โดยความเป็นตน
 เขาขย้อมมีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็น
 ตัวตนของเรา ก็แลในตัวตนนี้มีรูปเช่นนี้"
 ดังนี้ ชื่อว่าขย้อมเห็นรูปในตน.

อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ. ทิฏฺฐิ น วตฺถุ,
 วตฺถุ น ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อัย ตติยา รูปวตฺถุภา
 อัฏฏานุทิฏฺฐิ. อัฏฏานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ทิฏฺฐิวิปฺตติ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชนานิ น จ

ทิสฺสุ ก็คือความแต่จะต้องด้วยคามยึคมัน ทิสฺสุ
 ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิสฺสุ ฯลฯ นี้เป็น
 อัฏฏานุทิฏฺฐิมีรูปเป็นวัตถุที่ ๓ อัฏฏานุทิฏฺฐิเป็น
 มิจฺฉาทิสฺสุ เป็นทิสฺสุวิปฺตติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ที่มีวรรณคดี. ๒-๕

ทิฏฐิโย. เอวํ อตฺตนิ รูปํ สมนุปฺสฺสตี. (๓)

สังโยชนํ แต่ไม่ใช้ทิลฺลิตฺติ ปุณฺณยํอมเห็นรูป ในตนอย่างนี้. (๓)

กถํ รูปํสฺมี อตฺตานิ สมนุปฺสฺสตี ?

ปุณฺณยํอมเห็นตนในรูปอย่างไร ?

อิเธกจฺโจ เวทนี สณฺณํ สงฺขาราเร วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหตี "อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมสฺมี รูปเป"ติ รูปํสฺมี อตฺตานิ สมนุปฺสฺสตี. เสยฺยถาปี มณฺนิ กรณฺทเก ปกฺขิตฺโต อสฺส. ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย "อัย มณฺนิ, อัย กรณฺทโก. อณฺโณ มณฺนิ, อณฺโณ กรณฺทโก. โส โข ปนายํ มณฺนิ อิมสฺมี กรณฺทเก"ติ กรณฺทกสฺมี มณฺนิ สมนุปฺสฺสตี. เอวเมวํ อิเธกจฺโจ เวทนี สณฺณํ สงฺขาราเร วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหตี "อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมสฺมี รูปเป"ติ รูปํสฺมี อตฺตานิ สมนุปฺสฺสตี.

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นตน เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตนของเรา แต่ตัวตนของเรานั้นมีอยู่ในรูปนี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเห็นตนในรูป เปรียบเหมือน แก้วมณีที่ใส่ไว้ในขวด บุรุษพึงพูดถึงแก้วมณีนั้นอย่างนี้ว่า "นี่แก้วมณี นีขวด แก้วมณีเป็นอย่างหนึ่ง ขวดเป็นอย่างหนึ่ง แต่แก้วมณีนั้นแลมีอยู่ในขวดนี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเห็นแก้วมณีในขวด ฉนฺโต บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนฺตนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นตน เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตนของเรา แต่ตัวตนของเรานั้นมีอยู่ในรูปนี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเห็นตนในรูป.

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภิเนเวสปรามาสเ ทิฐิจิ, ทิฐิจิ น วตุถุ,
 วตุถุ น ทิฐิจิ; อณณา ทิฐิจิ อณณั วตุถุ.
 ยยา จ ทิฐิจิ ยณจ วตุถุ. อัย จตุตุถา
 รูปวตุถุกา อุตตานุทิฐิจิ. อุตตานุทิฐิจิ
 มิจฉาทิฐิจิ ทิฐิจิวิปคฺติ ฯเปฯ อิมานิ
 สณโณชชานานิ น จ ทิฐิจิโย. เอวํ รูปสุมิ
 อุตตานํ สมณุปสฺสติ. (๔)

ทิฐิ คือความแต่ะต้องด้วยความยึดมั่น ทิฐิ
 ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฐิ ทิฐิเป็นอย่างหนึ่ง
 วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิฐิและวัตถุนี้เป็น
 อุตตานุทิฐิมิรูปเป็นวัตถุที่ ๔ อุตตานุทิฐิเป็น
 มิจฉาทิฐิ เป็นทิฐิวิบัติ ฯฯ เหล่านี้เป็น
 สังโยชน์ แต่ไม่ใช่ทิฐิ บุถุชนย่อมนเห็นตน
 ในรูปอย่างนี้. (๔)

๑๓๒. กถิ เวทนํ อุตตโต สมณุปสฺสติ?

อิเธกจฺโจ จกฺขุสมฺผลสฺสชฺชํ เวทนํ... โสถ-
 สมฺผลสฺสชฺชํ เวทนํ...ฆานสมฺผลสฺสชฺชํ เวทนํ...
 ชิวหาสมฺผลสฺสชฺชํ เวทนํ... กายสมฺผลสฺสชฺชํ
 เวทนํ... มโนสมฺผลสฺสชฺชํ เวทนํ อุตตโต
 สมณุปสฺสติ "ยยา มโนสมฺผลสฺสชา เวทนา,
 โส อหํ. โย อหํ, สสา มโนสมฺผลสฺสชา
 เวทนา"ติ มโนสมฺผลสฺสชฺชํ เวทนณฺจ อุตตณฺจ
 อหฺวयํ สมณุปสฺสติ. เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส
 ฌายโต "ยยา อจฺจิจิ, โส วณฺณเณ. โย
 วณฺณเณ, สสา อจฺจิจิ"ติ อจฺจิจิณฺจ วณฺณณฺจ อหฺวยํ
 สมณุปสฺสติ. เอวเมวํ อิเธกจฺโจ มโน-

๑๓๒. บุถุชนย่อมนเห็นเวทนาโดย

ความเป็นตน อย่างไร ? บุคคลบางคนใน
 โลกนี้ ย่อมเห็นจักขุสัมผัสสชาเวทนา...
 มโนสัมผัสสชาเวทนา โดยความเป็นตน คือ
 ย่อมเห็นมโนสัมผัสสชาเวทนาและตนไม่เป็น
 สองว่า "มโนสัมผัสสชาเวทนาอันใด เราก็
 อันนั้น เราอันใด มโนสัมผัสสชาเวทนามก็
 อันนั้น" เปรียบเหมือนเมื่อประทีบน้ำมัน
 ลูกโพลองอยู่ บุคคลย่อมเห็นเปลวไฟและ
 แสงสว่างไม่เป็นสองว่า "เปลวไฟอันใด
 แสงสว่างอันนั้น แสงสว่างอันใด เปลวไฟก็
 อันนั้น" ฉนฺใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนฺนั้น

คร.ประเสริฐ ณ นคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฐมัมภิตามรรค.ป.ที่.๒-๕

สมมุตฺตชฺชํ เวทนี อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี "ยา
มโนสมมุตฺตชา เวทนา, โส อหํ. โย อหํ,
สา มโนสมมุตฺตชา เวทนา"ติ มโนสมมุตฺตชฺชํ
เวทณฺจ อตฺตณฺจ อทฺวํ สมนุปฺสฺสตี.

อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ,
วตฺถุ น ทิฏฺฐิ; อณฺเฎา ทิฏฺฐิ, อณฺเฎํ วตฺถุ.
ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ. อยํ ปจฺมา
เวทनावตฺถุกา อตฺตทานุทิฏฺฐิ. อตฺตทานุทิฏฺฐิ
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปฺตติ ฯเปฯ อิมานิ
สณฺโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ เวทนี
อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี. (๑, ๕)

กถํ เวทनावุตฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสตี?

อิเชกฺจฺโจ สณฺเฎํ สงฺขารเ วุญฺเฎณฺณํ รูปิ
อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ "อัย
โย เม อตฺตา, โส โย ปน เม อัย
อตฺตา, อิมาย เวทนาย เวทनाव"ติ
เวทनावุตฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสตี. เสยฺยถาปิ
รูกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส, ตเมนํ ปุริโส

เหมือนกัน ย่อมเห็นมโนสัมผัสชาเวทนา
โดยความเป็นตน คือ ย่อมเห็นมโนสัมผัส-
ชาเวทนาและตนไม่เป็นสองว่า "มโน-
สัมผัสชาเวทนาอันใด เราก็อันนั้น เรา
อันใด มโนสัมผัสชาเวทนาจ็อันนั้น".

ทิสฺสุ คือความแตะต้องด้วยความยึดมั่น ทิสฺสุ
ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิสฺสุ ทิสฺสุเป็นอย่างหนึ่ง
วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิสฺสุและวัตถุนี้เป็น
อตฺตทานุทิสฺสุมีเวทนาเป็นวัตถุที่ ๑ อตฺตทานุทิสฺสุ
เป็นมิจฺฉาทิสฺสุ เป็นทิสฺสุวิปฺตติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
สังโยชนํ แต่ไม่ใช่ทิสฺสุ บุคคลย่อมเห็นเวทนา
โดยความเป็นตนอย่างนี้. (๑, ๕)

บุคฺคชนยํมเห็นตนว่ามีเวทนาอย่างไร?

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเห็นสัญญา
สังขาร วิญฺเฎณาน รูป โดยความเป็นตน เขา
มีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี้แลเป็นตัวตนของ
เรา แต่ว่าตัวตนของเรานั้นนั้นแลมีเวทนา
ด้วยเวทนานี้" ดังนี้ ชื่อว่าเห็นตนว่ามี
เวทนา เปรียบเหมือนต้นไม้มีเงา บุรุษพึง

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวํ วเพยฺย "อัยํ รุกฺโข, อัยํ ฉายา.
 อณฺโณ รุกฺโข, อณฺณา ฉายา. โส โข
 ปนายํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวา"ติ
 ฉายาวนฺตํ รุกฺขํ สมนฺปสฺสติ. เอวเมว
 อิทฺถกฺโข สณฺณํ สงฺขาราเร วิณฺณาณํ รูป
 อตฺตโต สมนฺปสฺสติ, ตสฺส เอวํ โทติ "อัย
 โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย
 อตฺตา อิมาย เวทนาย เวทนาวา"ติ
 เวทनावนฺตํ อตฺตานํ สมนฺปสฺสติ.

พูดถึงต้นไม้กันอย่างนี้ว่า "ต้นไม้ นี้เงา
 ต้นไม้เป็นอย่างหนึ่ง เงาเป็นอย่างหนึ่ง
 แต่ว่าต้นไม้ขึ้นแล้วมีเงาด้วยเงา" ดังนี้
 ชื่อว่า ย่อมเห็นต้นไม้มีเงา ฉนฺใด บุคคล
 บางคนในโลกนี้ก็ฉนนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็น
 สัญญา สังขาร วิณฺญาณ รูป โดยความเป็น
 ตน เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี้แลเป็น
 ตัวตนของเรา แต่ตัวตนของเรานั้นขึ้นแล้วมี
 เวทนาด้วยเวทนานี้" ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเห็น
 ตนว่ามีเวทนา.

อภินิเวสปรามาโส ทิสฺสึ, ทิสฺสึ น วตฺต,
 วตฺต น ทิสฺสึ; อณฺณา ทิสฺสึ, อณฺณํ
 วตฺต, ยา จ ทิสฺสึ ยณฺจ วตฺต. อัยํ ทุตฺติยา
 เวทनावตฺตกา อตฺตานุทิสฺสึ. อตฺตานุทิสฺสึ
 มิจฺฉาทิสฺสึ ทิสฺสึวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ
 สณฺโณชนานิ น จ ทิสฺสึโย. เอวํ
 เวทनावนฺตํ อตฺตานํ สมนฺปสฺสติ. (๒, ๖)

ทิสฺสึ คือความแต่ต้องด้วยความยึดมั่น ทิสฺสึ
 ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิสฺสึ ทิสฺสึเป็นอย่างหนึ่ง
 วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิสฺสึและวัตถุนี้เป็น
 อัฏฏานุทิสฺสึมีเวทนาเป็นวัตถุที่ ๒ อัฏฏานุทิสฺสึ
 เป็นมิจฉาทิสฺสึ เป็นทิสฺสึวิปตฺติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
 สังโยชน์ แต่ไม่ใช่ทิสฺสึ บุคคลย่อมเห็นตนว่า
 มีเวทนาอย่างนี้. (๒, ๖)

กถํ อตฺตนิ เวทนํ สมนฺปสฺสติ ?
 อิทฺถกฺโข สณฺณํ สงฺขาราเร วิณฺณาณํ รูป

บุุคคลย่อมเห็นเวทนาในตนอย่างไร?
 บุุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเห็นสัญญา

คุณนภดล จิตตาริษฐ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามรรค.ป.๗.๒-๘

อตุตโต สมนุปัสสตี, ตสฺส เอวํ โทติ "อัย
 โช เม อตุตา, อิมสฺมิมฺจ ปน อตุตฺถิ อัย
 เวทนา"ติ อตุตฺถิ เวทนี. สมนุปัสสตี.
 เสยฺยถาปิ ปุบฺผํ กนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส, ตเมณํ
 ปุริโส เอวํ วเพยฺย "อิทํ ปุบฺผํ, อัย
 กนฺโธ. อณฺโณ ปุบฺผํ, อณฺโณ กนฺโธ. โส โช
 ปนายํ กนฺโธ อิมสฺมิ ปุบฺผ"ติ ปุบฺผสฺมิ กนฺธ
 สมนุปัสสตี. เอวเมวํ อิเธกฺจฺจ ญฺสณฺณ
 สงฺขาราเร วิญฺญาณํ รูปํ อตุตโต สมนุปัสสตี,
 ตสฺส เอวํ โทติ "อัย โช เม อตุตา,
 อิมสฺมิมฺจ ปน อตุตฺถิ อัย เวทนา"ติ อตุตฺถิ
 เวทนี สมนุปัสสตี.

สังขาร วิญญาณ รูป โดยความเป็นตน
 เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตน
 ของเรา ก็แลในตัวตนนี้มีเวทนานี้" คั้งนี้
 ชื่อว่าย่อมเห็นเวทนาในตน เปรียบเหมือน
 ดอกไม้มีกลิ่นหอม บุรุษพึงพูดถึงดอกไม้
 อย่างนี้ว่า "นี่ดอกไม้ นี้กลิ่นหอม ดอกไม้
 เป็นอย่างหนึ่ง กลิ่นหอมเป็นอย่างหนึ่ง แต่
 กลิ่นหอมมีอยู่ในดอกไม้" คั้งนี้ ชื่อว่าย่อม
 เห็นกลิ่นหอมในดอกไม้ ฉนฺใด บุคคลบางคน
 ในโลกนี้ก็ฉนฺนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็นสัญญา
 สังขาร วิญญาณ รูป โดยความเป็นตน
 เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตน
 ของเรา ก็แลในตัวตนนี้มีเวทนานี้" คั้งนี้
 ชื่อว่าย่อมเห็นเวทนาในตน.

อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ,
 วตฺถุ น ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อัย ตติยา
 เวทनावตฺถุกา อตุตฺถานุทิฏฺฐิ. อตุตฺถานุทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ
 สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ อตุตฺถิ
 เวทนี สมนุปัสสตี. (๓, ๑)

ทิสฺสุ คือความแตะต้องด้วยความยึดมั่น ทิสฺสุ
 ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิสฺสุ ฯลฯ นี้เป็น
 อตฺตฺถานุทิสฺสุมีเวทนาเป็นวัตถุที่ ๓ อตฺตฺถานุทิสฺสุ
 เป็นมิจฺฉาทิสฺสุ เป็นทิสฺสุวิปตฺติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
 สังโยชนํ แต่ไม่ใช่ทิสฺสุ บุรุษชนย่อมเห็นเวทนา
 ในตนอย่างนี้. (๓, ๑)

คุณนภดล จิตตาริส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กถิ เวทนาย อตุตทานิ สมนุปสฺสติ ?
 อิเชกจฺโจ สณฺณํ สงฺขารเว วิญฺญาณํ รูป
 อตุตโต สมนุปสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ "อัย
 โข เม อตุตา, โส โข ปน เม อัย อตุตา
 อิมาย เวทนายา"ติ เวทนาย อตุตทานิ
 สมนุปสฺสติ. เสยฺยถาปิ มณิ กรณฺทเก
 ปกฺขิตฺโต อสฺส. ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเพยฺย
 "อัย มณิ, อัย กรณฺทโก. อญฺโฆ มณิ,
 อญฺโฆ กรณฺทโก. โส โข ปนายํ มณิ อิมสฺมิ
 กรณฺทเก"ติ กรณฺทกสฺมิ มณิ สมนุปสฺสติ.
 เอวเมวํ อิเชกจฺโจ สณฺณํ สงฺขารเว
 วิญฺญาณํ รูป อตุตโต สมนุปสฺสติ, ตสฺส เอวํ
 โหติ "อัย โข เม อตุตา, โส โข ปน เม
 อัย อตุตา อิมาย เวทนายา"ติ เวทนาย
 อตุตทานิ สมนุปสฺสติ.

ปุณฺชนย้อมเห็นคนในเวทนาอย่างไร?
 บุคคลบางคนในโลกนี้ ย้อมเห็นสัญญา
 สังขาร วิญฺญาณ รูป โดยความเป็นตน
 เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "นี่แลเป็นตัวตน
 ของเรา แต่ว่าตัวตนของเราที่นั่นนั่นแลมีอยู่ใน
 เวทนานี้" ดังนี้ ชื่อว่า ย้อมเห็นคนใน
 เวทนา เปรียบเหมือน ฯลฯ ชื่อว่า ย้อม
 เห็นแก้วมณีในขวด ฉนฺใด บุคคลบางคน
 ในโลกนี้ก็ฉนฺนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ชื่อว่า ย้อม
 เห็นคนในเวทนา.

อภินิเวสปรามาสเ ทิฐฺจ, ทิฐฺจ น
 วตฺต, วตฺต น ทิฐฺจ, อญฺญา ทิฐฺจ, อญฺญ
 วตฺต. ยาจ ทิฐฺจ ยญฺจ วตฺต. อัย จตุตฺถา
 เวทनावตฺตกา อตุตทานุทิฐฺจ. อตุตทานุทิฐฺจ
 มิจฺฉาทิฐฺจ ทิฐฺจวิปคฺติ ฯเปฯ อิมานิ

ทิฐิ ก็คือความแต่ะต้องด้วยความยึดมั่น ทิฐิ
 ไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฐิ ทิฐิเป็นอย่างหนึ่ง
 วัตถุเป็นอย่างหนึ่ง ทิฐิและวัตถุนั้นเป็น
 อัคตานุทิฐิมิเวทนาเป็นวัตถุที่ ๔ อัคตานุทิฐิ
 เป็นมิจฉาทิฐิ เป็นทิฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็น

คุณนภดล จัตุการี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิสัมพันธ์ตามรรค.ป.ท.๒-๕

สยโชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ เวทนาย
อตุคานํ สมนุปสฺสตี. (๔, ๘)

สังโยชนํ แต่ไม่ใช่ทิจฺฐิ. ปุถุชนย่อมเห็นคน
ในเวทนาอย่างนี้. (๔, ๘)

๑๓๓. กถิ สยณํ อตุคโต สมนุปสฺสตี?

๑๓๓. ปุถุชนย่อมเห็นสัญญาโดยความ

อิเชกจฺโจ จกฺขุสมฺผลสฺสชํ สยณํ... โสต-
สมฺผลสฺสชํ สยณํ... มานสมฺผลสฺสชํ สยณํ...
ชิวหาสมฺผลสฺสชํ สยณํ... กายสมฺผลสฺสชํ
สยณํ... มโนสมฺผลสฺสชํ สยณํ อตุคโต
สมนุปสฺสตี "ยา มโนสมฺผลสฺสชา สยณา,
โส อหํ. โย อหํ, สา มโนสมฺผลสฺสชา
สยณา"ติ มโนสมฺผลสฺสชํ สยณญจ อตุคญจ
อทฺวยํ สมนุปสฺสตี. เสยฺยถาปิ เตลปฺบตีปสฺส
ฌายโต "ยา อจฺจิจิ, โส วณฺโณ. โย
วณฺโณ, สา อจฺจิจิ"ติ อจฺจิจญฺจ วณฺณญจ อทฺวยํ
สมนุปสฺสตี. เอวเมวํ อิเชกจฺโจ มโน-
สมฺผลสฺสชํ สยณํ อตุคโต สมนุปสฺสตี "ยา
มโนสมฺผลสฺสชา สยณา, โส อหํ. โย อหํ,
สา มโนสมฺผลสฺสชา สยณา"ติ มโนสมฺผลสฺสชํ
สยณญจ อตุคญจ อทฺวยํ สมนุปสฺสตี,

เป็นตนอย่างไร ? บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมเห็นจักขุสัมผัสสชาสัญญา... มโน-
สัมผัสสชาสัญญา โดยความเป็นตน คือ ย่อม
เห็นมโนสัมผัสสชาสัญญาและตน ไม่เป็นสอง
ว่า "มโนสัมผัสสชาสัญญาอันใด เราก็อันนั้น
เราก็อันใด มโนสัมผัสสชาสัญญาก็อันนั้น"
เปรียบเทียบ เมื่อประทีปน้ำมันลุกโพลงอยู่
บุคคลย่อมเห็นเปลวไฟและแสงสว่างไม่เป็น
สอง... ฉันทิ บุคคลบางคนในโลกนี้ก็
ฉันทันั้นเหมือนกัน... ย่อมเห็นมโนสัมผัสส-
ชาสัญญาและตนไม่เป็นสองว่า "มโนสัมผัสส-
ชาสัญญาอันใด เราก็อันนั้น เราก็อันใด
มโนสัมผัสสชาสัญญาก็อันนั้น",

คุณภคล จิตตาริส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา